

Amaç ve Kapsam

AURUM Sosyal Bilimler Dergisi yılda iki kere yayımlanan (Haziran – Aralık) hakemli bir sosyal bilimler dergisidir. Derginin amacı sosyal bilimler ekseninde eleştirel araştırmalar, disiplinlerin sınırlarının dışına çıkan kuramsal tartışmalar ve ampirik analizler için bir tartışma platformu teşkil etmektir. *AURUM* disiplinler arası ve karşılaştırımlı çalışmaları teşvik etmektedir.

AURUM SBD derginin kapsam çeşitliliğini yansıtan özgün makale, kitap eleştirisini, eleştiri makalesi ve yorumlar yayımlamaktadır. Dergi aynı zamanda özel tematik sayılar hazırlamak üzere konuk editörleri davet etmektedir. Her makale yayımlanmadan önce çift-kör hakemlik sürecinden geçer. *AURUM SBD* önceliği yayımlanan çalışmaların sosyal bilimler alanına özgün katkılar yapacak, güçlü, kuramsal ve/ ampirik niteliklere sahip olmasındır.

Aims and Scope

AURUM Journal of Social Sciences is a peer-reviewed social science journal published biannually (June – December). The aim of the journal is to provide a forum for critical scholarship across the social sciences, for theoretical debates and empirical analyses that move away from narrow disciplinary focus. AURUM JSS strongly encourages interdisciplinary and comparative research.

AURUM JSS publishes original research articles, book reviews, review articles, and commentaries that reflect the diversity of the journal's scope. The journal also invites guest editors for special thematic issues. Each submission goes through a double blind review process. AURUM JSS policy is that published articles make original and strong theoretical and/or empirical contributions in their scholarly fields.

Yazışma ve İnternet Adresi / E-mail and website

e-mail: aurum@altinbas.edu.tr

web: <http://dergipark.gov.tr/aurum>

İletişim / Contact

Altınbaş Üniversitesi, Mahmutbey Dilmenler cad. No. 26, 34217 Bağcılar – İSTANBUL

Yayın Aralığı / Publication Frequency: Yılda 2 sayı – 6 ayda bir / Published biannually – every 6 months

Dil / Language: Türkçe – İngilizce / Turkish – English

Yazım Kuralları / Guide for Contributors

<http://aurum.altinbas.edu.tr/tr/sosyal-bilimler-dergisi>

Web tasarım & Görsel tasarım / Web Design & Visual Design

Yazgı CİHANGİR AYGÜN

Grafik Tasarım / Graphic Design

Ali KILIÇ, Sultan ÖZER

Dizgi / Typesetting

İdeal Kültür Yayınevi

Baskı / Print

Nobel Akademik Yayıncılık

Yayın Tarihi / Date of Publication

31 Aralık 2017

AURUM

SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Sahibi / Owner

Altınbaş Üniversitesi, Mütevelli Heyeti Başkanı

Altınbaş University, President of the Board of Trustees

Ali ALTINBAŞ

Genel Koordinatör / General Coordinator

Çağrı ERHAN

Editörler / Editors

Nazan MAKSUDYAN

Fatma ALTINBAŞ SARIGÜL

Editör Asistanı / Editorial Assistant

Efe SIVIŞ

Yayın Kurulu / Editorial Board

Banu KAVAKLI BİRDAL

Fulya EREKER

Ercan GEGEZ

Saim KILIÇ

Haluk LEVENT

Ahmet Cemil YILDIRIM

Uluslararası Danışma Kurulu / International Advisory Board

Uğurcan AKYÜZ, Yakın Doğu Üniversitesi

Ali ALP, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi

Ayşegül ALTINBAŞ, Altınbaş Üniversitesi

Barrie AXFORD, Oxford University

Ali DAYIOĞLU, Yakın Doğu Üniversitesi

Ahmet DIRISS, Tunis University

Devrim ERBİL, Mimar Sinan Üniversitesi

François GEORGEON, EHES

Boris JELEV, St.Cyril and St. Methodius University

Ahmet Kasım HAN, Kadir Has Üniversitesi

Cemal KAFADAR, Harvard University

Hasan KÖNI, Kültür Üniversitesi

Heinz-Peter MANSEL, Köln University

Antje NÖTZOLD, Chemnitz University

Kaan H. ÖKTEN, Mimar Sinan Üniversitesi

Çınar ÖZEN, Ankara Üniversitesi

Hasan PULAŞLI, Altınbaş Üniversitesi

Alessandro QUARENGHI, Milan Catholic University

Şükran ŞIPKA, Altınbaş Üniversitesi

Alexandre TOURMAKINE, Orient- Institute

AURUM Sosyal Bilimler Dergisi, **İdealOnline veritabanı, Ulrich's Periodicals Directory, Neliti, Directory of Research Journals Indexing (DRJI), ResearchBib (Academic Resource Index), Index Copernicus** gibi ulusal ve uluslararası indekslerde/veritabanlarında taranmaktadır.

AURUM Journal of Social Sciences is indexed in a number of national and international databases such as **İdealOnline, Ulrich's Periodicals Directory, Neliti, Directory of Research Journals Indexing (DRJI), ResearchBib (Academic Resource Index) and Index Copernicus.**

Editörlerin Sorumlulukları ve Yükümlülükleri

AURUM editörleri, derginin yayımlanması kapsamında yürüttükleri tüm faaliyetlerde hesap verilebilirlik ilkesi çerçevesinde hareket etmekle yükümlüdürler. Editörlerin ana hedefi okuyucuların ihtiyaçlarına cevap vermenin yanında AURUM'un akademik niteliğini artırmaktır. Düşünce ve ifade özgürlüğünü desteklemek ve yayımlanan akademik içeriğin güvenilirliğini temin etmek başlıca görevleri arasındadır. Yayımcılık sektöründe yaşanan finansal zorluklar göz önünde bulundurulduğunda, AURUM'u ticari kaygılardan korumak, onun entelektüel ve etik standartlarından ödün vermesini önlemek editörlerin sorumluluğundadır. Editörler, gerekli olduğu durumlarda düzeltme, tekzip ya da özür yazısı gibi metinleri yayımlamayı peşinen kabul ederler. Dergi'nin okuyucuya karşı sorumluluğunun hassas bir mesele olmasına binaen AURUM editörlerinin okuyucuyu herhangi bir araştırma ya da akademik çalışmanın finansal destekçilerini açıklama mecburiyeti bulunmaktadır. Finansal destekçilerin, akademik bir çalışmanın üzerinde herhangi bir etkisi olması durumunda, okuyucu mutlaka bilgilendirilmelidir. Editörlerin akademik bir çalışmayı kabul ya da reddetme süreci öznel değerlendirmelere göre değil, nesnel standartlar çerçevesinde, çalışmanın özgünlüğü ve AURUM'un araştırma alanlarına uygunluğu bağlamında gerçekleştirilir. Makale gönderimleri tamamen demokratik esaslara göre yürütülür ve yapısal bir hata olmadıkça tüm başvurular değerlendirmeye alınır. Bir yazarın, çalışmasına ilişkin AURUM'dan kabul yazısı alması halinde, bu hakkı süreç içinde değişen/göreve yeni başlayan editörler tarafından geri alınamaz. Yazarlara, editoryal değerlendirmelere itiraz etmesini sağlayacak süreçlerin işletilmesi hakkı verilir. Editörlerin, AURUM'da yayımlanacak metinlerin yayımlanmasına dair bir kılavuz hazırlama mecburiyetine binaen AURUM, web sitesinde yer alan yazım kurallarının arkasında durmakla beraber bu kılavuzda herhangi bir değişiklik yapma hakkını mahfuz tutar.

Liabilities and Responsibilities of Editors

AURUM editors are obliged to be accountable for all kinds of activities they engage within the context of publishing the journal. Their main goal is set to respond the need of readers and authors while enhancing the academic performance of the journal. It is their duty to support freedom of opinion and ensure the reliability of the academic content. Considering the financial challenges in publishing sector, the editors are obliged to exclude impacts of any commercial concerns on AURUM not to sacrifice from its intellectual and ethical standards.

They accept in advance to publish any kind of corrections, refutations and excuses when required. The responsibility towards readers is a sensitive issue where the editors should inform about the funder of particular research or other academic work. If the financial supporters of particular research have any impact on a scholarly work, the reader must be informed. Editors' action to admit or reject a scholarly work must be free of subjective criterion but based on objective standards related to its uniqueness/originality and relevance to the research areas of AURUM. The process of receiving application shall be fully democratic where all applications to be considered unless major errors are observed. Once an author receives an acceptance of publishing from AURUM, his/her right cannot be withdrawn in case of an editor change within the process. The authors shall be given an opportunity to initiate an appeal process against any editorial discretion. As editors should offer a guidance of preparing the manuscripts, AURUM stands behind it's published 'style guide' and preserves it's right to make revisions.

İçindekiler / Contents

Editörden / Editorial

VII-VIII

Nazan MAKSUDYAN, Fatma ALTINBAŞ SARIGÜL

Makaleler / Articles

- 1-16 Estimating the Effect of Inflation on Stock Returns Using Regime-Dependent Impulse Response Analysis
Atilla ÇİFTER
- 17-32 Yaşlıların Ötanazi Hakkındaki Görüşleri
Yunus KARA
- 33-42 "Kimsenin yüzünü görmedim, [çocuk] dayımdandır": 1856'da Konya Akşehir'de, Ermeni Kilisesi'nde Çözülememiş Bir Dava
Talin SUCİYAN
- 43-51 Tezgâh: Beden Farkındalığı Yaratan Bir Çalışma Masası Tasarımı
Ufuk SOYÖZ
- 53-68 The Impact of the Oil Prices on Public and Private Health Expenditures: Empirical Analysis on MENA Countries
Fadime İrem DOĞAN

Eleştiri Makalesi / Review Article

- 69-75 15. Uluslararası İstanbul Bienali'nin Ardından
Fırat ARAPOĞLU

Kitap Eleştirileri / Book Reviews

- 77-78 Emre Erol, *The Ottoman Crisis in Western Anatolia: Turkey's Belle Époque and the Transition to a Modern Nation State*, London: I.B. Tauris, 2016, xvii + 315 pages.
Ufuk ADAK
- 79-81 Yiğit Anıl GÜZELİPEK. *Uluslararası İlişkiler ve Spor*. İstanbul: Cinius Yayınları, 2017, x+137 s.
Betül AKDEMİR

Editörden / Editorial

Altınbaş Üniversitesi'nin ilk akademik yayın faaliyeti olarak 2015-2016 akademik yılında yayın hayatına başlayan *AURUM: Sosyal Bilimler Dergisi*'nin ikinci yayın yılını tamamlamasından dolayı gururluyuz. Yılda iki kere yayımlanan (Haziran – Aralık) ve hakemli bir sosyal bilimler dergisi olan *AURUM SBD*'nin amacı sosyal bilimler ekseninde eleştirel araştırmalar, disiplinlerin sınırlarını zorlayan kuramsal tartışmalar ve deneye dayalı analizler için bir tartışma platformu teşkil etmektir. Disiplinlerarası ve karşılaştırmalı çalışmaları öne çıkarmayı hedefleyen dergimiz, sosyal bilimler alanına özgün katkılar yapacak, güçlü, kuramsal ve/veya deneye dayalı niteliklere sahip makale, kitap eleştirisi, eleştiri makalesi ve yorumlar yayımlamaktadır.

İkinci yılımızın ikinci sayısı, derginin kapsam çeşitliliğini yansıtan, sosyal bilimler çatısı altında, tarih, iktisat, sosyal hizmetler, tasarım gibi farklı disiplinlerden beş özgün makaleyi bir araya getiriyor.

Atila ÇİFTER, "Estimating the Effect of Inflation on Stock Returns Using Regime-Dependent Impulse Response Analysis" başlıklı makalesinde, 1995-2017 yılları arasında, enflasyonun Güney Afrika hisse senetleri üzerindeki etkisini rejim bağımlı etki-tepki analizi kullanarak araştırıyor.

Yunus KARA'nın "Yaşlıların Ötanazi Hakkındaki Görüşleri" başlıklı makalesi, yaşlıların eğitim durumu ve bedensel ağırları arttıkça ötanaziye yönelik daha olumlu yaklaşımlar gösterdiklerinin altını çiziyor.

Talin SUCİYAN'ın makalesi "Kimsenin yüzünü görmedim, [çocuk] dayımdandır": 1856'da Konya Akşehir'de, Ermeni Kilisesi'nde Çözülememiş Bir Dava", İstanbul Ermeni Patrikhanesi'nin Boğos Nubar Paşa Kütüphanesi'nde bulunan arşivindeki bir belgeyi, 1856 yılında Konya Akşehir'den Patrikhane'ye gönderilen bir arz-ı mahzarı, içeriği, dilsel özellikleri ve bağlamıyla inceliyor.

Ufuk SOYÖZ, "Tezgâh: Beden Farkındalığı Yaratan Bir Çalışma Masası Tasarımı" başlıklı makalesinde Texas Üniversitesi Sanat Tarihi bölümünde doktora eğitimi sırasında kendi kullanımı için tasarladığı çalışma masasını, uzun saatler boyunca yazı yazmak zorunda olan birinin bedensel farkındalığını artıracak ve psikolojik ihtiyaçlarına cevap veren bir ürün bağlamında tartışıyor.

Fadime İrem DOĞAN'ın "The Impact of the Oil Prices on Public and Private Health Expenditures: Empirical Analysis on MENA Countries" başlıklı makalesi, kamu ve özel sağlık harcamaları ayrımı ile, 1995-2014 yılları arasında seçilmiş on Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkesi için petrol fiyatlarının sağlık harcamaları üzerindeki etkisini araştırıyor.

Eleştiri Makalesi bölümünde Fırat ARAPOĞLU, "15.Uluslararası İstanbul Bienali'nin Ardından" başlıklı yazısında bienalin çağdaş sanattaki konumunu, çağdaş sanatın önemli sanatçılarının bienaldeki üretimlerini ve bu işlerle genel kavramsal bağlam ilişkisini yorumluyor.

Ayrıca kitap eleştirileri kısmında Ufuk ADAK, Emre Erol'un, *The Ottoman Crisis in Western Anatolia: Turkey Belle Époque and the Transition to a Modern Nation State* adlı çalışmasını, Betül AKDEMİR ise Yiğit Anıl Güzelipek'in, *Uluslararası İlişkiler ve Spor* kitabını inceliyor.

Önümüzdeki yıllarda özel sayılar hazırlamayı ve konuk editörler davet etmeyi planlayan *AURUM: Sosyal Bilimler Dergisi*'nin, Türkiye'de sosyal bilim araştırmalarına ve akademik yayıncılık alanına katkılarının sürmesini diliyoruz.

Nazan MAKSUDYAN, Leibniz-Zentrum Moderner Orient
nazan.maksudyan@zmo.de

Fatma ALTINBAŞ SARIGÜL, Altınbaş Üniversitesi,
fatos.altinbas@altinbas.edu.tr

Genel Koordinatörden Not

Aurum Sosyal Bilimler Dergisi'nin hazırlık çalışmalarında yoğun biçimde yer aldıktan sonra, ilk dört sayının eş-editörlüğünü de üstlenen Nazan Maksudyan hocamız bu sayıyla birlikte editörlüğe veda ediyor. Akademik çalışmalarını bir süredir Almanya'da sürdüren hocamıza, dergimize yaptığı değerli katkılarından dolayı teşekkür eder, akademik yaşamında başarılar dileriz.

ESTIMATING THE EFFECT OF INFLATION ON STOCK RETURNS USING REGIME-DEPENDENT IMPULSE RESPONSE ANALYSIS

Atilla ÇİFTER*

Abstract

This study investigates the effect of inflation on stock market in South Africa with regime-dependent impulse response analysis. Nonlinear regime-dependent interaction is tested with the Markov switching vector autoregression approach between July, 1995 and July, 2017. The results show that there is a negative impact of inflation in the short-term, and that a long-term relationship does not exist. This indicates that common stocks cannot be a hedge against inflation. The other findings relate to regime dependency and nonlinear correlation. I also found that movements of stock market are strongly regime-dependent. These results are robust in controlling additional macroeconomic variables.

Keywords: Stock market, Fisher hypothesis, regime-dependent impulse response analysis, Markov switching vector autoregression.

Kısa Özet

Bu Çalışma, rejim bağımlı etki-tepki analizi ile enflasyonun Güney Afrika hisse senetleri üzerindeki etkisini araştırmaktadır. Doğrusal olmayan rejim bağımlı ilişki Markov değişim vektör otoregresyon yaklaşımıyla Temmuz, 1995 ve Temmuz 2017 arasında test edilmiştir. Sonuçlar, enflasyonun kısa vadede negatif etkisinin olduğunu ve uzun vadeli bir ilişki bulunmadığını göstermektedir. Bu bulgu, hisse senetlerinin enflasyondaki değişime karşı bir önlem olamayacağını göstermektedir. Diğer bulgular rejim bağımlılığı ve doğrusal olmayan korelasyon ile ilgilidir. Bu sonuçlar ek makroekonomik değişkenlerin kontrolünde de tutarlılık göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Hisse senedi piyasası, Fisher hipotezi, rejim bağımlı etki-tepki analizi, Markov değişim vektör otoregresyon.

1. Introduction

Fisher (1930) firstly argued that the change in inflation should affect the nominal interest rates. The relationship between inflation and interest rates is generalized to the assets market, so that stocks can provide a hedge to changes in inflation. In this content, stock returns are expected to be positively affected by rise in inflation. If the market is efficient and reflects all information, expected nominal return of stocks will rise with the inflation rate since expected nominal return should be equal to expected real return plus expected inflation. In contrast to this hypothesis, there are many empirical studies that have shown no significant correlation or negative correlation between stock returns and inflation (Lintner, 1975; Bodie, 1976; Nelson, 1976; Jaffe and Mandelker, 1976; and Fama and Schwert, 1977). Fama (1981) and Geske and Roll (1983) explained the negative relationship between stock returns and inflation with the countercyclical monetary policy. Their first hypothesis is that there is a negative movement between inflation

* Altınbaş University, School of Business Administration, atilla.cifter@altinbas.edu.tr, http://works.bepress.com/atilla_cifter/ I would like to thank the external reviewers for valuable suggestions.

and economic activity, and in the second stage, there is a positive relationship between real economic activity and stock returns.

Fama (1981) and Geske and Roll (1983)'s hypothesis of long-run positive relationship between inflation and stock returns is also explained with different time horizons. Boudoukh and Richardson (1993) investigated the relationship at one-year (short-term) and five-year (long-term) horizons by using the IV technique. They claimed that stock returns and inflation are nearly uncorrelated with a one-year horizon; on the other hand, stock returns and inflation are positively correlated with a five-year horizon. They concluded that stocks can be a hedge against inflation in the long-term. Kim and In (2005) used the wavelet multi-scaling method to analyze the linkage between stock returns and inflation at short, medium, and long horizons. They found that there is a positive relationship between stock returns and inflation at a one-month and 128-month periods, while a negative relationship is shown at 2 to 128 month periods. This shows that common stocks can be a hedge against inflation in the medium horizons. Given these conflicting results, Fisher hypothesis should be tested for short, medium and long runs.

There are few studies on the relationship between stock returns and inflation in South Africa. Maghyereh (2006) investigated the long-term relationship between stock returns and inflation in 18 developing countries with the nonparametric cointegration test. His study found evidence of a nonlinear long-term relationship in 13 out of 18 developing countries, including South Africa. Using the instrumental variables (IV) approach, Alagidede (2009) found that the Fisher hypothesis did not hold in South Africa in either the short- or long-term. Alagidede and Panagiotidis (2010) employed parametric and nonparametric cointegration procedures to investigate this relationship for African countries. They found that the response of stock prices to innovations in consumer prices exhibits a transitory negative response in the short-term, which becomes a positive response over longer horizons.

Unlike previous studies, Hondroyiannis and Papapetrou (2006) and Cifter (2015) used the Markov regime-switching vector autoregression model (MS-VAR) to analyze the effect of expected and unexpected inflation on stock returns. Hondroyiannis and Papapetrou (2006) found evidence that real stock returns are not related to expected and unexpected inflation. Rather, they found that stock market movements are regime-dependent. Cifter (2015) investigated the relationship between stock returns, inflation, and real activity for South Africa and Mexico using the Markov-switching dynamic regression approach. He uses only two regimes as recession and expansion periods. He found that there is negative relationship between inflation and stock returns in only recession period for both of the developing countries.

In this paper, same as Hondroyiannis and Papapetrou (2006) and Cifter (2015), I use the MS-VAR model to estimate the Fisher equation for stock returns. But unlike these studies, I compare standard VAR and MS-VAR impulse response analyses with three regime shifts for South Africa. The short- and long-term effects of inflation on stock returns are analyzed with the VAR and MS-VAR approaches. Regime shifts in the mean and heteroskedasticity (MSMH-VAR) are estimated, and three regimes are estimated as representing recession, moderate, and an expansion period. Therefore, this study differs from previous studies by investigating regime switching behavior of stock market with three regimes rather than two regimes. In addition to the number of regimes, I use regime impulse responses analysis.

The MS-VAR model was developed by Krolzig (1997), based on Hamilton's (1989) univariate Markov-switching autoregression model. On the basis of the MS-VAR model, the regime-dependent impulse responses can be estimated as well as regime shifts. Ehrmann et al. (2003) and Krolzig (2006) developed impulse response analysis in MS-VAR models. Krolzig's (2006) analysis fully reflects the Markov property of the switching regimes, so this paper uses Krolzig's (2006) impulse response analysis for regime shocks in the MS-VAR model.

The remainder of this paper is organized as follows: in the next section, the MS-VAR model's methodology is explained. The data and empirical results are discussed in section 3. The robustness check section is presented in section 4, and the summary and some concluding remarks are presented in section 5.

2. Methodology

Sims (1980) developed the vector autoregression model (VAR) to capture the linkage between multiple time series. This is the most flexible and easy model for analyzing multiple time series, as it is an extension of the univariate autoregressive model to the dynamic multivariate case (Zivot and Wang, 2006). Although the vector autoregression model often provides superior forecasts to the univariate time series, it has inadequate forecast performance in the presence of structural breaks. The Markov-switching vector autoregressive (MS-VAR) process can be an alternative to the linear VAR model because it allows multiple structural breaks. The Markov-switching approach was introduced by Hamilton (1989) for formalizing the statistical identification of the "turning points" of a time series. This approach is an extension of Neftci's (1984) second-order Markov process (Hamilton, 1989).

The typical behavior of the Markov process can be explained with a first-order autoregression (Hamilton, 1989):

$$y_t = c_1 + \phi y_{t-1} + \varepsilon_t, \tag{1}$$

where c_1 is the constant term, ϕ is the slope coefficient with $\varepsilon_t \sim N(0, \sigma^2)$ and observed data $t = 1, 2, 3, \dots, t_0$. If there exists a significant structural break at date t_0 , this can be described as (Hamilton, 2008):

$$y_t = c_1 + \phi y_{t-1} + \varepsilon_t \tag{2}$$

$$y_t = c_2 + \phi y_{t-1} + \varepsilon_t,$$

where c_2 is the constant term after the structural break at date t_0 . Fixing the value of the constant term from c_1 to c_2 can improve forecast if there is only one structural break in a time series. But it is rather unsatisfactory as it does not consider a probability law between states. For this reason, the dummy variable that represents the structural break would not be adequate for most of the macroeconomic variables. Regime changes can be estimated with the multiple states as S_k . The two-state Markov chain can be shown as:

$$P\{s_k = j | s_{k-1} = i, s_{k-2} = k, \dots\} = P\{s_k = j | s_{k-1} = i\} = p_j \tag{3}$$

where P_{ij} is the probability of moving state i to state j and $P_{ij} = 1 - P_{ji}$ (when $i \neq j$).

If S_k follows a two-state Markov chain with transition probabilities, this can be shown as:

$$\begin{aligned} \mathbf{P} [S_k = 0 | S_{k-1} = 0] &= p \\ \mathbf{P} [S_k = 1 | S_{k-1} = 0] &= 1 - p \\ \mathbf{P} [S_k = 1 | S_{k-1} = 1] &= q \\ \mathbf{P} [S_k = 0 | S_{k-1} = 1] &= 1 - q, \end{aligned} \tag{4}$$

where $S_k = 0$ represents recession regime, and $S_k = 1$ represents expansion regime.

Hamilton (1989) applied the MS model on U.S. real GNP growth with the following regime switching:

$$y_t - \mu_t = \phi_1(y_{t-1} - \mu_{s_{t-1}^*}) + \phi_2(y_{t-2} - \mu_{s_{t-2}^*}) + \phi_3(y_{t-3} - \mu_{s_{t-3}^*}) + \phi_4(y_{t-4} - \mu_{s_{t-4}^*}) + u_t \tag{5}$$

with $u_t \sim i.i.d. N(0, \sigma^2)$ and with S_t^* presumed to follow a two-state Markov chain with transition probabilities.

4

The general form of the Markov switching regression model is defined as (Krolzig, 2000):

$$y_t = v(s_t) + A_1 y_{t-1} + \dots + A_p y_{t-p} + u_t \tag{6}$$

with $u_t | s_t \sim N(0, \Sigma(s_t))$. The parameter shift functions $v(s_t)$, $A_1(s_t), \dots, A_p(s_t)$ and $\Sigma(s_t)$ describe the dependence of the parameters on the realized regime, S_t .

A VAR with regime shifts in the mean and heteroskedasticity is estimated with Krolzig's (1998) approach. This model is called an MSMH (M)-VAR (p) process and can be defined as (Krolzig, 1998):

$$\Delta y_t - \mu(s) = A_k (\Delta y_{t-k} - \mu(s_{t-k})) + u_t \tag{7}$$

$$u_t | s_t \sim N(0, \Sigma(s_t))$$

In this paper, as suggested by Hondroyiannis and Papapetrou (2006), the MSMH-VAR is estimated with three regimes, representing recession, moderate, and expansion.

The long-term estimation of the Fisher effect can be expressed as:

$$Stock_t = \alpha(s_t) + \beta CPI_t + u_t \tag{8}$$

where *Stock* is the logarithmic return of stock price indexes, *CPI* is the logarithmic return of consumer price indexes, and S_t is states (recession, moderate, and expansion).

A two variable Markov-switching VAR model can be expressed as:

$$Stock_t = \alpha(s_{t-k}) + \beta_k Stock_{t-k} + \lambda_k CPI_{t-k} + u_t \quad (9)$$

Multiple variables Markov-switching VAR model for the robustness check can be expressed as:

$$Stock_t = \alpha(s_{t-k}) + \beta_k Stock_{t-k} + \lambda_k CPI_{t-k} + \lambda_k F_{t-k} + \lambda_k GOLD_{t-k} + u_t \quad (10)$$

where *Fx* is the logarithmic return of foreign exchange rates, *GOLD* is the logarithmic return of gold prices. Before the VAR analysis, the unit root properties of series should be checked. If the variables are non-stationary (I(0)), the bidirectional causality should be tested using the cointegration tests. Since the bidirectional causality between two variables should be tested, I use Engle and Granger (1987)'s residual based cointegration test.

3. Data and Empirical Findings

3.1. Data

In order to test the regime-dependent Fisher hypothesis, this study uses the data set of monthly consumer price index (CPI), FTSE JSE All Share Index (Stock), and robustness check variables as USD/ZAR foreign exchange rate (Fx) and gold price (GOLD). South African economy is highly dependent to gold price and this is an adequate indicator for growth of the economy. I selected foreign exchange rate as additional macro variable in line with arbitrage pricing theory (APT) developed by Ross (1976).

Stock is from Johannesburg Stock Exchange (<https://www.jse.co.za/>), GOLD is from <https://www.investing.com/>, and CPI and Fx are from the World Bank database. The dataset covers 265 observations from July 1995 to July 2017. Figure 1 shows nominal values and log-returns of the series. Table 1 summarizes descriptive statistics of the log-return series. Skewness statistics suggest that stock returns is negatively skewed and the inflation rate is positively skewed. Kurtosis statistics suggest that both series are leptokurtic, or fat-tailed. The Jarque-Bera (Jarque and Bera, 1980) test shows that all of the series including robustness check variables are not normally distributed. Standard deviation statistics show that stock returns are much more volatile than the inflation rate, as theoretically expected.

Figure 1

Stock and CPI

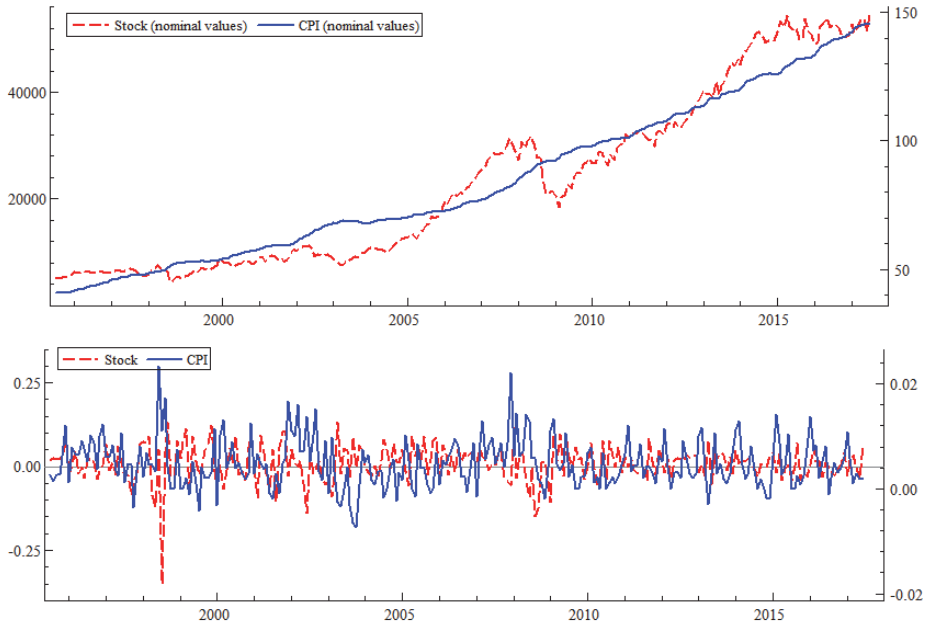

Table 1

Descriptive Statistics

	Stock	CPI	<i>Robustness Check</i>	
			<i>Variables</i>	
			Fx	GOLD
Mean	0.009	0.004	0.004	0.004
Median	0.010	0.004	0.001	0.001
Maximum	0.131	0.023	0.200	0.152
Minimum	-0.351	-0.007	-0.114	-0.198
Std. Dev.	0.054	0.004	0.045	0.047
Skewness	-1.211	0.675	0.619	-0.066
Kurtosis	9.853	4.127	4.528	4.124
Jarque-Bera	581.261	34.038	42.603	14.098
Probability	0.000	0.000	0.000	0.000
Observations	264	264	264	264

Vector autoregression (linear VAR) and Markov-switching vector autoregression (MS-VAR) can be applied to stationary data. In other words, the time series should contain no unit root. Besides, stationarity should be checked for bidirectional causality. I use augmented Dickey-Fuller (ADF, Dickey and Fuller, 1981) and the GLS-trending augmented Dickey-Fuller (ADF-GLS, Elliot et al., 1996) unit root tests. The ADF-GLS is a superior unit root test in terms of size and power. Table 2 reports the unit root tests for nominal values and log-returns. The series are non-stationary with the nominal values but stationary with the log-returns. Therefore, cointegration test can be applied to non-stationary series to test bidirectional causality. Table 3 shows that stock and CPI are not cointegrated; therefore, we can conclude that the causality from CPI to stock should not be investigated and linear VAR and MS-VAR models are set with log-returns.

Table 2

Unit Root Test Statistics of the Time Series

Variables	<i>Nominal values</i>		<i>Log-returns</i>	
	ADF	ADF-GLS	ADF	ADF-GLS
	t-statistics	t-statistics	t-statistics	t-statistics
Stock	0.715	2.434	-16.785***	-16.388***
CPI	1.886	1.544	-11.690***	-10.569***
Fx	-1.069	0.471	-15.813***	-15.710***
Gold	-0.540	0.266	-18.345***	-18.337***

Notes. Tests contain a constant but not a time trend. The number of lags (nl) is selected with the Schwarz criteria with a maximum of twelve lags. *, **, *** indicate significance at the 10%, 5%, and 1% respectively.

Table 3

Engle-Granger Cointegration Tests

	<i>Value</i>	<i>p-Value*</i>
<i>Stock</i>		
Engle-Granger tau-statistics	-2.451	0.303
Engle-Granger z-statistics	-11.087	0.296
<i>CPI</i>		
Engle-Granger tau-statistics	-2.452	0.303
Engle-Granger z-statistics	-10.810	0.311

Notes: * Mackinnon (1996) p-value.

3.2. Empirical Findings

In this section, the Fisher relationship between stock returns and inflation rate is tested with linear VAR and MS-VAR models. In the first step, both vector autoregression models require lag length selection. Following Akaike's (1974) information criteria, a lag length of one is selected for the linear VAR and MS-VAR models a presented in Table 4. Since three regimes determine the regime dependency more accurately, the MSMH(3)-VAR(1) model is estimated for Markov switching vector autoregression.

Table 4
Lag Structure Criteria for the VAR

Lag	Final prediction error	Akaike information criterion	Schwarz information criterion	Hannan-Quinn information criterion
0	6.39e-08	-10.88955	-10.86185	-10.87841
1	5.75e-08*	-10.99565*	-10.91256*	-10.96223*
2	5.91e-08	-10.96778	-10.82929	-10.91208
3	5.89e-08	-10.97132	-10.77745	-10.89335
4	5.97e-08	-10.95804	-10.70877	-10.85779
5	5.91e-08	-10.96856	-10.66389	-10.84602
6	5.96e-08	-10.95986	-10.59981	-10.81505
7	5.91e-08	-10.96774	-10.55229	-10.80065
8	5.97e-08	-10.95887	-10.48803	-10.76950

Notes: * indicates lag order selected by the criterion.

Table 5 reports the maximum likelihood estimation of the MSMH-VAR and linear VAR models and Figure 2 shows the fit of the three-regime MSMH(3)-VAR(1) model for stock returns. The result of the linear VAR model is similar with the MSMH-VAR model. According to the linear VAR model, constant term and CPI parameters are statistically significant at the 5% significance level, but not stock. The MSMH-VAR model shows that both stock and CPI, regime 2 (moderate) and regime 3 (expansion) parameters are statistically significant at the 5% significance level, but not regime 1 (recession). On the other hand, regime 1 (recession)'s statistical significance is very close to 10% significance level. This indicates that stock market movements are strongly regime-dependent.

Table 5
Maximum Likelihood Estimation of the MSMH-VAR
and OLS Estimates for the Linear VAR

Dependent Variable	MSMH-VAR	Linear VAR
	Stocks	Stocks
Regime 1	-0.028 (-1.565)	-
Regime 2	0.013*** (3.720)	-
Regime 3	0.045*** (3.634)	-
Constant	-	0.017*** (3.491)
Stock (-1)	-0.156*** (2.637)	-0.050 (0.821)
CPI (-1)	-1.534** (2.421)	-1.561** (2.160)
Log-likelihood	1497.069	396.568

Notes: The numbers in parenthesis are the t-statistics. *, **, *** indicate significance at the 10%, 5%, and 1% respectively.

Figure 2

Fit of Three-regime MSMH(3)-VAR(1) Model for Stock Returns

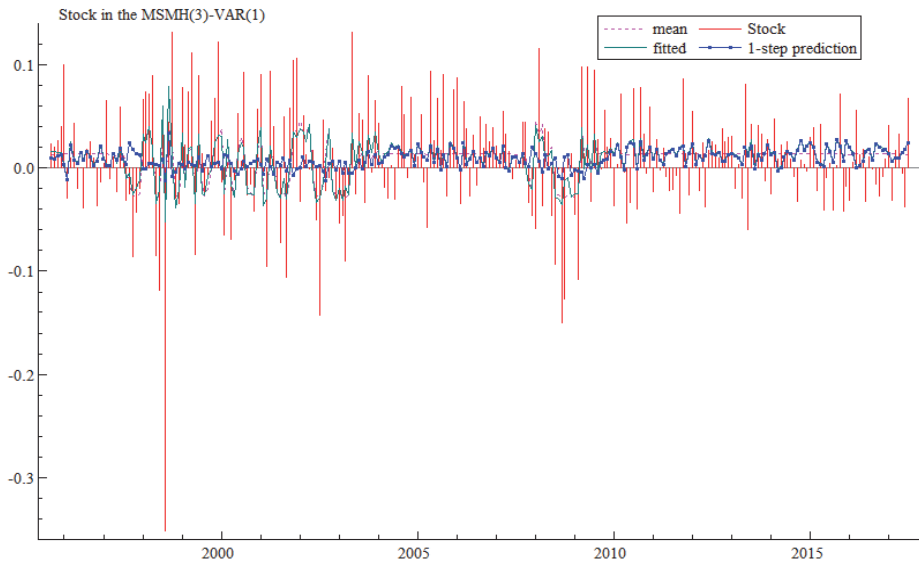

Table 6 shows the number of observations, unconditional probabilities, and durations for three regimes. Regime 2 has the highest number of observations, the highest unconditional probability, and the highest duration, which is approximately 74 months. Regime duration is between two and 74 months. So that that the stock market is strongly regime-dependent for the South African stock market. This indicates that regimes have different structures, and linear models may not be adequate for the stock returns-inflation relationship.

Table 6

Regime Properties of the MSMH-VAR Model

	Number of Observations	Unconditional Probability	Duration
<i>Regime 1</i>	55.9	0.208	3.26
<i>Regime 2</i>	172.9	0.664	73.92
<i>Regime 3</i>	34.1	0.127	1.98

Table 7 reports contemporaneous correlations between stock returns and inflation. The figures suggest that the correlation between stock returns and inflation are different across regimes. Regime dependent correlation analysis indicates that there is a negative correlation between stock returns and inflation in the recession and expansion period and positive correlation in the moderate period. The negative correlation is about 23% for regime 1 and %63 for regime 3, and the positive correlation is about 5% for regime 2. This shows that inflation negatively affects stock returns in extreme periods in South Africa.

Table 7

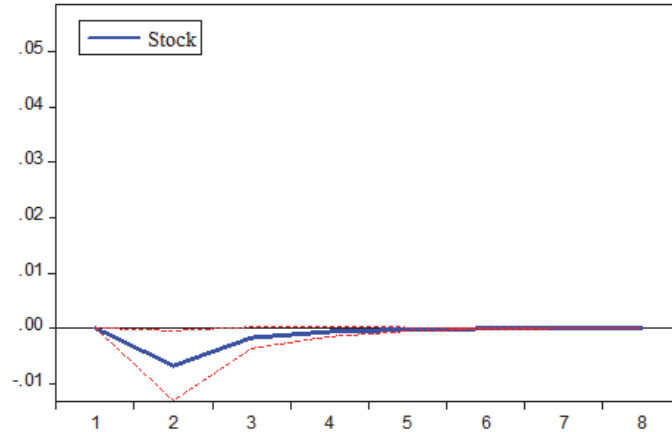
Contemporaneous Correlations between Stock and CPI

	Correlation coefficient
<i>Regime 1</i>	-0.228
<i>Regime 2</i>	0.048
<i>Regime 3</i>	-0.630

Figure 3 shows the impulse response function of the linear VAR model. Although stock returns are negatively affected by inflation for up to six months, this evidence is not statistically significant, as it can be seen with bands of statistical errors. According to the standard vector autoregression approach with impulse response analysis, inflation does not affect stock returns in either the short-term or long-term. Using the instrumental variables (IV) approach, Alagidede (2009) found a similar result, that stocks cannot be a hedge for inflation. Since the linear VAR and instrumental variables (IV) approaches are from the linear platform, these results might have occurred because of the insufficiency of the selected models.

Figure 3

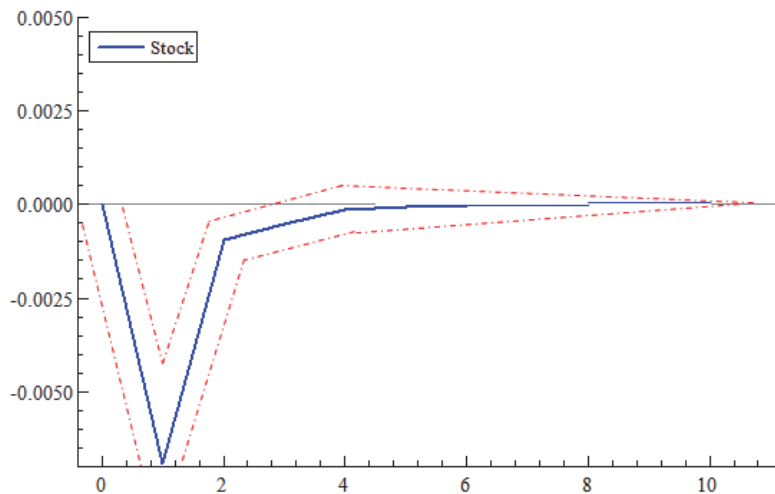
Impulse Response Function of Linear VAR Model

Regime-dependent impulse responses using the MSMH(3)-VAR(1) model are shown in Figure 4. There is a negative relationship between stock returns and inflation for up to one month, and this negative effect is corrected in approximately four months. The empirical findings indicate that impulse response functions of linear VAR model and MSMH-VAR model results are different.

Figure 4

Impulse Response Functions of MSMH(3)-VAR(1) Model

4. Robustness Check

In previous section, I found that impulse response function of the linear VAR model is not appropriate to investigate Fisher effect. The arbitrage pricing theory (APT) developed by Ross (1976) states that the

macroeconomic variables should be included in the regression analysis for the determinants of stock returns. The APT mainly uses industrial production, interest rates, inflation rates, exchange rates, default risk, money growth, gold prices, and term structure of interest rates. I selected two additional macroeconomic variables as Fx and GOLD.

Table 8 reports the maximum likelihood estimation of the MSMH-VAR and linear VAR models with additional macroeconomic variables. The results is similar with the estimation without additional macroeconomic variables except the significance of the Regime 1 (recession) coefficient. Regime 1 (recession)'s coefficient became significant with additional macroeconomic variables. Table 9 shows the number of observations, unconditional probabilities, and durations for three regimes, and Table 10 reports contemporaneous correlations between stock returns and inflation. The results are similar with the previous section that the stock market is strongly regime-dependent, and the correlation between stock returns and inflation are different across regimes.

Table 8
Maximum Likelihood Estimation of the MSMH-VAR
and OLS Estimates for the Linear VAR (Robustness Check)

Dependent Variable	MSMH-VAR	Linear VAR
	Stocks	Stocks
Regime 1	-0.035** (2.262)	-
Regime 2	0.014*** (3.983)	-
Regime 3	0.019** (2.042)	-
Constant	-	0.018*** (3.740)
Stock (-1)	-0.183*** (3.585)	-0.067 (1.063)
CPI (-1)	-2.061** (3.268)	-1.647** (2.279)
Fx (-1)	-0.058 (0.900)	-0.145* (1.873)
GOLD (-1)	0.034 (0.550)	-0.020 (0.269)
Log-likelihood	2433.207	398.383

*Notes: The numbers in parenthesis are the t-statistics. *, **, *** indicate significance at the 10%, 5%, and 1% respectively.*

Table 9
Regime Properties of the MSMH-VAR Model (Robustness Check)

	Number of Observations	Unconditional Probability	Duration
<i>Regime 1</i>	35.7	0.134	1.51
<i>Regime 2</i>	199.0	0.760	16.74
<i>Regime 3</i>	28.3	0.105	2.41

Table 10
Contemporaneous Correlations between Stock and CPI (Robustness Check)

	Correlation coefficient
<i>Regime 1</i>	-0.581
<i>Regime 2</i>	0.178
<i>Regime 3</i>	-0.196

Figure 5 shows the impulse response function of the linear VAR model and Figure 6 shows regime-dependent impulse responses using the MSMH(3)-VAR(1) model. Impulse response functions are also similar with the previous section, and this indicates that our results are robust in controlling additional macroeconomic variables.

Figure 5
Impulse Response Function of Linear VAR Model (Robustness Check)

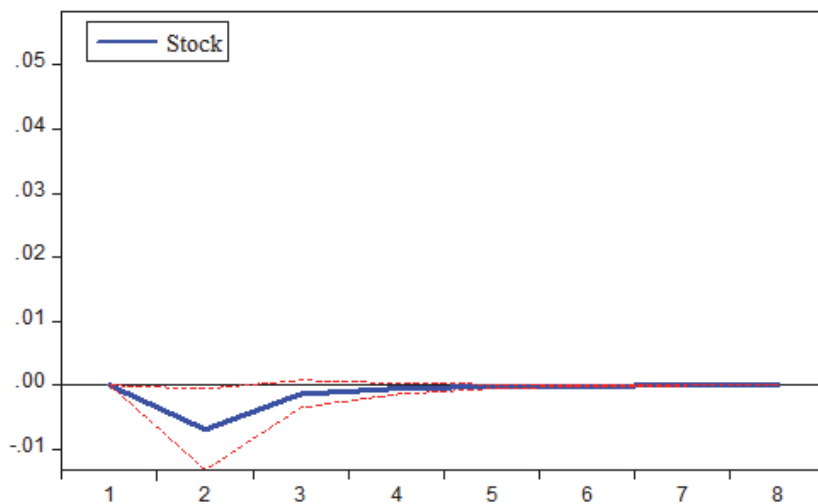
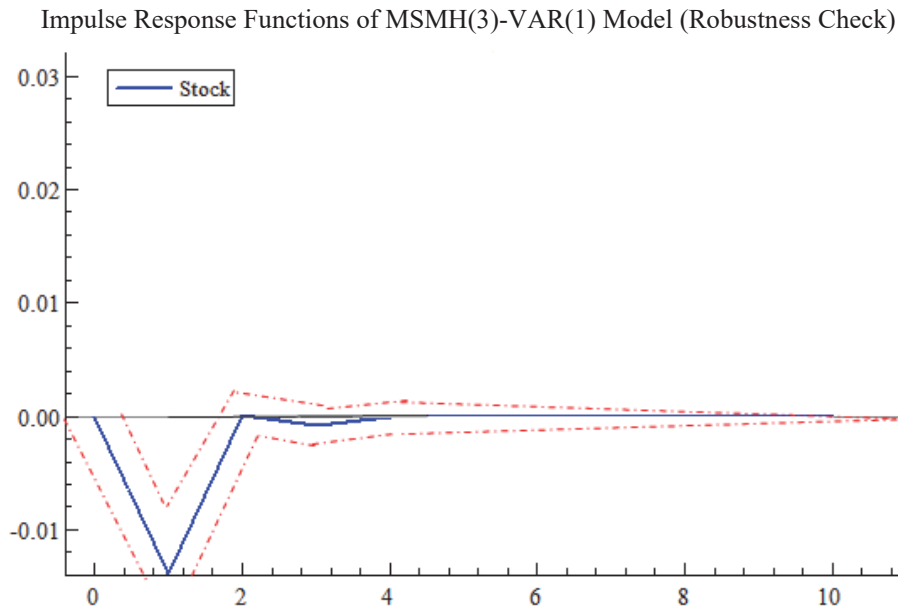

Figure 6

5. Conclusions

This paper investigates the effect of inflation on stock returns with regime-dependent impulse response analysis. Nonlinear regime-dependent interaction is tested with the Markov switching vector autoregression model, and linear interaction is tested with the linear vector autoregression model. For this purpose, regime shifts in the mean and heteroskedasticity vector autoregression (MSMH-VAR) and linear VAR models are estimated. Three regimes are selected, representing a recession, a moderate, and an expansion period. The empirical findings indicate that linear VAR model and MSMH-VAR model results are different. The MSMH-VAR model shows that there is a negative relationship between stock returns and inflation in the short-term, while no long-term relationship exists. The negative effect of inflation appears for up to one month, and it is corrected in four months.

The other findings relate to regime dependency and nonlinear correlation. The MSMH-VAR model shows that stock market movements are strongly regime-dependent. Besides, regime-dependent correlation analysis shows that there is a negative correlation between stock returns and inflation in the recession and expansion period, while there is a positive correlation in the moderate period. This shows that inflation negatively affects stock returns in extreme periods in South Africa. If this evidence is valid for other stock markets, all the linear analysis becomes insufficient since linear models do not consider regime-dependent correlation.

References

- Akaike, H. "A new look at the statistical model identification." *IEE Transactions on Automatic Control*, 19(6) (1974): 716-723.
- Alagidede P. "Relationship between stock returns and inflation." *Applied Economics Letters*. 16(14) (2009): 1403-1408.
- Alagidede P. and Panagiotidis, T. "Can common stocks provide a hedge against inflation? Evidence from African Countries." *Review of Financial Economics*. 19(3) (2010): 91-100.
- Bodie, Z. "Common Stocks as a Hedge Against Inflation." *Journal of Finance*. 27 (1976): 459-470.
- Boudoukh, J. and Richardson, M. "Stock returns and inflation, A long horizon perspective." *American Economic Review*. 83 (1993): 1346-1355.
- Cifter, A. "Stock Returns, Inflation, and Real Activity in Developing Countries: A Markov-Switching Approach." *Panoeconomicus*, 62(1) (2015): 55-76.
- Dickey, A.D. and Fuller A.W. "Likelihood ratio statistics for an autoregressive time series with a unit root." *Econometrica*, 49 (1981): 1057-72.
- Ehrmann, M., Ellison, M. and Valla, N. "Regime-dependent impulse response functions in a markov-switching vector autoregressive model." *Economic Letters*, 78 (2003): 295-299.
- Elliott, G., Rothenberg, T.J. and Stock, J.H. "Efficient tests for an autoregressive unit root." *Econometrica*, 64 (1996): 813-836.
- Engle, R.F., and Granger, C.W.J. "Cointegration and error correction: representation, estimation and testing." *Econometrica*, 55 (1987): 251-276.
- Fama, E.F. "Stock Returns, Real Activity, Inflation and Money." *American Economic Review*. 71 (1981): 545-565.
- Fama, E.F. and Schwert G.W. "Asset Returns and Inflation." *Journal of Financial Economics*. 5 (1977): 115-146.
- Fisher, I. *The Theory of Interest*. New York: Macmillan, 1930.
- Geske, R. and Roll, R. "The Fiscal and Monetary Linkage between Stock Returns and Inflation." *Journal of Finance*, 38 (1983): 1-38.
- Hamilton, J.D. "A New Approach to the Economic Analysis of Nonstationary Time Series and the Business Cycle." *Econometrica*, 57(2) (1989): 357-384.
- Hamilton, J.D. *Regime Switching Models*. S.N. Durlauf and L.E. Blume (Ed.). The New Palgrave Dictionary of Economics. Hampshire, Palgrave Macmillan, 2008.
- Hondroyannis, G. and Papapetrou, E. "Stock returns and inflation, A markov switching approach." *Review of Financial Economics*. 15 (2006): 76-94.

Jaffe, F. and Mandelker, G. "The "Fisher Effect" for Risky Assets, An Empirical Investigation." *Journal of Finance*, 31 (1976): 447-458.

Jarque, C.M. and Bera, A.K. "Efficient tests for normality, homoscedasticity and serial independence of regression residuals," *Economics Letters*, 6 (3) (1980): 255-259.

Kim, S. and In, F. "The Relationship between Stock Returns and Inflation, New Evidence from Wavelet Analysis." *Journal of Empirical Finance*, 12 (2005): 435-444.

Krolzig, H.M. Econometric modeling of Markov-switching vector autoregressions using MSVAR for Ox. Discussion Paper, Department of Economics, University of Oxford, 1998.

Krolzig, H.M. Predicting Markov-Switching Vector Autoregressive Processes. Oxford University. Working Paper 2000W31, 2000.

Krolzig, H.M. *Markov Switching Vector Autoregression. Modelling, Statistical Inference and Application to Business Cycle Analysis*. Berlin: Springer, 1997.

Krolzig, H.M. Impulse-Response Analysis in Markov Switching Vector Autoregressive Models. Economics Department. University of Kent. Keynes College, 2006.

Lintner, J. "Inflation and Security Returns." *Journal of Finance*. 30 (1975): 259-280.

Maghyreh. A. "The long-run relationship between stock returns and inflation in developing countries, Further evidence from a nonparametric cointegration test." *Applied Financial Economics Letters*. 2 (2006): 265-273.

Neftçi, S.. "Are Economic Time Series Asymmetric Over the Business Cycle?." *Journal of Political Economy*, 92 (1984): 307-328.

Nelson, C.R. "Inflation and Rates of Return on Common Stocks." *Journal of Finance*, 31 (1976): 471-483.

Sims, C.A. "Macroeconomics and Reality." *Econometrica*, 48(1) (1980): 1-48.

Ross, S. "The arbitrage theory of capital asset pricing." *Journal of Economic Theory*. 13(3) (1976): 341-360.

Zivot, E. and Wang, J. *Modeling Financial Time Series with S-PLUS*. New York: NY, Springer Science+Business Media, 2006.

YAŞLILARIN ÖTANAZİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Yunus KARA*

Kısa Özet

Bu çalışmanın amacı, yaşlıların ötanazi hakkındaki görüşlerinin belirlenmesidir. Araştırma 2016 yılında, Mart-Mayıs aylarında yapılmıştır. Araştırma grubunu Ankara ve İstanbul illerinde yaşayan 133 yaşlı oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan yaşlıların sosyo-demografik özellikleri bakımından tanımak için görüşme formu ve yaşlıların ötanazi hakkındaki görüşlerini belirlemek için araştırmacı tarafından geliştirilen ötanaziye yönelik tutumlar ve görüşler formundan elde edilen veriler SPSS paket programına aktarılmış ve sonuçlar analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre yaşlıların eğitim durumu ve bedensel ağırları arttıkça ötanaziye yönelik olumlu yaklaşımlar gösterdikleri belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlı, yaşlılık, ötanazi, yaşam hakkı, ölüm hakkı.

Opinions of the Elderly about Euthanasia

Abstract

The purpose of this study is to determine the opinions of the elderly about euthanasia. The study was conducted in March-May 2016. The research group consists of 133 elderly people living in Ankara and Istanbul. In order to identify the elderly who participated in the study in terms of their socio-demographic characteristics, the questionnaire form and the opinions of the elderly about euthanasia were transferred to the SPSS package program and the results were analyzed. According to the results of the research, it was determined that the elderly showed positive attitudes towards euthanasia as their educational status and physical pain increased.

Keywords: Elderly, senility, euthanasia, right to life, right to death.

Giriş

Bu çalışma, yaşlıların ötanazi hakkındaki görüşlerinin belirlenmesinin yanında, kişinin kendi yaşamından vazgeçmesi, ölme hakkı ve ötanazi gibi konuların, içinde bulunulan çağın yanı sıra, içinde bulunulan toplumda tartışılabilir olmasının sağlanmasını ve bireylerin, toplumların bakış açısında farklılığa neden olmayı amaçlamaktadır. Dünyada yaşlı nüfus oranının gittikçe artıyor olması göz önünde bulundurularak yaşlılık ile ilgili çalışmaların yapılması, toplumların ötanazi konusunda konuşabiliyor olması ve bu konuyu bilimsel bir zeminde tartışabiliyor olması önemlidir. Bu çalışmanın yaşlılık alanına özgün, bilimsel bir katkı sunacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada, yaşlıların ötanazi hakkındaki görüşleri ve bu görüşlerinin hangi etkenlere bağlı olarak değişebileceği ele alınacaktır.

* Altınbaş Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Araştırma Görevlisi, yunus.kara@altinbas.edu.tr

Ötanazi Kavramı

İlk kez Bacon'ın kullandığı ötanazi kavramı Antik Yunan dilinde "eutanasia" köküne dayanmaktadır. "Eu" güzel, iyi, "thanatos" ise ölüm anlamına gelmektedir. Kısaca ötanazi; "acısız ölüm", "güzel ölüm" gibi kelime karşılıklarını ifade etmektedir. Ayrıca Tuğlacı (1978), ötanaziye, "kolay rahat ölüm" olarak adlandırırken, Tunç (1955) ise, "tatlı ve acısız ölüm" şeklinde tanımlamaktadır. Bayraktar (1972) ötanaziye; "tıbbi müdahalelerle hafifletilemeyen ruhsal veya fiziksel, devamlı ve katlanılmaz acılar içinde olan ve rahatsızlığının ya da hastalığının iyileştirilmesini günümüz tıbbi koşulların gerçekleştiremediği bireylerin acılarına, göreceli olarak ağrısız, acısız ve kolay bir şekilde son verilmesi" şeklinde ifade etmiştir.

Tıbbi tanımla ötanazi; tıbbi yöntemlerin ve müdahalelerin ulaşılmış olduğu gelişmişlik seviyesine bağlı olarak iyileştiremediği, bununla beraber değerli ve nitelikli bir yaşam da sunamadığı hastaların istekleri durumunda yaşamlarının sona erdirilmesidir (Gürkan ve Şendur, 2014).

Hukuki tanımla ötanazi, iyileşmez bir hastalığa yakalanmış olan kişi için bir haktır ve hastanın iradesiyle bu hakkını kullanılabilirliğinin dikkate alınıp hayatına son verilmesi olarak tanımlanmaktadır (Gürkan, 2011).

Ötanazi sadece iyileşmesi mümkün olmayan bir hastalığa yakalanmış kişinin acılarına son verme amacını taşımakta ve bir hekim tarafından uygulanmaktadır. Ötanazinin uygulanması için belirli koşulların oluşması gerekmektedir. Bu koşullar; kişide mevcut olan hastalığın çağdaş tıbbi olanaklarla tedavi edilemez olması, söz konusu hastalığın dayanılmaz acı vermesi, hastanın kendi kararlarını verebilecek durumda olması ya da veremeyecek durumda ise vasisinin veya yakınlarının ötanaziye onay vermesi ve ötanazinin hastanın acılarından kurtulmasını sağlamak amacıyla gerçekleştirilmesidir. Bu koşulların oluşmadığı durumlarda kişinin yalnızca ölmeyi istemesi ötanazinin uygulanması açısından yeterli olmamaktadır (Smets, Cohen, Bilsen, Van Wesemael, Rurup and Deliens, 2011).

Ötanazi Türleri

İradeye bağlı ve irade dışı ötanazi

İradeye bağlı ve irade dışı ötanazi ayrımındaki temel nokta, hastanın izninin olup olmamasıdır. İradeye bağlı ötanazi, bilinci yerinde ve karar verme ehliyeti tam olan bir hastanın kendi isteği doğrultusunda yaşamının sonlandırılmasıdır (Sercu, Pype, Christiaens, Grypdonck, Derese and Deveugele, 2012). Bu ötanazi türünde doktor, ötanazi eylemini bizzat kendisi gerçekleştirmektedir (Güven, 2000). Ayrıca doktorlar, bilinci açık hastalara yapılan ötanazi taleplerinde bilinci kapalı olan hastaların ötanazi taleplerine oranla kendilerini daha rahat hissettiklerini ifade etmektedirler (Güven, 2000; Vézina, Lavoie, Krol and Olivier, 2014).

İrade dışı ötanazi ise, hastanın rızasının alınamadığı ve ötanazi gerçekleştirilmesi yönündeki iradenin hasta tarafından dile getirilemediği (bilincinin kapalı olması, koma ve bitkisel hayat vb.) durumlarda, kanuni temsilcisinin, hasta yakınlarının veya bunlar bulunamadığında varsayılan rızasına dayalı olarak gerçekleştirilen ötanazidir (Have and Welie, 2014; Kouwenhoven, Raijmakers, Rietjens, Trappenburg, van Thiel, van Delden, van der Heide, 2013).

Bunlara ek olarak Özkara'nın (2001) istemsiz ötanazi ayırımından da bahsetmek gerekmektedir. İstemsiz ötanazi, kişinin iradesine hiç başvurulmadan, başka bir ifadeyle, hastanın ne açık ne de varsayılan iradesi olmadan gerçekleştirilen ötanazidir. Bu şekilde yapılan ötanazinin en uç örneği olarak, Hitler'in Nazi Almanyasında saf, temiz ırk oluşturmak için kronik hastaların, engellilerin ve yaşlıların öldürülmesi gösterilebilmektedir (Akcan, 2013).

Aktif ve pasif ötanazi

Altay (2005), ötanazinin hastanın kararının olup olmaması ile yakından alakalı olduğunu belirtmiştir. Aktif ve pasif ötanazi ayırımının temeli, ötanazi eyleminin gerçekleşmesini sağlayan tıbbi yöntemlerin kullanılmasındaki farklılıktır (Özkara, 2008). Aktif ötanazi, ölümü sağlayan tıbbi yöntemlerin hasta üzerinde doğrudan doğruya kullanılması, hekimin ölümü gerçekleştirecek nitelikteki ilacı uygulayarak veya hastanın bağlı olduğu cihazın fişinin çekilerek kişinin hayatının sonlandırılması şeklinde tanımlanmaktadır (Artuk ve Yenidünya, 2001; Özkara, 2008).

Pasif ötanaziyi ise genel olarak, hastanın bir süre daha yaşamasına olanak sağlayan yaşam destekleyici tedavi süreçlerinin sunulmayarak veya bu tedavi süreçlerinin sona erdirilerek ölümün hızlandırılması olarak kabul etmek mümkündür (Artuk ve Yenidünya, 2011; İnceoğlu, 1999). Aktif ötanazide bir eylem söz konusuysen, pasif ötanazide sadece bir kaçınma hali veya ölüme neden olacak olaylara müdahale etmeme söz konusudur (Gürçan, 2011). Öğretide genel hâkim görüşe göre hastanın kendi geleceğini belirleme hakkı, yaşam tehlikesi olsa bile mevcuttur ve hastanın tedaviyi reddettiği durumda hekimin müdahale yükümlülüğü bulunmamaktadır (Hakeri, 2008). Yani, hastanın özgür iradesiyle açıkladığı tedaviyi ret talebine hekim uymak zorundadır.

Bunların yanı sıra hekim destekli intihar ile aktif-pasif ötanazi arasındaki ayırmadan da bahsetmek faydalı olacaktır. Hekim destekli intiharda, hekim, kişinin isteği doğrultusunda kendisini öldürebilmesi için gerekli ortamı hazırlamaktadır ancak kişiyi doğrudan doğruya öldürmediği gibi, tedaviye başlamama veya yarıda bırakma gibi pasif bir hareketle de ölümüne neden olmamaktadır (Akcan, 2013). Ölümü gerçekleştiren kişinin bizzat kendisi olup hekim sadece yukarıda belirtildiği üzere kişinin intihar edebilmesi için gerekli ortamı hazırlamaktadır. Bu nedenle hekim destekli intihar, ne tam olarak aktif ne de tam olarak pasif ötanazidir.

Kazai ve Medikal Ötanazi

Bu ayırımın temelinde ise ötanazi kararını veren makam belirleyici olmaktadır. Ötanazi uygulamasının bir mahkeme kararına bağlı olması, mahkeme kararı ile bir ötanazi uygulamasının gerçekleştirilmesi durumunda kazai ötanaziden bahsedilmektedir (Artuk ve Yenidünya, 2001).

Medikal ötanazide ise, hekim kararıyla ötanazi gerçekleştirilmektedir. Hollanda'da mahkeme kararına gerek olmaksızın doktorun başka bir meslektaşı ile yaptığı konsültasyon sonucunda alacağı karar ile ötanaziyi gerçekleştirmesi buna örnek olarak verilebilmektedir (Güven, 2000).

Ötanazinin Tarihçesi

Ötanazi insanlık tarihinin en eski uygulamalarından biri olup antik Yunan ve Roma devrinde de görülmektedir (Gülmez, 2015). Eski Yunan'da, askerlerin ve kölelerin intihar etmesi dışında intihar, hukuki yaptırımı olan ve ceza gerektiren bir suç olarak tanımlanarak, asil kişilerin yaşlı ve hasta bir bedende olmanın ve görünmenin küçük düşürücü bir durum olduğunu düşünmeleri, ötanazinin uygulanmasında önemli bir etken olmuştur (Akcan, 2013; Gülmez, 2015; Özkara, 2008).

Babil ve Asurlar'da iyileşmesinin mümkün olmadığı hastaya hekimin müdahale etmesi yasaklanmıştır (Kaşıkçı, 2008).

Eskimolar, yaşlı bireylerini buzullara terk ederek kutup ayılarının onları yemesini sağlamışlardır. Sonrasında da bu kutup ayılarını kendileri yemiş ve yaşlılarına tekrar kavuştuklarına inanmışlardır. Eski Japon geleneklerinde yaşlıların doğa şartlarına ve koşullarına terk edilerek yaşamlarının son bulması sağlanmıştır (Ömeroğlu, 1993). Eski İsrail'de ise iyileşmesinin muhtemel olarak görülmediği hastalara hızlı bir şekilde yaşamlarının son bulması için "frankincense" bitkisinin her gün verildiği bilinmektedir (Kaşıkçı, 2008).

Eski Türklerde ise yaşama büyük önem verilmiştir. Hunlarda bir kişinin öldürülmesinin karşılığı ölüm cezası olarak belirlenmiştir. Kazak ve Kırgızlarda ise intihar edenler için ayrı bir mezarlık oluşturulmuştur (akt. Kılınç, 2013).

İnceoğlu (1999), ötanazinin ilk başlarda yaşlılık ve kıtlık gibi nedenlerden dolayı toplu bir biçimde yapılan, toplumsal bir görevi yerine getirme sorumluluğuna dayanan intiharlara dayandığını belirtmiştir. Daha sonraları intihar vakaları bireysel nedenlerden dolayı olmaya başlamış; kişiler yaşlılığın getirdiği olumsuz şartlara dayanamamanın bir sonucu olarak da bu durumdan bir an önce kurtulma isteğine dayalı olarak tercihlerine yön vermişlerdir.

Roma'da; bedeninde doğuştan normal olmayan tuhafıkların bulunduğu çocukların kendi haline bırakılarak öldürülmesinin onaylandığı bilinmektedir. Ayrıca ölmek isteyen bir kişinin yakın komşulardan beşinin fikrini alması gerektiği de görülmektedir (Tunç, 1955).

On yedinci yüzyıl, pek çok Avrupa ülkesinde ve özellikle İngiltere'de ötanazinin kavramsal olarak tanımlandığı ve sözlüklerde yer edindiği, ahlaki değerlerin eleştirilerek gözden geçirildiği ve entelektüel başlarının dikkat çektiği bir dönem olarak görülmektedir (Güven, 2000). Bu dönemde, ünlü İngiliz filozof Francis Bacon, pozitif bilimlerin koşullarıyla insan hayatını uzatmanın çarelerinin aranmasını ya da ümitsiz durumda olup acı çekenlerin ıstıraplarına son verilmeli görüşüyle ötanaziyi son çare olarak öneren düşünürlerden olmuştur (Özkara, 2008).

Ötanaziyi benimseyen ve acılar içindeki kişiyi öldüren kimsenin cezasını hafifleten ilk hukuk kaynağına 18. yüzyılın sonlarında Prusya'da Büyük Frederik zamanında rastlanmaktadır (Akcan, 2013). Bu kanuna göre, can çekişmekte olan hastayı veya yaralıyı iyi niyetle öldüren kimseye taksirle adam öldürmenin cezası verilmiştir (Bayraktar, 1972).

Görölmektedir ki tüm tarih boyunca farklı dinler ve felsefelerin etkisinde kalan insanlığın ötanaziye yaklaşım biçimi değışiklik göstermiştir. Fakat genel itibariyle söylenebilir ki acının ve hastalığın bulunduğu yerde insanları hayata bağlayacak önemli bir inancın ve değerin olmayışı ötanaziye ilişkin talepleri arttırmıştır. Son aşamada da eylemsel olarak uygulanan ötanazinin birçok ülkede yasal duruma getirildiğine tanıklık etmekteyiz.

Ötanazi Üzerine Temel Tartışma Noktaları

Ötanazi çerçevesinde, geçmişten günümüze kadar süregelen tartışmalar mevcuttur. Kimi kesimler, yaşamın kutsallığı görüşünden hareketle ötanazi uygulamasının kesinlikle yasaklanması gerektiğini savunmuşlardır. Yaşamın kutsallığı görüşüne göre Tanrı yaşamı ve ölümü belirleyendir. Bu sebeple de insanın kendi hayatı üzerinde istediği gibi kararda bulunma hakkı bulunmamaktadır. Kişinin yaşam ile ilişkisini sonlandırmak istemesi, Tanrı'ya karşı geleceği anlamını taşımaktadır (Altay, 2005). **Yaşamın kutsallığı görüşü, yaşama hakkının üstün ve öncelikli olduğunu, diğer bütün haklardan önde geldiğini ve vazgeçilmesi mümkün olmayan bir statüde konumlandığını merkezine alır (Inceoğlu, 1999).** Karşıt görüşe mensup kesimler ise, yaşamın niteliği görüşü çerçevesinde toplanarak, kimsenin insan onuruna bağdaşmayacak şekilde iyileşemez bir hastalığın pençesinde acı ve ıstırapla yaşamaya zorlanamayacağını, ötanazinin bu gibi durumlarla sınırlı olmak üzere, uygulanması gerektiğini savunmuşlardır. Akla dayalı bu yaklaşım, insanın yaşamının zamanlamasını ve kalitesini belirlemede söz hakkı olmasını ve yaşamın niteliği üzerinde durarak ötanaziyi savunmaktadır.

Dinler Açısından Ötanazi

Dinlerin ötanaziye bakış açısı, inançların bir varlık olarak insanı ve doğumdan ölüme hatta ölüm sonrası yaşam dönemine nasıl yaklaştığıyla yakından ilgilidir.

Tarih boyunca insanların farklı dinlere inandıkları ve o dinlerin birer mensubu oldukları görölmektedir. İnsanlar, pek çok dinsel inanç arasında bölünmüş durumdadır ve her dine inananların tümü, kendi dininin hak dini olduğu inancındadır. Tek tanrılı dinler en yaygın inanç grupları olmalarına rağmen, çok tanrılı olan veya hiç tanrısı olmayan inanç grupları da mevcuttur ve bu inanç gruplarının kendi değer yargıları, kendi yasakları söz konusudur. Bu değer yargıları ya da yasaklar, insanların ötanaziye bakış açılarında değışiklik göstermesine neden olabilmektedir.

Tek Tanrılı Dinlerin Ötanaziye Bakış Açısı

Yahudilikte, yaşam her koşulda korunması gereken bir değer olarak görölmektedir. Yaşamın ne zaman son bulacağına Tanrı'nın karar verebileceği, ölümü seçmenin Tanrı'nın isteğine aykırı olacağı düşüncesiyle ölme hakkının bulunmadığı kabul edilmektedir ve bundan dolayı da kişiye ötanazi uygulanması cınayete eşdeğer tutulmaktadır (Ömeroğlu, 1993). Hristiyanlık ve İslamiyet'te olduğu gibi, ötanazi Yahudilikte de Tanrı'nın iradesine karşı çıkmak anlamında göröldüğü için yasak görölmüştür.

Hıristiyanlıkta da yaşamdan vazgeçilemeyeceği, yaşamın Tanrı'nın bir hediyesi olduğu kabul edilmektedir ve özellikle de yaşamın son anlarında acı çekmenin İsa'nın sabrını paylaşma hususunda özel bir yeri bulunmaktadır (Gülmez, 2015). Kişinin kendi sağlığını koruması ve hasta olduğu zaman sabır gösterip tedavi yöntemlerini araması yükümlülüğü söz konusudur (Akcan, 2013).

İslam dininin temel amaçlarından birisi yaşam hakkının korunmasıdır ve insan hayatına çok büyük değer verilmiştir. İslam'ın temel prensiplerine göre, kişi, yaşamına devam etme veya son verme gibi özgürlüklere sahip olmadığı için, kişilerin hayatlarını kısaltan veya bütünüyle ortadan kaldıran durumlar asla kabul edilmemektedir (Kaya, 1994). Ölüm döşeğindeki kimsenin kendi isteği dahi olsa, öldürülmesi cinayettir ve ahirete ilişkin sorumluluğu çok ağırdır (akt. Akcan, 2013). İslam Hukuku'nda ise insan öldürme suçu ve karşılığında ceza bizzat Kur'an-ı Kerim tarafından öngörülmüştür. Buna göre bir kimseyi kasten öldüren kimseye kısas tatbik edilir; ancak mağdur veya diğer ilgili kimseler kısıstan vazgeçip diyet (tazminat) talep edebilmekte ve hatta diyetten de vazgeçebilmektedir.

Karşılaştırmalı Hukuk Çerçevesinde Ötanazi

5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda (2004), ötanaziye ilişkin bir düzenleme görülmemektedir. Birçok hukuk sisteminde olduğu üzere bu uygulamayı ayrı bir suç kategorisinde ele alarak daha az bir ceza öngören bir hüküm de mevcut değildir. Ötanazi ile ilgili haller genel hükümler kapsamında açıklığa kavuşturulmaya çalışılmış, bu hususta farklı görüşler ileri sürülmüştür. Kasten adam öldürme ve kasten öldürmenin ihmali davranışla işlenmesini suç olarak düzenleyen TCK'nın bu maddelerine göre aktif ve pasif ötanazi yani hekimin kasten veya ihmali davranışla hastanın yaşamını sonlandırması eylemi suç oluşturmaktadır. Diğer yandan intihara kalkışma, hukukumuzda suç olarak yer almamakla birlikte, Türk Ceza Kanunu'nun 84. maddesinde, başkasını intihara azmettiren, teşvik eden, başkasının intihar kararını kuvvetlendiren ya da başkasının intiharına herhangi bir şekilde yardım eden kişi cezalandırılmaktadır.¹

Sağlık Bakanlığı'nca yayınlanan Hasta Hakları Yönetmeliği'nde ötanazi açıkça yasaklanmış ve tıbbi gereklerden bahisle veya her ne suretle olursa olsun, yaşama hakkından vazgeçilemeyeceği, bir başkasının veya kendisinin talebi olsa dahi, kimsenin yaşamına son verilemeyeceği belirtilmiştir.² Bu yönetmelikte karar verme yeteneği bulunan ergin bir hastanın bilinci açık ise ölümcül hasta olsun olmasın, tedaviyi reddetme hakkı bulunduğu belirtilmektedir. Buna göre, hastanın ölümü geciktirecek veya engelleyebilecek bir tedaviyi reddetmesi mümkündür. Ancak, yönetmeliğe göre tedavi başlamışsa, yaşamı veya yaşamsal önemi olan organlardan birini tehdit eden acil bir durum varsa, rızanın geri alınması mümkün değildir.

1 Madde 84-

(1) Başkasını intihara azmettiren, teşvik eden, başkasının intihar kararını kuvvetlendiren ya da başkasının intiharına herhangi bir şekilde yardım eden kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) İntiharın gerçekleşmesi durumunda, kişi dört yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Başkalarını intihara alenen teşvik eden kişi, üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(Mülga ikinci cümle: 29/6/2005 –5377/10 md.)

(4) İşlediği fiilin anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan veya ortadan kaldırılan kişileri intihara sevk edenlerle cebir veya tehdit kullanmak suretiyle kişileri intihara mecbur edenler, kasten öldürme suçundan sorumlu tutulurlar. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf> (28 Kasım 2017).

2 Hasta Hakları Yönetmeliği. < <https://www.saglik.gov.tr/TR,10461/hasta-haklari-yonetmeligi.html> > (28 Kasım 2017).

Ötanazi dünyanın birçok ülkesinde yasal olmamakla birlikte, özellikle aktif ötanazinin gerçekleştirilmesine izin verilmemektedir. Buna karşın bazı ülkelerde ise ötanazi yasal olarak kabul edilmiştir.

Aktif ötanazinin yasal kabul edildiği ilk ülke Hollanda'dır. Ülkenin kanunlarına göre, koşulları oluştuğunda hastanın kendi yaşamının sonlandırılmasını istemesi mümkün olabilmektedir. Hollanda'da 2001 tarihi itibarıyla, hekim destekli ötanazi ve intihar yasal olarak kabul edilmektedir. Bu kanun uygulamada gerçekleşen ötanazi geleneğini yasal bir hale getirmiştir. Ayrıca kanun, çok özel durumlar ve koşullar altında, hekimlerin aktif ötanazi gerçekleştirmesinden ortaya çıkabilecek cezai sorumluluğunun olmayacağını belirlemiştir (Ünver, 2011).

Belçika'da 2002 tarihinden bu yana ötanazi yasal kabul edilmekte olup ilgili kanun ötanazinin uygulanmasını çok özel şartlara ve koşullara bağlamıştır (Özkara, 2008).

Lüksemburg'da ise 2009 tarihinde ötanazi yasal olarak kabul edilmiştir. Bu anlamda Lüksemburg, Hollanda ve Belçika'dan sonra ötanaziyi yasal hale getiren üçüncü Avrupa Birliği üyesi ülke olmuştur. Kabul edilen kanun, genel olarak, ölümcül bir hastalığa yakalanmış olmak ile iki doktorun ve bir bilirkişinin onayının olması gerektiğini belirtmektedir (Ünver, 2011).

İsviçre Ceza Kanunu'nda ötanazi, kasten insan öldürme suçundan bağımsız ve ayrı bir suç olarak düzenlenmiştir. Kanunda ötanazinin cezası, kasten insan öldürme suçunun cezasından daha azdır. Buna ek olarak İsviçre'de intihara yardım etme belirli şartlarla yasal kılınmış ve böylece ötanazi konusu aşılmış gibi görünmektedir. İsviçre Ceza Kanunu'nun 115. maddesi "kişisel menfaat temin etmek için, bir kişiyi intihar etmeye teşvik eden veya intihar etmesine yardım eden kişi, intiharın gerçekleşmesi veya intihara teşebbüs etmesi hâlinde 5 yıla kadar hapis cezasıyla" cezalandırılacağını öngörmektedir. Bu maddeye göre, kişinin, intihar edebilmek için akli ve bedeni bütünlüğünde herhangi bir sorun olmayan bir kimseden yardım alması ve bu yardım aldığı kimsenin kişisel menfaatlerinin olmaması durumunda intihara yardım etmek suç olmaktan çıkmaktadır (Mausbach, 2011). Buna paralel olarak İsviçre yasalarına uygun bir dernek olan Dignitas, 17 Mayıs 1998'de Zürih'te kurulmuştur ve örgüt herhangi bir ticari çıkar sağlamaksızın, kuruluşuna uygun olarak, üyeleri için onurlu bir yaşam ve ölüm sağlamak ve başkalarının bu değerlerden yararlanmasına izin vermek amacını taşımaktadır. Bu dernek; yaşamın sonlandırılmasına yönelik konularda danışmanlık, intihar ve intihar girişimini önleme, ölmekte olan hastalara refakat edilmesi ve kişilerin kendilerinin karar verdiği yaşam sonları için yardım sağlanması gibi konularda çalışmaktadır.³

Avustralya'nın kuzey bölgesi, ötanaziyi, 1995 yılında halk oylamasına sunarak büyük bir oranda destek almış ilk ötanazi kanununu (Ölümcül Hastaların Hakları Yasası) yasallaştırmıştır. Bu yasa istemli ötanaziyi düzenlemekte olup hekimin hastasına öldürücü miktarda ilaç tedarik etmesi ve bu ilacı kendisinin uygulamasına izin verilmesini kapsamaktadır. Avustralya Senatosu, 1997 yılında birçok karşıt gösteri nedeniyle bu yasayı yürürlükten kaldırmıştır. Yasanın yürürlükten kalkması sürecine kadar da istemli aktif ötanazi uygulanmıştır. Daha sonra yasal değişikliklerle birlikte bölge meclislerinin pasif ötanazi hakkında yasa çıkarabileceği, aktif ötanazi ile ilgili yasa çıkaramayacağı karar altına alınmıştır (İnceoğlu, 1999).

3 Dignitas. <<http://www.dignitas.ch>> (12 Temmuz 2017).

Amerika Birleşik Devletleri'nde ise istemli aktif ötanazi tamamıyla yasaktır. Fakat istemli pasif ötanazi birçok eyalette yasal olarak uygulanmaktadır (Altay, 2005).

Günümüzde ötanazinin yasallaşması yolunda önemli gelişmeler mevcut olmasına rağmen İngiltere'de ötanazi ile ilgili olarak yasal bir düzenleme söz konusu değildir. Yine de ülke genelinde mevcut olan düşünce; yaşamı uzatmak adına ilk olarak modern teknoloji olmak üzere her türlü olanağın kullanılmasının gerekliliğidir (Altay, 2005).

Almanya Ceza Yasası'nda ise ötanazi ile ilgili bir düzenleme yoktur. Ötanazi konusundaki yasal süreçler adam öldürme suçuna ilişkin hükümlere göre yapılmaktadır. Cezanın belirlenmesinde nedenin ne olduğu belirleyici bir unsur olduğu için bu durum hafifletici sebep olarak değerlendirilmektedir (Karaca, 2001).

Yöntem

Örnekleme

Araştırmalar yapıldığı yer, amaç, kapsadığı zaman, veri toplama biçimi gibi çeşitli şekillerde sınıflanabilmektedir. Bu sınıflamalar göz önüne alındığında bu araştırma kolay ulaşılabılır durum örnekleme modelidir. Araştırmanın örneklemini Ankara ve İstanbul illerinde yaşayan yaşlılar oluşturmaktadır. Her iki ilde bulunan 133 yaşlı ile görüşülmüştür. Katılımcıların 71'i erkek (%53,4), 62'si (%46,6) ise kadındır (Tablo 1). Katılımcıların yaşları 58 ile 94 arasında değişmektedir. Buna göre, katılımcıların yaş ortalaması 67,88'dir (Tablo 1).

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada kullanılan Kişisel Bilgi Formu, katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim durumu, medeni durum, yaşamlarının çoğunluğunu geçirdikleri yer, bedensel ağrılarının olup olmadığı ve yaşamlarında karşılaştıkları zorluklarla baş etme yöntemleri gibi faktörleri incelemektedir (Ek 1).

Ötanaziye Yönelik Tutumlar ve Görüşler Formu

Araştırmada kullanılan ve araştırmacı tarafından geliştirilen ikinci form Ötanaziye Yönelik Tutumlar ve Görüşler Formu'dur. Bu formda ilk olarak ötanazinin kısa bir tanımı yapılmış ve ötanazi ile ilgili olarak verilen 7 ayrı maddenin "tamamen katılıyorum" ile "hiç katılmıyorum" arasında derecelendirilmesi istenmiştir (Ek 1). Katılımcılar, anket formunu cevaplamayı yaklaşık olarak 20 dakikada tamamlamıştır.

Bulgular

Katılımcıların eğitim seviyesi değişiklik göstermektedir. 133 kişinin 8'i (%6) diplomasız okuryazar, 24'ü (%18) ilkököl, 32'si (%24,1) ortaokul, 38'i (%28,6) lise, 23'ü (%17,3) üniversite, 8'i (%6) ise yüksekokul mezunudur (Tablo 1).

Katılımcıların yaşamlarının çoğunu geçirdiği yere bakıldığında, 2'si (%1,5) köy, 1'i (0,8) kasaba, 51'i (%38,3) şehir ve 79'unun (%59,4) ise büyükşehir olduğu belirlenmiştir (Tablo 1).

Katılımcıların medeni durumuna bakıldığında ise 80'i (%60,2) evli, 36'sı (%27,1) hiç evlenmemiş, 9'u (%6,8) dul ve 8'i (%6) boşanmıştır (Tablo 1).

Katılımcıların "Bedensel ağrılarınız var mı?" sorusuna 25'i (%18,8) hiç, 41'i (%30,8) çok ağrısı olduğunu ve geriye kalan 67 kişi (%50,4) ise biraz yanıtını vermiştir (Tablo 1).

Katılımcılara "Yaşantınızda karşılaştığınız en kötü olumsuzluklarla baş etmek için ne tür yöntemlere başvurursunuz?" sorusuna verdiklerin yanıtın büyük bir çoğunluğunun dini faktörlere bağlı olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların 117'si (%88) dini faktöre bağlı yanıtlar verirken 16'sı (%12) dini faktöre bağlı olmayan yanıtlar vermiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine ilişkin bulgular

		n	%
Cinsiyet	Erkek	71	53,4
	Kadın	62	46,6
Yaş	<65	45	33,8
	65-74	66	49,6
	75-84	20	15
	>84	2	1,5
Eğitim Seviyesi	Diplomasız okuryazar	8	6
	İlkokul	24	18
	Ortaokul	32	4,1
	Lise	38	28,6
	Üniversite	23	17,3
	Yüksekokul	8	6
Yaşamlarının Çoğunu Geçirdiği Yer	Köy	2	1,5
	Kasaba	1	0,8
	Şehir	51	38,3
	Büyükşehir	79	59,4
Medeni Durum	Evli	80	60,2
	Hiç evlenmemiş	36	27,1
	Dul	9	6,8
	Boşanmış	8	6
Bedensel Ağrılarının Olup Olmadığı	Çok	41	30,8
	Biraz	67	50,4
	Hiç	25	18,8
Yaşantılarında karşılaştıkları olumsuzluklarla baş etme yöntemleri	Dini faktöre bağlı yanıtlar	117	88
	Dini faktöre bağlı olmayan yanıtlar	16	12

Katılımcıların ötenaziye ilişkin görüşleri, eğitim durumu, cinsiyet, bedensel ağrılarının olup olmadığı dik-kate alınarak Ki-kare testine tabi tutulmuştur (Tablo 2).

Tablo 2. Cinsiyet, eğitim ve bedensel ağrı faktörlerine göre ötenaziye kabul edenler

Maddeler	Tüm katılımcılar (n=133) içinde kabul edenler	Ötenaziye Yönelik Olumlu Yaklaşım Gösterme Faktörleri		
		Cinsiyet	Eğitim	Bedensel Ağrılar
1. Ölümcül hastalığı olan bir hastaya, durumuyla ilgili iyi veya kötü tüm gelişmeleri söylemek gerekir.	83,4	Erkekler	Yükseldikçe	Fark yok
2. Yaşam kalitesinin arttırılmadığı bir hastayı canlı tutmak, ona acı çektirmektir.	55,6	Kadınlar	Yükseldikçe	Çoğaldıkça
3. Tıbbi yöntemlerle iyileşmesi imkânsız olan ve ölmek isteyen bir insanın, bu isteği yerine getirilmelidir.	55,7	Fark yok	Yükseldikçe	Çoğaldıkça
4. Geri döndürülemez ölümcül hastalığı olsa, bir yakınımaya ötenazi uygulanmasını isterim.	69,4	Kadınlar	Yükseldikçe	Çoğaldıkça
5. Hekimlerin ötenazi uygulamaları zaman içinde insanların tıbbi olan güvenini sarsabilir.	57,2* (Kabul Etmeyenler)	Fark yok	Yükseldikçe	Çoğaldıkça
6. Ötenazi intihar ve cinayetle eş değerdir.	59,4** (Kabul Etmeyenler)	Kadınlar	Yükseldikçe	Çoğaldıkça
7. İnsanlar kendi hayatlarının ne zaman sona ereceğine (tabi istiyorlarsa) kendileri karar verebilmelidir.	47,4	Fark yok	Yükseldikçe	Çoğaldıkça

Ölümcül hastalığı olan bir hastaya, durumuyla ilgili iyi veya kötü tüm gelişmelerin söylenmesinde, katılımcıların %83,4'ü 'katılıyorum' ve 'tamamen katılıyorum' yanıtlarından birini vermişlerdir. Bu maddede cinsiyet ve eğitim faktörlerinde anlamlı bir farklılık vardır. Erkeklerde, eğitim düzeyi yüksek olanlarda bu maddeye daha fazla olumlu yanıt verildiği belirlenmiştir ($p<0,05$).

"Yaşam kalitesinin arttırılmadığı bir hastayı canlı tutmak, ona acı çektirmektir" fikrinde, katılımcıların 55,6'sı 'katılıyorum' ve 'tamamen katılıyorum' yanıtlarından birini vermişlerdir. Bu maddede cinsiyet, eğitim ve

bedensel ağrı faktörlerinde anlamlı bir farklılık vardır. Kadınların, eğitim durumu yükseldikçe ve bedensel ağrıları çoğaldıkça bu maddeye daha fazla olumlu yanıt verdikleri belirlenmiştir ($p<0,05$).

Tıbbi yöntemlerle iyileşmesi imkânsız olan ve ölmek isteyen bir insanın, bu isteğinin yerine getirilmesi hususuna, katılımcıların %55,7'si 'katılıyorum' ve 'tamamen katılıyorum' yanıtlarından birini vermişlerdir. Bu maddeye eğitim durumu yükseldikçe ve bedensel ağrılar çoğaldıkça daha çok katılım olmaktadır ($p<0,05$). Buna karşın bu maddede cinsiyet faktörüne bağlı anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

Geri döndürülemez ölümcül hastalığı olsa, bir yakınına ötanazi uygulanmasında, katılımcıların %69,4'ü 'katılıyorum' ve 'tamamen katılıyorum' yanıtlarını vermişlerdir. Bu maddede kadınların, erkeklere oranla, eğitim durumu yükseldikçe ve ağrıların çoğaldıkça daha fazla olumlu yanıt verdikleri belirlenmiştir ($p<0,05$).

*Hekimlerin ötanazi uygulamaları zaman içinde insanların tıbbi güvenini sarsabilir fikrine, katılımcıların %57,2'si 'katılmıyorum' ve 'hiç katılmıyorum' yanıtlarından birini vermişlerdir. Eğitim durumu yükseldikçe ve bedensel ağrılar çoğaldıkça da bu maddeye katılım daha az oranda olmaktadır ($p<0,05$). Buna karşın bu maddede cinsiyet faktörüne bağlı anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

**Ötanazi intihar ve cinayetle eş değerdir görüşüne, katılımcıların %59,4'ü 'katılmıyorum' ve 'hiç katılmıyorum' yanıtlarından birini vermişlerdir. Kadınların, eğitim durumu yükseldikçe ve bedensel ağrıları çoğaldıkça da bu maddeye daha az katılım gösterdikleri belirlenmiştir ($p<0,05$).

İnsanlar kendi hayatlarının ne zaman sona ereceğine (tabii istiyorlarsa) kendilerinin karar verebilmesine, katılımcıların %47,4'ü 'katılıyorum' ve 'tamamen katılıyorum' yanıtlarından birini vermişlerdir. Bu maddeye, eğitim durumu yükseldikçe ve bedensel ağrılar çoğaldıkça daha çok katılım gösterilmiştir ($p<0,05$). Buna karşın bu maddede cinsiyet faktörüne bağlı anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir.

Tartışma ve Sonuç

Araştırmanın sosyo-demografik bulgularına bakıldığında araştırmaya katılan 133 yaşlının 71'i erkek, 62'si kadındır. Araştırma sürecinde erkeklerin kadınlara oranla daha fazla katılım gösterdikleri ve erkeklerin ötanaziye yönelik görüşlerinin daha olumsuz olduğu belirlenmiştir. Ayrıca Tablo 1'de sunulan bulgular ışığında ötanaziye yönelik görüşlerin, cinsiyet, eğitim durumu ve bedensel ağrılarla ilişkili olduğu da bulunmuştur. Bu bulgulara göre eğitim durumu yükseldikçe ve bedensel ağrılar çoğaldıkça din faktörünün önemi azalmaktadır.

Federal Ötanazi Kontrol ve Değerlendirme Komisyonu'nun 2004-2005 raporuna göre; 2004 yılında 349 olgu, 2005 yılında ise 393 olguya ötanazi yapıldığı bildirilmiştir. Bu olgulara göre hastaların cinsiyete göre dağılımına bakıldığında iki yıllık sürede olguların %54'ünün erkek, %46'sının kadın olduğu görülmüştür. Ötanazi uygulanan olguların yaşa göre dağılımı ise %49 ile 60-79 yaş arasındadır. Komisyonun verilerine göre fiziksel acının olduğu hasta sayısı 877'dir (akt. Özkara, 2008). Araştırmamıza paralel olarak, yaşlılık döneminde kişiler ötanaziye yönelik olumlu yaklaşımlar gösterebilmektedir.

Hollanda'da 1990 yılında 128.824 ölüm vakasının dikkate alındığı araştırmada, vakaların %6,9'unun ötanazi talebinde bulunduğu ve sadece %1,9'una olumlu yanıt verildiği, 1995 yılında 135.675 ölüm vakasının

dikkate alındığı araştırmada, vakaların %7,1'i ötanazi talebinde bulunmuş ve %2,3'üne olumlu yanıt verilmiştir. 2001 yılında 140.377 ölüm vakasının dikkate alındığı araştırmada ise, vakaların %6,9'unun ötanazi talep ettiği ve %2,2'sinin talebine olumlu yanıt verildiği görülmektedir (akt. Tufan, 2009). Ülkemizde ötanazi kabul edilmemekle birlikte ötanaziye yönelik tartışmalar yeni başlamıştır. Araştırmamız yaşlıların ötanaziye yönelik görüşlerinin, eğitim durumu ve bedensel ağrılarının yükseldikçe olumlu olduğunu göstermektedir ve genel nüfus grubunu kapsayıcı bir sonuç değildir.

Ward (1980)'ın, ötanazinin yaş ve kabulü üzerine yaptığı çalışmasında, dindar olan kadınların ötanaziye daha az kabul ettikleri görülmektedir. Çalışmaya katılım gösteren beyaz olmayan kişilerin daha az kabul göstermeleri daha az eğitim ve daha fazla dindarlık ile bağlantılıdır. Ayrıca beyaz olmayan kişilerin, yaşam ve ölümlerle ilgili kurumsal olarak kontrol edilen kararlar hakkında şüpheli oldukları belirtilmiştir. Yine bu araştırmanın sonuçlarına göre yaşlı insanlarda daha düşük eğitim düzeyi ve artan dindarlık nedeniyle ötanaziye daha az kabul olmaktadır. Yaşlı insanlar arasında hayatlarından daha az memnun ve toplumdan daha fazla izole olanların ötanazi kabulü yüksektir. Araştırmamızda ötanaziye yönelik verilen maddelerin bir kısmında, yaşlılar, eğitim düzeyleri yükseldikçe ötanaziye yönelik olumlu görüş sergileyebilmektedirler.

Buiting ve ark. (2012)'nin, 2001-2009 yılları arasında, yaşlı insanların ötanaziye ve yaşamı sonlandıran hapa yönelik tutumlarını inceledikleri çalışmasında, katılımcıların olumlu bir tutuma sahip olma oranları, 64-74 yaş grubunda önemli ölçüde artış göstermiştir. Ötanazi için yüzdeler; 2001 yılında %58, 2005 yılında %64 ve 2008 yılında ise %70'dir. Yaşam sonlandıran hap için yüzdeler; 2001 yılında %31, 2005 yılında %33 ve 2008 yılında %45'dir. Sonuçlara bakıldığında, giderek artan yaşlı nüfusun bir kısmı, ötanazi ya da yaşamı sonlandıran bir hap almayı hayal edebileceklerini bildirmiştir. Bu durum insanların kendi hayatları adına karar verebilmesine yönelik artan bir ilgiyi ima edebilmekte ve yaşlı insanların dileklerini ciddiye almanın önemini vurgulayabilmektedir.

İsmail Tufan'ın (2009), Birinci Türkiye Gerontoloji Atlası araştırması kapsamında yaşlı deneklere ötanazi hakkında ne düşündükleri sorulmuştur. Elde edilen bulgular, din faktörünün bireylerin ağrıları çoğaldıkça, yaşam beklentisi kısaldıkça ve eğitim düzeyi yükseldikçe önemini kaybettiğini göstermiştir. Ağrılar arttıkça yaşamın uzatılması isteği azalmaktadır ve anlamsız hale geldiği inancı artmaktadır. Yaşamın anlamı kişisel duruma bağlı olarak değerlendirilmektedir. Sübjektif değerlendirmeden çıkan sonuca bağlı olarak anlamı artmakta veya azalmaktadır. Yaşamın anlamı azaldıkça ötanaziye eğilim çoğalmaktadır. Yaşlıların ötanazi hakkındaki görüşleri kapsamında yürütülen çalışmada da, yaşlı katılımcıların ötanaziye yönelik görüşlerinin, eğitim durumunun yükselmesi ve bedensel ağrıların çoğalması sonucunda daha olumlu olduğu saptanmıştır. Ayrıca katılımcılara Depresyon Değerlendirme Ölçeği verilmesinin de uygun olacağı bundan sonra yapılacak çalışmalar için göz önünde bulundurulabilir.

Sonuç olarak yaşama hakkından vazgeçme, ölme hakkı ve ötanazi yüzyıllardır tartışılan eski konulardır. İçinde bulunulan çağın yanı sıra, içinde bulunulan toplumun sahip olduğu değerler de bu konulara bakış açısını değiştirmektedir. Türkiye son yıllarda ötanaziye tartışmaya başlamıştır. Sağlık Bakanlığı, İnsan Hakları Koordinasyon Üst Kurulu'nun aldığı kararlar doğrultusunda hazırlanan yönetmelik taslağı ötanazi konusunu tartışmaya açmıştır.

Ötanazi tüm insanları ilgilendiren ve bilinmesi gerekli bir kavramdır. Hukukçular, sağlık çalışanları ve yasaları yapan siyasetçiler ötanaziyle ilgili gelişmeleri ve halkın beklentilerini yakından izlemek durumundadır. Dünyada ötanaziye belirli bir yaklaşım söz konusu değildir, ülkelerin şartlarına ve koşullarına göre farklılaşan ve değişen yaklaşımlar mevcuttur. Bu bağlamda ilk olarak ülkemize özgü koşulların ve şartların araştırılması ve buna uygun yaklaşım geliştirilmesi önem arz etmektedir. Ötanazinin olumlu veya olumsuz tüm yönleriyle ilgili platformlarda tartışılması ve halkın da bu konuda bilinçlendirilmesi çok önemlidir.

KAYNAKLAR

- Akcan, E. (2013). Ötanazi. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 71(1), 3-26.
- Altay, G. (2005). *Nitelikli Yaşam Hakkı İçin Ötanazi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- Arsal, S. (2014). *Türk Tarihi ve Hukuk*. İstanbul: Türk Tarih Kurumu.
- Artuk, M. E., Yenidünya, C. (2001). Prof. Dr. Turhan Tufan Yüce'ye Armağan. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Bayraktar, K. (1972). *Hekimin Tedavi Nedeniyle Cezai Sorumluluğu*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi.
- Buiting, H., Deeg, D., Knol, D., Ziegelmann, J., Pasma, R., Widdershoven, G., Onwuteaka-Philipsen, B. (2012). Older peoples' attitudes towards euthanasia and an end-of-life pill in The Netherlands: 2001–2009. *Journal of Medical Ethics*, 38, 267-273.
- Gülmez, Ö. (2015). *Türkiye'deki Hukuk Profesyonellerinin Ötanaziye Bakış Açısı*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Gürcan, E. (2011). Ötanazi: yaşama hakkı açısından bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 60(2), 255-280.
- Gürkan, M., Şendur U. (2014). Ötanazi. <<http://www.prizmahukuk.com/files/Otanazi.pdf>> (17 Nisan 2016).
- Güven, K. (2000). *Kişilik Hakları ve Ötanazi*. Ankara: Nobel.
- Hakeri, H. (2008). *Tıbbi Uygulama Hataları (Malpraktis) Komplikasyon ve Sağlık Mensuplarının Sorumluluğu*, Yayına Hazırlayan: Prof. Dr. Yener Ünver. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi.
- Have H., Welie J. (2014). Palliative sedation versus euthanasia: an ethical assessment. *Journal of Pain and Symptom Management*, 47(1), 123-135.
- İnceoğlu, S. (1999). *Ölme Hakkı: Ötanazi* (1. Baskı), İstanbul: Ayrıntı.
- Karaca, S. (2001). İnsan hakları ve hasta hakları bağlamında ötanazi. *Adalet Dergisi*, 92(6), 124.
- Kaşıkcı, O. (2008). Hukuk tarihinde ötanazi. *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, (6), 85-89.
- Kılıncı, B. (2013). Türk hukuku açısından ötanazi. *Genç Hukukçular Hukuk Okumaları, Birikimler* 4, 301.

Mausbach, J. (2011). Assisted suicide in switzerland – legal aspects. *Disiplinler arası Hukuk Çalışmaları Serisi* (1), 141-160.

Ömeroğlu, Ö. (1993). Ötanazi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (2), 187-205.

Özkara, E. (2001). Ötanazide Temel Kavramlar ve Güncel Tartışmalar. Ankara: Seçkin.

Özkara, E. (2008). Ötanaziye farklı bir bakış: Belçika'da ötanazi uygulaması ve ülkemizdeki durum. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 78, 105-122.

Ramabele, T. (2004). *Attitudes Of The Elderly Towards Euthanasia: A Cross-Cultural Study*. Clinical Psychology Master Artium. University of the Free State.

Rietjens JA, Raijmakers NJ, Kouwenhoven PS, Seale C., van Thiel GJ, Trappenburg M., van Delden JJ and van der Heide A. (2013). News media coverage of euthanasia: a content analysis of Dutch national newspapers. *BioMed Central Medical Ethics*, 14(11), 2-7.

Sercu M., Pype P, Christiaens T., Grypdonck M., Derese A. & Deveugele M. (2012). Are general practitioners prepared to end life on request in a country where euthanasia is legalised? *Journal of Medical Ethics*, 38, 274-280.

Tufan, İ. (2009). Türk yaşlısının ötanazi üzerine görüşleri: birinci Türkiye gerontoloji atlası araştırmasının bulguları. *Geriatric ve Geriatrik Nöropsikiyatri Dergisi*, 1(2), 23-27.

Tuğlacı, P. (1978). *Tıp Sözlüğü* (3.Baskı). İstanbul.

Tunç, S. (1955). Ötanazi. *Ankara Barosu Dergisi*, (2), 700-703.

Ünver, Y. (2011). Türk ceza hukuku açısından ötanazi. *Disiplinler arası Hukuk Çalışmaları Serisi* (1), 27-69.

Vézina, LA., Lavoie, M., Krol, P. & Olivier, M. (2014). Motivations of physicians and nurses to practice voluntary euthanasia: a systematic review. *BioMed Central Palliative Care*, 13 (20), 2-17.

Ward, A. R. (1980). Age and acceptance of euthanasia. *Journal of Gerontology*, 35 (3), 421-431. <https://doi.org/10.1093/geronj/35.3.421>

EKLER

(Ek 1.) Ötenaziye Yönelik Tutumlar ve Görüşler Anket Formu

I. BÖLÜM

Cinsiyet:

Kadın () Erkek ()

Yaş:

Eğitim Durumu:

Okuryazar değil () Diplomasız okuryazar () İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite ()
Yüksekokul ()

Medeni Durum:

Evli () Bekâr ()

Yaşamınızın Çoğunluğunu Geçirdiğiniz Yer:

Köy () Kasaba () Şehir () Büyükşehir ()

Bedensel Ağrılarınız Var mı? :

Çok () Biraz () Hiç ()

Yaşantınızda karşılaştığınız en kötü olumsuzluklarla baş etmek için ne tür yöntemlere başvurursunuz?

II. BÖLÜM

Değerli katılımcı, ötenazi bir kimsenin yaşamının, onun isteği üzerine bir başkası tarafından bilinçlice sona erdirilmesi veya tıbbın ulaşılmış olduğu gelişmişlik düzeyine bağlı olarak iyileştiremediği, aynı zamanda nitelikli bir yaşam da sağlayamadığı hastaların istemleri durumunda yaşamlarının sona ermesine olanak sağlanması olarak tanımlanmaktadır. Ötenaziye yönelik tutumunuzun ve görüşlerinizin öğrenilebilmesi için aşağıdaki şıkları doğru bir şekilde yanıtlamanız gerekmektedir.

	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
1. Ölümcül hastalığı olan bir hastaya, durumuyla ilgili iyi veya kötü tüm gelişmeleri söylemek gerekir.					
2. Yaşam kalitesinin arttırılmadığı bir hastayı canlı tutmak, ona acı çektirmektir.					
3. Tıbbi yöntemlerle iyileşmesi imkânsız olan ve ölmek isteyen bir insanın, bu isteği yerine getirilmelidir.					
4. Geri döndürülemez ölümcül hastalığı olsa, bir yakınıma ötenazi uygulanmasını isterim.					
5. Hekimlerin ötenazi uygulamaları zaman içinde insanların tıbbı olan güvenini sarsabilir.					
6. Ötenazi intihar ve cinayetle eş değerdir.					
7. İnsanlar kendi hayatlarının ne zaman sona ereceğine (tabi istiyorlarsa) kendileri karar verebilmelidir.					

“KİMSENİN YÜZÜNÜ GÖRMEDİM, [ÇOCUK] DAYIMDANDIR”: 1856’DA KONYA AKŞEHİR’DE, ERMENİ KİLİSESİ’NDE ÇÖZÜLEMEMİŞ BİR DAVA*

Talin SUCİYAN**

Kısa Özet

Bu makale, İstanbul Ermeni Patrikhanesi’nin Boğos Nubar Paşa Kütüphanesi’nde (Paris) bulunan arşivindeki bir belgeyi, 1856 yılında Konya Akşehir’den Patrikhane’ye gönderilen bir arz-ı mahzarı, içeriği, dilsel özellikleri ve bağlamıyla incelemektedir. Davada ensest, zina ve çocuk öldürme bir aradadır. Akşehir’de çözülemeyen davada İstanbul Ermeni Patrikhanesi’nden yardım istenmektedir. Belge, Ermeni Nizamnamesi’nin onaylanmasından önceki dönemde, vilayetlerde Ermeni Kilise hukukununun işleyişine ilişkin önemli veriler sunmaktadır.

Anahtar kelimeler: İstanbul Ermeni Patrikhanesi, arz-ı mahzar, zina, ıskat-ı cenin (kürtaç), yeni doğanı öldürme suçu, Ermeni Harfli Türkçe, Ermeni Kilisesi hukuku, Ermeni Nizamnamesi

“I haven’t seen anyone; it [the baby] is from my uncle”: An Unresolved Case from the Armenian Church in Konya Akşehir in 1856**Abstract**

This article discusses the content, the language and the context of an *arz-ı mahzar*, a petition, written from Konya Akşehir Armenians to the Armenian Patriarchate of Istanbul in 1856. It is written in Armeno-Turkish. The document is part of the Patriarchal Archive of Istanbul, which is in Boghos Nubar Library (Paris). An unresolved court case including incest, adultery and infanticide was reported to the Patriarchate of Istanbul and the advice of Patriarch was asked. The document provides some valuable insights regarding the law-making and juridical practices in the provinces even before the ratification of the Armenian *Nizamname*.

Keywords: Armenian Patriarchate of Istanbul, petition, adultery, abortion, infanticide, Armeno-Turkish, Armenian Church Law, Armenian *Nizamname* (Constitution)

* Bu makaleyi okuyup detaylı raporlar veren Aurum’un hakemlerine teşekkür ederim. Ayrıca, beni bu makaleyi yazmaya teşvik eden Dimitri Theodoridis’e, benimle makale ile ilgili fikirlerini paylaşan Nevra Ünver Lischewski’ye, Gülhan Balsoy’a, Nazan Maksudyan’a da müteşekkirim.

** Ludwig-Maximilian Üniversitesi, Ortadoğu Çalışmaları Enstitüsü (Münih), t.suciy@lmu.de

Handwritten title in Armenian script at the top of the page.

1856 յոյնի 7 օրն ընդ:

000012

Main body of handwritten Armenian text, likely a historical document or record.

34

սր զոն ՔՅ:	սր արտա ՔՅ:	սր յոստե ՔՅ:	սր զհար ՔՅ:	ձկոն-ը-զոր Լուս-նի	ձկոն-ը-զոր Լուս-նի	ձկոն-ը-զոր Լուս-նի	ձկոն-ը-զոր Լուս-նի
ձկոն-ը-զոր Լուս-նի	ձկոն-ը-զոր Լուս-նի	ձկոն-ը-զոր Լուս-նի	ձկոն-ը-զոր Լուս-նի	ձկոն-ը-զոր Լուս-նի	ձկոն-ը-զոր Լուս-նի	ձկոն-ը-զոր Լուս-նի	ձկոն-ը-զոր Լուս-նի
ձկոն-ը-զոր Լուս-նի	ձկոն-ը-զոր Լուս-նի	ձկոն-ը-զոր Լուս-նի	ձկոն-ը-զոր Լուս-նի	ձկոն-ը-զոր Լուս-նի	ձկոն-ը-զոր Լուս-նի	ձկոն-ը-զոր Լուս-նի	ձկոն-ը-զոր Լուս-նի

000013

Görsel 1 - BN APC/CP1/1- 005. İstanbul Patrikhanesi Arşivi, Akşehir Dosyası.

Bu makalede, İstanbul Ermeni Patrikhanesi'nin 19. yüzyıl arşivi üzerine yaptığım çalışmadan bir dilekçeyi, dilekçenin dilini, içeriğini ve bağlamını tartışacağım. Konya Akşehir'deki⁴ Ermeni cemaatinin hukuki sürecinden geçtiği anlaşılın dava konusu, sürecin yerel cemaat tarafından sonuçlanamamasından dolayı ve davacının talebi üzerine başkentteki İstanbul Patrikhanesi'ne bildirilir. Dilekçenin bir dizi özelliği var. Öncelikle, nadir bir birincil kaynak olarak, dilekçe vilayetlerdeki hukuki süreçlerin Ermeni milleti içinde işleyişine dair önemli bilgiler içeriyor. İkincisi, Ermeni harfli Türkçe bir dilekçe olmasıyla İstanbul Patrikhanesi ile iletişimin dil ve içerik açısından çeşitliliğine iyi bir örnek sunuyor. Üçüncüsü, ensest, zina ve kürtaj gibi üç çok can alıcı konunun 19. yüzyıl ortasında Akşehir'de Ermeni cemaati içinde nasıl bir yankı bulduğuna ilişkin ipuçları veren oldukça orijinal bir dava örneği.

Doçentlik çalışmam kapsamında, vilayetler ile İstanbul Ermeni Patrikhanesi arasındaki yazışmaları, davaları, Ermeni Nizamnamesi öncesi ve sonrası pratikte mevcut uygulamaları, bu uygulamaların daha geniş bir çerçevede Osmanlı bürokrasisi ve yönetim şekli açısından ne anlama geldiğini anlamaya çalışıyorum. Bu belgelerin çoğunluğunun dili Ermenicedir. Ayrıca, önemli miktarda Osmanlıca yazışma mevcuttur. Girit'in İstanbul Ermeni Patrikhanesi'nin salahiyeti altında olması hasebiyle Rumca yazışmalara da rastlamak mümkün. Bunlarla birlikte, bu belgeler arasında Ermeni harfli Türkçe belgeler de bulunmaktadır. Çok genel bir şekilde ifade etmem gerekirse, önemli manastırların bulunmadığı, nispeten küçük yerleşim yerlerinden, özellikle 1840'lı, 50'li yıllarda (yani Batı Ermenicesinin standardizasyonunun henüz başladığı dönemlerde) gönderilen dilekçelerin çoğunlukla Ermeni harfli Türkçe yazılmış olduğu dikkatimi çekti. Bu özelliğiyle Ermeni harfli Türkçe, edebiyat ve gazete yayıncılığı dışında bir resmi yazışma dili olarak karşımıza çıkmakta ve bürokrasinin çok dilli ve çok alfabeli işleyişine ilişkin daha fazla düşünmemiz gerektiğine işaret etmektedir.

Akşehir'de çözülemediğinden Ermeni milli idaresinin merkezi haline gelmekte olan İstanbul Ermeni Patrikhanesi'nden yardım istenen davada, bu dilekçe ile açığa çıkan kilit noktalar şöyle. Ortada bir zina suçu ve ensest vakası var. Bu ilişki neticesinde vücuda gelen anne karnındaki çocuk ya iskat-ı cenin (kürtaj) yoluyla ya da doğumdan hemen sonra Müslüman bir ebe yardımıyla öldürülüyor. Dayısıyla ilişkiye girdiği söylenen kadın, Ermeni kilisesinde sorgulanıyor ve bütün ısrarlara rağmen ifadesini değiştirmiyor, çocuğun dayısından olduğu hususunda diretiliyor. Neticede dava Akşehir'deki kilise yetkilileri ve cemaatin önde gelenleri tarafından çözülüyor. Konunun Müslüman hukukuna götürülmesine engel olunması gerekliliğinin altı çizilerek İstanbul'dan yardım talep ediliyor. Belge, tür olarak Osmanlı bürokrasisinin kullandığı arz-ı mahzar türündedir.⁵ Resmi bir makama, bir davanın akışının anlatıldığı ve bir talebin dile getirildiği belgenin altında 19 mühür ve 20 imza var. İlk dört damga ve isim din görevlilerine (*puhuuuy* [kahana] *phû* şeklinde kısaltılarak yazılmış) ait, beşinci mühür *Atoragal'a* yani Ermeni Apostolik Patrikhanesi'nin bölgedeki vekiline ait.⁶ Mühürlerden dördünde "mahdesi" yani Kudüs'e giderek hacı olduklarını gösterir ibareyi görüyoruz. Dilekçe

4 Dilekçenin yazıldığı Akşehir, Ermeni Patrikhanesi'nin idari bölümlenmesinde Konya'ya bağlıdır. Bu metinde Konya geçmesi de, Arşiv'in Akşehir dosyasında Konya ile ilgili başka belgelerin de bulunması Akşehir'in Konya salahiyetinde olduğunu doğrular.

5 Arz-ı mahzar için bkz. *TDV İslam Ansiklopedisi*, 2003, cilt 27, s. 398-401. Ayrıca, Halil İnalçık, "Şikayet Hakkı: Arz-ı Hal ve Arz-ı Mahzarlar," *Osmanlı Araştırmaları* VII-VIII (1988): 33-54.

Bu kaynaklarda Ermenilerin de bir belge türü olarak arz-ı mahzarları kullandıklarına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Ermeni Patrikhanesi'nin gerek vilayetlerle gerekse İmparatorluk idaresi ile kurduğu ilişkinin bürokrasisinin incelenmesi bu ve diğer belge türlerinin nasıl, nerelerde kullanıldığına dair daha fazla bilgi sunacaktır.

6 Sukias Somalian, *Hamarod Pararan i Haya Hankjiagan yev i Dacic / A Pocket Dictionary of the English Armenian and Turkish Languages* (Venedik: Surp Çazar Dbaran, 1843), s.13.

İstanbul Patriği'ne yazılmış. Hitapta Patrik'e Ermenice olarak, 'Artaratad Sr(a)p(a)z(a)n Hayr Hokevor" yani "adaletli kadasetli ruhsal babamız" şeklinde sesleniliyor ve ifade "kutsal ayaklarının altını öperiz, önünde saygıyla eğiliriz" şeklinde devam ediyor. Dilekçenin gönderildiği makamda oturan, dönemin patriği Patrik Hagopos Seropyan'dır (1848-1856) ve esasen dilekçenin gönderildiği Eylül ayından bir ay sonra Ekim 1856'da bu makama Kevork Keresteciyan Bolsetsi (1856-1860)⁷ geçecektir.⁸ Metnin hitap kısmı Ermenice iken, metnin devamı Ermeni harfli Türkçe olarak yazılmış. Metnin içinde fark edileceği gibi kimi yerlerde büyük harf kullanılmış. Bunlar, Havadkımıza (İnancımıza), Azkımızın (Milletimizin), Garkavorlarımızın (din görevlilerimizin), Srpazan Badriark Hayrımıza (Episkopos/Kadasetli Patrik Babamızın) gibi Ermenice kelimeler. Kelimenin kendi Ermenice olarak muhafaza edilmiş, aldıkları eklerin ise Türkçe olarak yazıldığını belirtmekte fayda var. Bu kullanım Ermeni harfli Türkçe olarak yazılmış diğer metinlerde de karşımıza çıkar.⁹ Ayrıca bazı kelimelerin yazılışı hem Osmanlıca hem de Ermenice ortografisinin birleştirildiğine işaret ediyor. Örneğin, metnin içinde "duah" olarak yazılan, "dua" kelimesinin arkasına gelen Ermeni alfabesindeki յ (hi) harfi kelimenin "a" harfi ile bitmesinden dolayı eklenmiştir. Zira Ermenice yazarken çoğunlukla geçerli olan kurala göre, ա (ayp) ile biten kelimenin arkasına յ harfi yazılır, ancak sessizdir, okunmaz. Öte yandan metnin içinde "songra" olarak Ermeni alfabesinin "g" harfi ile seslendirilen "nazal n", "sonra" kelimesinin de Osmanlıca yazım kurallarına uygun olarak Ermeni harfli Türkçe'ye uyarlanmıştır. Metinde "geo(ö)türüb" şeklinde yazılan "götürüb" kelimesinde Ermenice ortografisinin kullanılıyor olması ise Ermenice'de "ö" sesinin ancak "ł" (ë/e) ve "o" harflerinin birleşimiyle meydana gelmesiyle açıklayabiliriz.

1856'da gönderilen dilekçeye göre, Akşehir'de kız kardeşinin kızıyla zina eden, Pabuççu Hacı Yeğiya'nın oğlu, millet kâhyası Hacı Hagop, yeğenini hamile bırakmıştır. Kadının, iki kişinin refakatinde bir Müslüman (*aylazki*) ebesine gittiği/götürüldüğü ve çocuğun öldürtüldüğü bildirilmektedir. "(B)oyunda zinadan kalan çocuğu telef etdiriyorlar" ifadesi bir iskat-ı cenin olup olmadığına, yani çocuğunun doğum sırasında veya öncesinde yapılan müdahalelerle mi yoksa doğduktan sonra mı öldürüldüğüne ilişkin bir açıklık getirmiyor. Kadının kocası iki senedir Akşehir'de değilken, bu olay üzerine dönmüş ve babasıyla birlikte konuyu Akşehir'deki Ermeni Kilisesi'nin meclisine getirmiştir. Meclis, kadını ve annesini sorgulamış, üstelik sorgulamada şiddet kullanıldığını ima eden ifadelerle ("bir iki de çarpışdırırb vurduk kendisine") dilekçede yer verilmiştir. Kadının ifadesinde, dayısından hamile kaldığı yolundaki sözünden dönmemesi üzerine, kocası ve kayınpederi durumun İstanbul'a Patrikhane'ye bildirilmesini istemiştir. Davayı açan ve zinadan dolayı kendisini mağdur olarak konumlayan koca olsa da, burada göz önünde tutulması gereken bir ensest vakasının zina ile birlikte ele alınması gerekliliğidir. Dolayısıyla kadının dayısından, muhtemelen de tecavüz sonucu hamile kalmış olması, çocuğun öldürtülmesi, üstelik kadının "murdar" ilan edilmiş olması, kadın açısından defaten mağduriyet anlamına gelir. Ancak dilekçede kadının mağduriyeti ile ilgili herhangi bir ifade olmadığı gibi, dilekçenin yazılış şekli ve ortaya attığı çözüm önerileri kadını bir kez daha mağdur etmektedir.

Çocuğunun öldürülmesine razı olan ya da buna neden olan, zina ettiği söylenen kadının ismi metinde geçmiyor. Kadının annesinin, yani Hagop'un kız kardeşinin sorgulandığının altı çizilmiş, ancak ifadesinde ne söylediği metinde sunulan özete dâhil edilmemiş. Üçüncü olarak, fail konumunda olan Hagop'un

7 Mağakya Ormanyan, *Azkabadum*, 3. Cilt, Ekler: İstanbul Patrikleri Listesi (Antillas: Antillas Ermeni Katolikosuğu Matbaası, 2001), 52.

8 Ormanyan, *Azkabadum*, 3987-88.

9 Metni Türkçe harflerle yazarken, Ermeni alfabesinde kullanılan harflerin Türkçe'de olası karşılıklarını muhafaza etmeye dikkat ettim. Aynı şekilde, büyük harf, küçük harf ya da nokta virgül kullanımlarına da sadık kalmaya özen gösterdim. Bahsettiğim, Ermenice olarak muhafaza edilen ve Türkçe ekler alan kelimeleri metnin içinde italik olarak yazdım.

ifadesinin alınıp alınmadığı metinden anlayamıyoruz. Neticede, dava incelemesinin yerel beyler ve dini görevlilerin ortak kararıyla sonuçlanamaması üzerine, davacıların, kadının kocasının ve kayınpederinin isteği üzerine İstanbul Patrikhanesi'ne başvurulduğunu anlıyoruz.

Metinde kullanılan "aylazki" kelimesi Müslüman yerine geçmektedir. *Aylazki* kelime anlamıyla "başka milletten"¹⁰ anlamına gelir. Ancak kelimenin burada ve genel olarak "Müslüman" yerine kullanıldığını bağlamdan anlayabiliriz. Örneğin, "aylazki şerahatına düştüğünde" derken kast edilen, davanın "Müslüman (kadı) mahkemesinde" görülmesi ihtimalidir. Diğer bir örnekte, "gerek akher millete gerek aylazkiye kepaze olduk" derken diğer cemaatler (Akşehir'de çok sayıda Rum yaşıyordu) ve Müslümanlar şeklinde bir ayrımı gidildiği görülüyor.

Metin, meclis üyeleri ve cemaatin önde gelenleri tarafından yaz(dır)ılmış. *İşkhan ve Garkavor* diye belirtilenleri, sırası ile ağa, bey¹¹ (ayan) ve din görevlilerimiz¹² şeklinde çevirebiliriz. Kadının kocası ve kayınpederi kadını "murdar" olarak nitelemektedir. Bu kelime 1869'da Venedik'te yayımlanan bir Ermenice sözlükte otuzun üstünde kullanımı ile birlikte açıklanmış, pek çok deyimden içinde geçen, geniş bir kullanım alanına sahip. 'Kirlenmiş,' 'kutsallığı bozulmuş,' 'bozuk' anlamlarıyla¹³ dilekçeyi imzalayanlar tarafından vakanın mağduru olma ihtimali daha yüksek olan tarafa, yani kadına atfediliyor. Bununla da kalmayıp, kadının hastaneye kapatılarak böylesi durumların yeniden yaşanmasının önüne geçilebileceği iddia ediliyor. Kadının uzaklaştırılması bir yandan dilekçede fail olarak belirtilen kişinin cezasızlığını sağlıyor. Öte yandan da, "murdar" ilan edilerek ve hastaneye kapatılarak uzaklaştırma bir nevi boşanmaya zemin hazırlayacak bir uygulama olarak düşünülmüş olabilir. Zira, kilise kanunlarının boşanmaya ilişkin maddeleri ancak çok kısıtlı hallerde boşanmayı kabul etmektedir. *Ermeni Kilisesi'nde Hak/Kanun* şeklinde Türkçeleştirebileceğimiz kitabında Nerses Meliktankyan, kilise kanunlarının üç temel nedenden boşanmaya izin verdiğini belirtiyor. Fahşelik, bulaşıcı ve/veya tedavisi olmayan fiziksel ya da zihinsel hastalık, üçüncü olarak da en az yedi yıl nerede olduğu bilinmeden evden uzak olma.¹⁴ Bu davada bu üçü de olmadığından boşanmayı meşrulaştıracak bir durum olmadığını varsayabiliriz. Fakat kadını istemeyen koca ve kayınpeder, muhtemelen patriklerin ya da idari mekanizmaların aile hukukuna ilişkin kararlarda salahiyyetlerini kullanarak hüküm yerine geçen kararlar verdiklerini düşündüklerinden,¹⁵ kadını "murdar" ilan ederek, evlilik akdini bozmanın yolunu arıyor olabilirler. Özellikle de kadın hakkında verilecek kararın "ne türlü icraya müstahak ise icra etmenize rica ederiz" denilerek Patrikhane'ye bırakılmış olması, bu davaya özel bir karar çıkartılmasının istendiğine işaret ediyor olabilir.

10 *Aylazki* için bkz. Hayr Mıgırdiç Avkeryan, Hayr Krikor Celalyan, *Artsern Pararan Haygazyan Lezvi*, Tıpkıbasımı, (Antlias, 1988) orijinali Venedik, 1865), 41. Ayrıca bkz. Hayr Manuel Vartabed Çakıçayan, *Parkirk i Parpar Hay Yev İdalagan*, (St. Lazarus, Venedik: Surp Gazar Dbaran, 1837), 78. İlk sözlükte verilen eş anlamlı kelimelerden biri 'akher millet' (diğer cemaat) şeklindedir. İkinci sözlükte ise, kelime İtalyanca karşılıkları ile birlikte, "Yahudi olmayan,...) Hristiyan olmayan, (...) Müslüman" şeklinde tanımlanmıştır. Bu metinde 'akher millet' tanımı ile *aylazkinin* ayrı ayrı kullanıldıklarını ve esasen ayrı anlamları ifade ettikleri açıktır.

11 Somalian, 172.

12 Hayr Madatya Vartabed Bedrosyan, *Nor Parkirk Hayeren - Ankliren* (Venedik: Mkhityants Dbaran, 1875), 332.

13 *Mundar* ya da *murdar* için bkz. Kerabaydaz Yetvart Hümmüzyan, *Parkirk Haşkharapare i Krapar*, (Venedik: Surp Gazar Dbaran, 1869), 377. Kelime Ermenice'de de "mndrel" olarak bulunmakta, anlamı da "murdarlamak" olarak verilmektedir. Bu şekilde bakıldığında altı kelime ve deyiş daha bulunmaktadır, a.g.e., 373.

14 Nerses Vartabed Meliktankyan, *Hayots Yegeğetsagan İravunki*, P. Kirk (İkinci Cilt) (Şuşi: Arakadib Ter Sahakyani, 1905), 270.

15 A.g.e., 271. Bununla ilgili Meliktankyan, özellikle Mıgırdiç Khrimyan'ın Katolikosluğu döneminde (1893-1907) davalardan edinilen tecrübeler sonucu boşanmayı kolaylaştırıcı kararlar verildiğini yazıyor. Aynı şekilde İstanbul Patrikliği'ndeki yönetim mekanizmalarının da bu tür kararlar verebildiğine dikkat çekiyor. Bunun bu dilekçenin yazıldığı tarihte de mümkün olup olmadığını kesin olarak bilmesek de, bu örnek böyle bir ihtimalin mümkün olduğunu düşündürüyor.

Havadkımıza (Ermeni inancına) mugayir kişi, yani metinde fail olarak geçen Hacı Hagop'un ceza alacağını düşünmemizi gerektirecek bir ibare yok. Ancak dilekçenin hemen başındaki "bu kimse Azkımızın vergü akcesini derner [toplar] idi" ifadesi, geçmiş zaman kipiyle Hacı Hagop'un artık bu vergi toplama işini yapamayacağına işaret ediyor olabilir. Ermeni inancına mugayir ifadesi, aynı zamanda davanın sıradan bir zina davası olmamasıyla da ilgili olabilir. Kilise kanunları aile bağlarını erken dönemlerden itibaren yapılan düzenlemelerle çok detaylı bir biçimde tanımlamıştır. Akrabalık ilişkileri ile ilgili düzenlemeler, hangi neslin, hangi derecedeki kan bağıının evlenmeye uygun olup olmadığı detaylıca ele almıştır.¹⁶ Dayı ve yeğen arasında evlenme yasaktır. Buradan hareketle, Ermeni inancına ters olan edimin, sadece zina değil aynı zamanda da ensest olduğunu varsayabiliriz. Burada söz konusu olan evlilik olmasa da, aile içi cinsel ilişkidir, ilişkiye giren ya da zorlanan kadın yakın akrabadır ve evlidir. Kilise kanunlarında elbette ki zina da suçtur ve bu suça verilen cezalar duruma göre belli süreler cemaate girememek, bazen hayat boyu kut-sanmış ekmekten alamamak, Pazar ayinlerini kilisenin içinde katılamama türündedir.¹⁷ Bu cezaların büyük çoğunluğunda pişmanlık ve pişmanlığın gözle görünür olması öne çıkmaktadır. Bunlar hesaba katıldığında, bu davada kadının İstanbul'a gönderilip, hastaneye kapatılmasıyla ve hakkında verilecek hüküm Patrikhane'ye havale edilmiş olduğundan, konu yerelde ilelebet kapatılmış olacaktır, ayrıca kocasının da yeni bir hayatı başlamasının önünün açılmak istenmesi muhtemeldir.

Davanın çözülememesinde, Müslüman ebesine gidilmiş olması ve çocuğun kürtaj yoluyla ya da doğumdan sonra öldürülmesi önemli bir rol oynamış olmalıdır. Gülhan Balsoy'un altını çizdiği gibi, bu vakada da çocuğun gayri meşru olması ile öldürülmesi arasında doğrudan bir bağ vardır.¹⁸ Bu vaka özelinde çocuğun hukuki ve toplumsal olarak bir çerçeveye yerleştirilip meşrulaştırılması mümkün görülmediğinden öldürülmesi yoluna gidildiği anlaşılıyor.

Kadı mahkemesine taşındığında ve İslam hukukuna göre ele alındığında zina davasının çok daha fazla kişinin başını ağrıtaacağı ve muhtemelen daha ağır bir ceza ile sonuçlandırılma ihtimali yerel yetkilileri düşündürür. Fakat davacıların taleplerinin kısmen de olsa karşılanabilmesi için kadının İstanbul'daki Surp Pırgıç Hastanesi'ne¹⁹ kapatılması konunun hallolması amaçlanır. Böylelikle, fail konumundaki Hagop'un – eğer suçu ispatlanabilirse – çocuğu öldürdüğü belirtilen Müslüman ebenin, kadına eşlik ettiği söylenen diğer iki kadının ceza alması önlenecektir. Davanın Müslüman mahkemesinde görülmesi halinde, verilecek cezaların gerek sopa gerekse para cezası şeklinde olabileceğini, ayrıca Elyse Semerdjian'ın belirttiği gibi, kimi durumlarda, bunların ağırlaştırılmış şekillerinin birbirleriyle birlikte uygulanabileceğini öngörmek mümkün.²⁰ Bu davanın Müslüman mahkemesinde görülmesinin engellenmesinin bir başka nedeni de davadaki ihtilafların sulh yoluyla çözülmesinin özellikle de söz konusu olan hadd suçu iken pek mümkün

16 A.g.e., 240-65.

17 Nerses Vartabed Meliktankyan, *Hayots Yegeğetsagan İravunki*, A. Kirk, (Birinci Cilt) (Şuşi: Dbaran Yeğisapet M. Mahdesi – Hagopyan, 1903), 243-6.

18 Gülhan Balsoy, "Infanticide in Nineteenth Century Ottoman Society", *Middle Eastern Studies* 50/6 (2014): 985.

19 Hastane tarihi için bkz. Varujan Köseyan, *Surp Pırgıç Ermeni Hastanesi Tarihçesi, Huşamadyan 160- Amya Surp Prgiç Hayots Hivantantsi* (İstanbul: Murad Ofset, 1994). Hastanenin akıl hastaları için bir koğuşu bulunduğunu bu kaynakta görebiliriz. Ancak kadının bu koğuşa kapatılmasını öngördüklerinden emin olamasak da bir ihtimal olarak düşünebiliriz.

20 Elyse Semerdjian, *"Off the Straight Path": Illicit Sex, Law and Community in Ottoman Aleppo* (New York: Syracuse University Press), 57. Zina ve cezasının Osmanlı İmparatorluğu'ndaki uygulamalarının detaylı analizi için 29-60. Ayrıca bkz. TDV *İslam Ansiklopedisi* Cilt 44 (İstanbul, 2013), Zina maddesi: 440-5; Rudolph Peters, *Crime and Punishment in Islamic Law: Theory in Practice from the Sixteenth to the Twenty-First Century* (Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2006), 59-62.

olmamasıdır. Bunun yanı sıra, bir pazarlık payı olsa bile,²¹ bunun Akşehir Ermeni cemaatini memnun edecek yönde sonuçlanmayacağını öngördüklerini, yine “5-6 gişiye küllü gadir olacak” denmesinden anlayabiliriz. Bunlara ilaveten bu dilekçeyi yazanların böylesi bir suçlar zinciri karşısında “kol kırılınsın yen içinde kalsın” mantığıyla hareket etmeyi tercih edeceklerini de tahmin etmek çok zor olmasa gerek. Dilekçenin yazılış tarihi itibarıyla 1838-1858 arasına denk geldiğini göz önünde bulunduracak olursak, ebe, doktor ve cerrahların çocuk düşürmeyeceklerine (kürtaj yapmayacaklarına) dair yemin ettiklerini, suçlu bulunan bir ebeğin sürgün cezasına çarptırılması gibi uygulamaların mevcut olduğunu, böylelikle bu vakada Müslüman ebeğin de bu türden bir ceza almasının muhtemel olduğunu düşünebiliriz.²²

Ermeni Patrikhanesi’ne vilayetlerden gönderilen dilekçelerin arkasında genellikle dilekçe içeriğinin kısa bir özeti ile varılan karara ilişkin bir not bulunmakta, bu belgenin arkasında ise böyle bir not bulunmuyor. Bu durumda, bu dava ile ilgili nasıl bir karar alındığını bilmiyoruz.

Hukukun İşleyişi ve Ermeni Nizamnamesi

Bu dava bize, Ermeni Patrikhanesi’nin hukuki faaliyetlerine ilişkin önemli ipuçları sunması bakımından önemlidir. 1856’da ilan edilen Islahat Fermanı’ndan önce de, Patrikhane’nin ve vilayetlerdeki dini liderliklerin çeşitli hukuki konularda faaliyet gösterdiğini biliyoruz. Örneğin noterlik işlemleri ve medeni hukuku ilgilendiren konuların cemaatin iç kurumlarınca yürütüldüğünü yapılan yazışmalardan takip etmek mümkün.²³ Ermeni Patrikhanesi’nin bir kurumu olarak işleyen ve orijinal metindeki ismiyle “Muhakeme Komisyonu”nun yapısı ve işlevleri Ermeni Nizamnamesi’nde açıklanmıştır. Nizamnameye göre bu komisyon, evlenmiş ve 40 yaşını doldurmuş, dördü din adamı ve dördü sivil, sekiz hukukçu üyeden oluşur. Komisyon üyeleri Meclis-i Muhtelit üyeleri tarafından oy çokluğuyla seçilir. Komisyon’un başında Patrik vekili bulunur. Bu Komisyon’un aile ile ilgili davalara baktığı, ayrıca Bab-ı Ali’den Patrikhane’ye havale olunan davalara baktığı yine Nizamname’de belirtilmiştir. Vilayetlerdeki uygulamalar ise bölgesel olarak cemaatlerin bağlı bulunduğu kilise ve manastırlar tarafından yapılacaktır.²⁴ Fakat, bu dilekçe 1856 tarihli olduğundan, Nizamname’nin hazırlandığı 1862’den önce de *de facto* bu yerel meclislerin hukuki işlevlerini yürüttüklerine dair önemli bir örnek sunmaktadır. Bu tarihte çözülemeyen bir vakanın İstanbul Patrikhanesi’ne bildirilmesi ve soruna bir çözüm istenmesi, bu talepte bulunan davacıların bu tür bir pratiği daha önceden de bildiğine işaret edebilir. Dolayısıyla, benzeri davaların daha erken tarihlerde de görüldüğünü düşünebiliriz. Bu dilekçenin altına imza koyanların tamamının sorgulamanın vuku bulduğu mecliste yer almadıklarını kesin olarak söyleyemesek de, bu meclislerin tamamen dini kadrolardan oluşmayacağı da Nizamname’de belirtilmiştir.

21 Zina ve tecavüz suçlarında sulh yoluna gidilmesi, beslemelerin telafi arayışları hakkında bkz. Nazan Maksudyan, *Orphans and Destitute Children in the Late Ottoman Empire*, (Syracuse, New York: Syracuse University Press, 2014), 73.

22 Tuba Demirci, Selçuk Akşin Somel, “Women’s Bodies, Demography, and Public Health: Abortion Policy and Perspectives in the Ottoman Empire of the Nineteenth Century,” *Journal of the History of Sexuality* 17/3 (2008): 377-420. Gülhan Balsoy, “Osmanlı Toplumunda Kürtajın Yasaklanması,” *Toplumsal Tarih* 223 (2012): 22-27.

23 Bkz. Boghos Nubar Kütüphanesi’nde bulunan İstanbul Patrikhanesi’nin arşivi. Patrikhane’nin 19. Yüzyıl arşivinde benim bakabildiğim 52 dosya arasında en erken yazışmaların olduğu tarih 1829 olmakla birlikte, kayıtların 1840’lı yılların ikinci yarısından itibaren arttığını söyleyebilirim.

24 Vartan Artinian, *Osmanlı Devleti’nde Ermeni Anayasası’nın Doğuşu* (İstanbul: Aras Yayıncılık, 2004), Ek IX, s. 32 ve s. 52-53. Ayrıca, Nizamname ile ilgili bir analiz için bkz. Aylin Koçunyan, “Long Live Sultan Abdulaziz, Long Live the Nation, Long Live the Constitution...,” *Constitutionalism, Legitimacy and Power*, Kelly L. Grotke ve Markus J. Prutsch (der.) (Oxford: Oxford University Press, 2014), 189-210.

Ermeni Patrikhanesi'nin ve genel olarak vilayetlerde Ermeni Kilisesi teşkilatlanmasının hukuki işlevini nasıl yerine getirdiğini anlayabilmek, kilise örgütlenmesini, takip ettiği hukuksal normları ve toplumsal etkisini anlayabilmemiz için son derece önemlidir. Özellikle de Ermeni Kilisesi'nin hukuki yapısı ile Osmanlı hukukunun kesiştiği, örtüştüğü ya da ayrıştığı noktaları anlamak için çok daha fazla dava örneğinin incelenmesine ihtiyacımız var. Ermeni milletinin hukuki yapısının Tanzimat döneminde gerek İstanbul'da gerekse vilayetlerdeki yansıması, pratikleriyle birlikte pek az irdelenmiş bir konu olarak araştırmacılarını beklemektedir. Ayrıca, Osmanlı hukuk kurumlarına yansıyan davalarda kurumlararası izlenen siyasetin neler olduğuna da bakılması, farklı milletler arasındaki anlaşmazlıkların çözülmesinde Patrikhanelerin, Hahambaşılığın ve Osmanlı yönetiminin rolünün anlaşılması da, daha büyük bir resim hakkında, yani Osmanlı idaresinin milletleri nasıl idare ettiğine dair önemli veriler sunacaktır.

Kaynakça

- Artinian, Vartan. *Osmanlı Devleti'nde Ermeni Anayasası'nın Doğuşu*. İstanbul: Aras Yayıncılık, 2004.
- Avkeryan, Hayr Mıgırdiç ve Celalyan, Hayr Krikor. *Artsern Pararan Haygazyan Lezvi*. Venedik: Surp Ğazar, 1865.
- Bal soy, Gülhan. "Osmanlı Toplumunda Kürtajın Yasaklanması", *Toplumsal Tarih* 223 (2012): 22-27.
- Bal soy, Gülhan. "Infanticide in Nineteenth Century Ottoman Society", *Middle Eastern Studies* 50/6 (2014): 976-991.
- Bedrosyan, Hayr Madatya Vartabed. *Nor Parkirk Hayeren – Ankliaren*. Venedik: Mkhitaryants Dbaran, 1875.
- Çakhçayan, Hayr Manuel Vartabed. *Parkirk i Parpar Hay Yev İdalagan*. St. Lazar, Venedik: Dbaran Srpuy Ğazaru, 1837.
- Demirci Tuba, Selçuk Akşin Somel, "Women's Bodies, Demography, and Public Health: Abortion Policy and Perspectives in the Ottoman Empire of the Nineteenth Century." *Journal of the History of Sexuality* 17/3 (2008): 377-420.
- Hürmüzyan, Kerabaydzar Yetvart. *Parkirk Haşkharapare i Krapar*, Venedik: Surp Ğazar Dbaran, 1869.
- İnalçık, Halil. "Şikayet Hakkı: Arz-ı Hal ve Arz-ı Mahzarlar." *Osmanlı Araştırmaları* VII-VIII (1988): 33-54.
- Koçunyan, Aylın. "Long Live Sultan Abdulaziz, Long Live the Nation, Long Live the Constitution..." *Constitutionalism, Legitimacy and Power*. Kelly L. Grotke ve Markus J. Prutsch, der., 189-210. Oxford: Oxford University Press, 2014.
- Köseyan, Varujan, *Surp Pırğıç Ermeni Hastanesi Tarihçesi, Huşamadyan 160- Amya Surp Pırğıç Hayots Hivan-tanotsi*. İstanbul: Murad Ofset, 1994.
- Maksudyan, Nazan. *Orphans and Destitute Children in the Late Ottoman Empire*. Syracuse, New York: Syracuse University Press, 2014.

Meliktankyan, Nerses Vartabed. *Hayots Yegeğetsagan İravunki*, A. Kirk, (Birinci Cilt) Şuşi: Dbaran Yeğisapet M. Mahdesi – Hagopyan, 1903.

Meliktankyan, Nerses Vartabed. *Hayots Yegeğetsagan İravunki*. P. Kirk, (İkinci Cilt) Şuşi: Arakadib Ter Sahakyanı, 1905.

Peters, Rudolph. *Crime and Punishment in Islamic Law: Theory in Practice from the Sixteenth to the Twenty-First Century*. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2006.

Semerdjian, Elyse “*Off the Straight Path*”: *Illicit Sex, Law and Community in Ottoman Aleppo*. New York: Syracuse University Press, 2008.

Ormanyan, Mağakya. *Azkabadum*. Antilias: Antilias Ermeni Katolikosluğu Matbaası, 2001.

Somalian, Sukias. *Hamarod Pararan i Haya Hankğiagan yev i Dacig / A Pocket Dictionary of the English Armenian and Turkish Languages*. Venedik: Surp Ğazar Dbaran, 1843.

TEZGÂH: BEDEN FARKINDALIĞI YARATAN BİR ÇALIŞMA MASASI TASARIMI

Ufuk SOYÖZ*

Kısa Özet

Bu yazıda Texas Üniversitesi Sanat Tarihi bölümünde tamamladığım doktora eğitimim sırasında kendi kullanımım için tasarladığım çalışma masasının Türkiye'ye döndükten sonra yeniden ürettiğim versiyonunu tanıtaçağım. Bu çalışmanın amacı feminen bir çalışma masası türü olan mutfak "tezgâh"ını bir makina sistemi olan bilgisayara adapte ederek uzun saatler boyunca yazı yazmak zorunda olan bir çalışanın bedensel farkındalığını artıracak ve psikolojik ihtiyaçlarına cevap veren bir ürün ortaya çıkarmaktır. Bu nedenle bir dizüstü bilgisayarla masaüstü bir diğer bilgisayarın ekran ve klavyesi kombine edilerek üç seviyeli bir düzenek kurgulanmıştır. Tezgâh kavramının feminen vurgusu masanın kompozisyonunun birim elemanının Osmanlı camilerinin restorasyonu amaçlı üretilmiş İznik çinilerinden oluşturulmasıyla korunmuştur. Görsel iletişim alanında en son üretilmiş literatür dayanarak İznik çinilerinin oluşturduğu dekoratif arka planın görme ve dokunma duyularına hitap ederek hem zihni uyarıcı hem de sakinleştirici bir psikolojik etki uyandıracakı iddia edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: çalışma masası, mutfak tezgâhı, ergonomi

Counter: Design of a Body Conscious Study Desk**Abstract**

This paper presents the study desk I re-designed in Turkey from the prototype I produced for my own use during my doctoral education in the Department of Art and Art History at the University of Texas, Austin. The purpose of this design was to accommodate the bodily and psychological needs of a writer by integrating a feminine form of study desk "kitchen counter" with a machine system, a computer. To this end, a three-layered system was built to accommodate a laptop computer in combination with the screen and keyboard of a desktop. The compositional unit of the desk, consisting of İznik tiles originally produced for the restoration of the Ottoman mosques in Istanbul, preserved feminine quality of the kitchen counter. Building on the recent literature on visual communication, I argue that the decorative background consisting of İznik tiles appeals to both visual and tactile senses; stimulates and calms the mind.

Keywords: Study desk, kitchen counter, ergonomi

* Yrd. Doç. Dr., Kadir Has Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, İstanbul, ufuk.soyoz@khas.edu.tr

Resim 1: Tezgâh: Ergonomik bir Çalışma Masası (yazar tarafından fotoğraflanmıştır.)

Bu makalede tanıtılan masanın prototipi Texas Üniversitesindeki doktora eğitimim sırasında tasarlandı. Mimarlık tarihi alanında yedi sene süren eğitimim süresince bilgisayar karşısında geçirdiğim saatler sonucu yaşadığım sağlık problemleri beni hali hazırda piyasada bulunan seri üretim çalışma masalarından farklı bir çözüm aramaya itti. Aslında bilgisayar karşısında yaptığım iş sekreter, grafiker, mimar, mühendis gibi herhangi bir beyaz yakalı meslek erbabının yapması gereken rutin işten farklı değildi. O yüzden kendi çalışma koşullarımı iyileştirmek için sanat tarihi ve mimarlık eğitimimden beslenerek geliştirdiğim düzeneğin bir sonraki versiyonunun toplum geneline hitap edecek çözümler geliştirmek üzere kullanılabileceğini düşünüyorum. Bu çözümlere nasıl ulaşılabileceğini açıklamak için öncelikle seri üretim ofis mobilyalarının kullanımından kaynaklanan sağlık sorunları belirlenecektir. Makalenin devamında benim kişisel ihtiyaçlarıma karşılık vermek üzere tasarlanmış ilk prototip ve bu prototipin dönüşümüne dair araştırmalarım anlatılacaktır.

Son yıllarda iş hayatında yaşanan hızlı teknolojik dönüşümler, bilgisayar kullanımının hızla artması verimliliği artırırken ciddi olabilen bedensel ve ruhsal sorunları da beraberinde getirmiştir. Ekran başında geçirilen uzun saatler bilgisayar karşısında yapılan tekrarlamalı hareketler boyun, kollar ve belin kötü pozisyonlarda tutulması, boyunda kas zorlanması (gergin boyun sendromu), el bileğinde sinir sıkışması (karpal tunnel sendromu) başparmak ve el bileğinde tendon iltihaplanması, omuz ve dirsekte tendon iltihaplanması gibi mesleki kas hastalıklarına neden olmakta; gözlerde ağrı, yanma, batma ve görme bozukluğu gibi yakınmalarla seyreden göz rahatsızlıkları, yorgunluk, halsizlik ve hatta aşırı bilgisayar kullanımı dikkat dağınıklığı, asosyallik gibi sosyal sorunlara da neden olabilmektedir.¹ Bir araştırmaya göre haftada on beş saatten fazla bilgisayar kullanan ve işe başlarken hiçbir sorunu olmayanların yarısından fazlasında çalışma yaşamlarının ilk on iki ayı içinde kas ve iskelet hastalıkları ortaya çıktığı belirlenmiştir.

1 Jens Wahlström, "Ergonomics, musculoskeletal disorders and computer work," *Occupational Medicine* 55 (2005):168-176.

Bu hastalıkların oluşumuna neden olan fiziksel risk etmenleri piyasadaki seri üretim ofis masalarının jenerik olması ile yani bilgisayar kullanımına özel ergonomik koşullar düşünülmeden tasarlanması ile artmaktadır. Çoğu çalışma masasında ekranın, klavyenin ve fare yüksekliklerinin çalışana göre ayarlanmamış olması el bileği ve elin, dirsekler, omuzlar ve boynun kötü pozisyonlarda kullanımına neden olmaktadır. Son bir kaç yılda artan bir diğer sorun, masa üstünde masaüstü yerine taşınabilirlik avantajı nedeniyle çoğu çalışanın tercihi olan dizüstü bilgisayarlar kullandığı zaman boyunca oluşan ekstra zorlanmalardır. Dizüstü bilgisayar tasarımından kaynaklanan boynu sürekli öne eğme zorunluluğu boyunca kas zorlanmasına, bilgisayarın ekran ve klavyesinin bitişik olmasından dolayı kolları normalde olduğundan yukarıda kullanma zorunluluğu kambur duruşa ve sırt ağrısına neden olmaktadır. Klavyenin küçüklüğü ve omuz genişliğinden dar bir mesafede duruşu ise kambur duruşun derecesini artırarak kollarda ve parmaklarda uyuşmaya, karıncalanmaya, bilek ağrısına neden olmaktadır.

Bu sorunlara çözüm bulmaya çalışan, teknolojinin çalışma ortamlarına entegrasyonuna dair ve çalışma ortamlarının ve çalışma masalarının şekillenmesine dair ergonomi, çevresel davranış gibi alanlarda geniş bir literatür yer almaktadır. Bu çalışmalar çoğunlukla bedeni zihinsel bir yaklaşımla ele alıp parçalarına bölüp, ölçüsünü alıp kategorize etmek üzerinden yol almakta ve tasarım pratikleri için bilimsel konfor parametreleri üretmek üzerine odaklanmaktadır.² Bu çalışma ise bu tarz analitik araştırmalardan farklı olarak yoga gibi beden ve hareket terapilerinden beslenen ve bedeninin fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarına hitap eden bütünsel bir yaklaşımla tasarımı iyileştirici bir süreç olarak kullanmanın yollarını aramaktadır.

2. İLK PROTOTİPİN OLUŞUMU

Resim 2: Tezgâh: İlk Prototip (yazar tarafından fotoğraflanmıştır.)

2 Bu tür çalışmalara bir örnek olarak bkz., Julius Panero ve Martin Zelnik, "Human Dimension & Interior Space. A Source Book of Design Reference Standards;" Whitney Library of Design (London, 1979)

Yukarıda bahsedilen ve bazılarını bizzat deneyimlediğim sırt, boyun ağrısı ve karpal tünel sendromu gibi fiziksel sorunlara çözüm bulmak için Amerika Birleşik Devletlerinde kendime özel bir çalışma masası tasarladım. Hali hazırda bulunmuş malzemelerden inşa edilmiş düz bir masa kullanıyordum. Bu masaya grafiker ve mobilya tasarımcısı meslektaşım Daniel Olsen tavsiyesi ile aldığım ikinci ekranı ekledim. Bu ekran görüş alanını genişleterek ve birden fazla dosyayı aynı anda açabilmemi sağlayarak normalde masa hizasında kullandığım ve boynumu sürekli öne eğme zorunluluğu yaratan kaynak kitabı dikey pozisyona getirerek boyunun zorlanmasına neden olan hareketi ortadan kaldırmak amacıyla alındı. Bu ekranı çalışma ünitesine eklemek için masa üzerine ek bir yükselti yapıldı. Bu yükselti ikinci ekranı boyun hizasına getirerek omurgayı ve boynu düzeltiyordu.

Omurgaya ve boyna yapılan bu desteği kollarla bütünleştirmek için çalışma ünitesine bir de klavye eklendi. İkinci bir eklentiyle klavye masanın altına yerleştirildi. Klavyeyi masanın altına alan bu sistem kolları olması gereken yüksekliğe getirerek, omuzları boyunla hizalamayı ve göğsü açarak tek seviyeli düz bilgisayar masalarında sıklıkla gelişen kambur duruşu düzeltmeyi sağlıyordu. Son olarak düz değil de ortasından kırılarak açılı bir destek oluşturan bir klavye seçilerek de el bileğini dirsek ve omuzla hizaya getirebilmek mümkün olmuştu. Bu oturuş düzeni kullanıcıya klavyedeki harflerin yerini klavyeye bakmadan yazabilecek derece öğrendikten sonra, dik oturuş pozisyonunda klavyeyi vücudunun bir uzantısı olarak algılayabilme konforu sağlıyordu. Bu masa aynı zamanda bilgisayar kullanımı sırasında bir nevi ergonomi eğitimi veriyor, kullanıcı başka bir düzenekte çalıştığı zaman bile omurga, boyun, el ve bilekleri doğru pozisyonda tutmayı hatırlatarak risk etmenlerini azaltıyordu.

3. İKİNCİ PROTOTİP

Yukarıda tarif edilen çalışma masası Texas Üniversitesindeki doktora eğitimim süresince ve de Rice Üniversitesindeki doktora sonrası eğitimim süresince kullanıldı. Türkiye'ye döndükten sonra İç Mimarlık bölümünde çalışmaya başlamamın da etkisiyle aynı masanın yeni bir versiyonunu üretme fikri gündeme geldi. Yeni versiyonu üretirken amaç Amerika Birleşik Devletleri'nde tasarlanan prototipin geniş kitlelere hitap edebilecek ve seri üretilebilecek bir versiyonunu üretmekti. Her ne kadar şu aşamada ortaya çıkan ürün ağırlığı, yüksekliğinin sabit olması ve malzemelerinin az bulunur olması nedeniyle seri üretime uygun olmasa da, simülatör olarak ergonomi eğitimi vermede ve seri üretime uygun üçüncü bir versiyona ulaşmada bir mesafe kat etmiştir.

Şimdiye kadar yeni masamı tasarlarken göz önüne aldığım bedensel etmenlerden bahsedildi. Omurga, boyun, kollar ve el bileğinin sağlıklı kullanımını sağlamaya yönelik tasarım kararları anlatıldı. Şu andan itibaren tasarıma entegre etmeye çalıştığım psikolojik etmenleri anlatacağım. Bu etmenlerin başında tanıdıklık geliyor. Bu makaleyi yazarken de kullandığım tezgâh konseptli çalışma masası arketipal feminen bir çalışma sistemi olan mutfak tezgâhının oranlarından ve malzemesinden yola çıkılarak üretilmiştir. Mutfak tezgâhının ince uzun formu Tezgâh'ın yeni fonksiyonu olan diz üstü bilgisayarı taşımaya uygundur.

Mutfak tezgâhı aslında fonksiyon olarak da üzerinde üretim yapılan ve feminen bir eşya olduğu için bana ilham vermişti. Mutfak tezgâhının tanıdıklığı ve samimiyeti, mutfakta yapılan ev işinin yarışmasız olmasından kaynaklanır. Tezgâhta yapılan yemek yapma veya bulaşık yıkama gibi işler şahsi ihtiyacı karşılamaya

yönelik olduğundan stressizdirler. Dokunma ve tatma duyularına hitap eden ve fiziki bedeni besleyen bu işler kısa sürede tamamlanabilir olduğundan çoğu doktora öğrencisi tarafından yoğun zihinsel konsantrasyon gerektiren tez yazma sürecinin stresinden kaçış amaçlı kullanılırlar. Diğer bir deyişle tezgâhın domestikitesi ofiste yapılan zihinsel işin stresi kişinin iş memnuniyetsizliği, iş üzerindeki kontrolünün olmaması, ağır iş yükü ve sorumluluğu, yetersiz iş arkadaşı ve amir desteği gibi nedenlerden kaynaklanan zaman zaman herkesi esir alan psiko-sosyal sorunlara destek olmayı hedeflemiştir. Tezgâh öncelikle kendi ihtiyacım için tasarlandığı için feminen bir çalışma masası olarak tasarlandı. Kadınlar erkeklere göre daha elastik olan iskelet yapıları ile bilgisayar karşısında hem bedensel olarak, hem de kadınlar çalışan kadınlara yönelik çoğu zaman toplum tarafından psikolojik olarak dayatılan baskıları içselleştirdiklerinden psiko-sosyal sorunlara karşı daha çok risk altındadırlar.³

Tezgâhın malzeme seçimi de tezgâh konseptine sadık kalınarak seçilmiştir. L-profil metal çerçeve Osmanlı camilerinin restorasyonu amaçlı üretilmiş İznik çinilerini taşımaktadır. Masanın keskin hatları parlak ve canlı renklerine karşı fotoğrafta kullanılan ahşap sandalye bilgisayarın mekanik yapısına karşı insan vücudunun zayıflığını anlatmak üzere kullanılmıştır. İç dolgunun ana modülünü oluşturan seramik karolar hem mutfak tezgâhındaki fayansları hatırlatmakta hem de tarihe bir gönderme yapmaktadır. Tezgâhın Amerika Birleşik Devletlerinde tasarladığım prototipinden en büyük farkını oluşturan bu dekoratif arka plan sadece kişisel zevklerimin sonucu seçilmemiştir. Aynı zamanda göz sağlığı ile ilgili araştırmalarım ve doktora tezimde araştırdığım görsel iletişimle ilgili psikolojik ve sembolik bulgularımın bir birleşimi ve pratiğe aktarımıdır. Şimdi bu bulguları tezgâh özelinde detaylı olarak açıklayacağım.

Bilgisayar önünde geçirilen saatler ve günler sadece iskelet sistemi ve kaslarda değil gözde de sağlık problemlerine neden olabilmektedir.⁴ İngilizcede "computer-vision syndrome" olarak adlandırılan, baş ağrıları, bulanık görme, boyun ağrısı, göz zorlanması, kuru ve kızamık gözler, çift görme ve odaklanma zorluğu gibi şikâyetleri içerebilen "bilgisayar gözü sendromu," gözü bilgisayara uzun süre veya kesintisiz olarak odaklanmaktan kaynaklanan geçici bir hastalık olarak literatüre geçmiştir. Bu hastalığın bir sebebi ekrandan gelen yoğun yapay ışığın, gözü öne çekerek başı ve boynu beraberinde sürükleyerek kambur duruşa sebep olması idi. Öncelikle tanıdıklığı nedeniyle seçilen Osmanlı çinilerinden oluşan yatay bir düzlem oluşturmamızın temel nedeni bilgisayar ekranına alternatif dekoratif bir düzlem oluşturmaktır. Dekoratif arka planın bir amacı bilgisayar ekranından yayılan yapay ışığın hipnotize edici etkisini dengeleyerek gözün ekrana çekilimini engellemektir. Dik oturulduğunda gözün odağı değil de çeperi ile algılanan dekoratif yüzey, ekranın tek boyutluluğunu, ekrana benzeyen yarı-yansıtıcı ama dokulu bir yüzeyle dengeliyor ve ekranın gözü içine çeken etkisini azaltıyordu. Dekoratif yüzey aracılığıyla kullanıcı ister istemez gözünün üç boyutlu bir düzlemlerle, bir vücutla sınırlandığı gerçeğinin farkına varıyor ve vücudunu hizalı, dik bir pozisyona yönlendiriyordu.⁵ Yani bir nevi dekoratif masa örtüsü görevi gören seramik yüzeyin, masa başında

- 3 A Ekman, A Andersson ve M. Hagberg, "Gender differences in musculoskeletal health of computer and Mouse users in the Swedish workforce," *Occupational Medicine* (Lond) 50 (2000): 608-13.
- 4 L Punnett, U. Bergqvist, *Visual display unit work and upper extremity musculoskeletal disorders*. (Stockholm: National Institute for Working Life, 1997); A. Aarås, G. Horgen, H.H. Bjorset, "Musculoskeletal, visual and psychosocial stress in VDU operators before and after multidisciplinary ergonomic interventions. A 6 years prospective study part II." *Appl Ergon* 32 (2001): 559-571; T Schlote, G. Kadner, N. Freudenthaler, "Marked reduction and distinct patterns of eye blinking in patients with moderately dry eyes during video display terminal use," *Graefes Arch Clin Exp Ophthalmol* 2004; Apr; 242(4): 306-12.
- 5 Gözün çeperi ve odağı arasındaki algı farkı hakkında, bkz. Juhani Pallasmaa, *The Eyes of the Skin: Architecture and the Senses* (Wiley, 2012).

monoton bir iş yapan çalışanı görsel olarak uyaran yapay ışıkla yarışarak ve ışığı dengeleyerek dinlendirici bir sistem olması hedeflenmiştir.

Resim 3: Tezgâh, Çini Detay (yazar tarafından fotoğraflanmıştır.)

Resim 4: Tezgâh'a ilham veren Rüstem Paşa Camii iç mekânı (yazar tarafından fotoğraflanmıştır.)

Yukarıda anlatılan ışık ve seramik yüzey tarafından oluşturulan fiziksel etkiyi daha iyi anlatabilmek için ışığın sık sık dekoratif yüzeylerle beraber kullanıldığı dini mekânlara bakmakta fayda var. Bizim en iyi Osmanlı camilerinin iç mekânlarından bildiğimiz ışıklı ve dekoratif yüzeylerin yan yana kullanılması kullanıcının görme duygusunu uyararak duygular aracılığıyla kullanıcıyı gündelik kaygıların dışına, hayal dünyasına davet eder. Aslında ışığın sembolik düzenle olan ilişkisi orta çağdan çok öncelere tarihte çok eski dönemlere dek gider. Prehistorik döneme tarihlenen Stonehenge'den eski Yunan ve Roma kültürlerine, Gotik kiliselerinden Osmanlı camilerine mimarinin güneş, ay ve yıldızlarla olan ilişkisi kullanıcıları ruhani âleme taşıyacak mistik güce sahip olmuştur. Mimarının ışıkla ilişkisi Eski Yunan ve Roma tapınaklarında mermerin parlaklığında, Bizans kiliselerinde mozaiklerin ışıltısında ve Osmanlı camilerindeki çinilerin şeffaflığında ifade bulur.

Endüstri döneminden önce mimari aracılığıyla yaratılan ışık etkileri yapay ışığın keşfi ile yavaş yavaş kaybolmuş; insan gözü başka bir estetiğe adapte olmuştur.⁶ Sinema ve televizyon yoluyla yapay ışığı sanatla buluşturan ve geniş kitlelere ulaştıran teknolojik araçların da etkisiyle gece ile gündüz arasındaki fark yavaş yavaş önemini yitirmiştir. İç mekânlarda da ışıkla karanlık arasındaki gölge oyunu bir tasarım kaygısı olmaktan çıkmış, ya da spot ışıkların yanıp sönen lambaların estetiğine alışan modern göze görünmez olmuştur. Işığın mistisizmini bize hala hatırlatmaya devam eden Ronchamp Chapel gibi az sayıda yapı da ancak mimarlar ya da meraklıları tarafından görülmektedir. Son yıllarda sırasıyla sinema, televizyon, bilgisayar ve telefon ekranlarının da yapay ışık kaynakları olarak hayatımıza kaçınılmaz girişinden bu yana mimari halkın estetik duyarlılığını belirleme gücünü kitlelere daha kolay etki eden sinema veya internet gibi kitlesel iletişim teknolojilerine onların iki boyutlu ifade biçimlerine kaptırmıştır. Benim Tezgâh'ı tasarlarlarken bir amacım da bilgisayar ekranının hastalık olarak tezahür eden izleyiciyi içine çeken kitleleri büyüleyici etkisini azaltmak, mobilyayı bir nevi üçüncü boyutu yeniden yaratan taşıyıcı bir eleman olarak kullanmaktı. Bu iş için de tarihi olarak da ışığın hipnotize edici gücünü dengelemek için kullanılmış dekoratif sanatlara başvurulmuştur.

Bilgisayar ekranı ile Osmanlı çinilerinden oluşan dekoratif yatay düzlemin kombinasyonu yatay düzlemi ön plana getirerek üç boyutlu bir düzenle kullanıcıyı ekranda gördüğü iki boyutlu yani sanal düzenden geri üç boyutlu realiteye taşıma amacı güdüyordu. Bu fonksiyon yani bilgisayar ekranının içine çekilen gözü tekrar ekranın dışına üç boyutlu düzene çeken bu müdahale bilgisayarın sadece iş değil eğlence amaçlı da kullanıldığı günümüzde ekstra önem kazanıyor. Bilgisayar önünde geçirilen saatler hayal gücünün etkisiyle uzayınca dekoratif düzenin desenleri gözü ekranın dışına çekmede ve dinlendirmede önemli bir rol oynuyor. Bahsedilen fiziksel etkinin yanı sıra ışık ve dekoratif yüzey kombinasyonu kullanıcıya tanıdık bir ruhani düzeni yani Osmanlı camilerinin mekânsal düzenini hatırlatarak onu psikolojik olarak rahatlamayı da amaçlıyordu.

Yukarıda bahsettiğim görsel etki, yani algıyı gözü odağından çepçeperlerine yönlendiren ve böylece kullanıcıyı boynunu dik tutmak üzere uyaran ve dolayısıyla vücut farkındalığını artıran düzenek bilinçsiz kullanıcılarda etkili olacak bir sistem değildir. Kullanıcının bu düzeneğin faydasını görmesi için bilinçli olarak farkındalığını gözlerinin odağından çepçeperlerine yönlendirmesi gerekmektedir. Gözün farkındalığını aktif olarak odak noktasından çepçeper almaya zaten gözün yuvalarında geriye gitmesini ve boynun dikleşmesini

6 Joachim Schlör, *Nights in the Big City, Paris, Berlin, London 1840-1930* (Reaktion, 1998).

sağlamaktadır. Dekoratif yüzeyin görevi ise kullanıcının bilgisayar ekranındaki sanal gerçekliğe dalıp bedenden koptuğu anlarda devreye girerek kullanıcıya gözün kullanımı ile bu farkındalığı hatırlatmak olmaktadır.

Masanın ergonomik yapısını ve dekoratif düzenin yukarıda amaçlanan görsel ve bedensel etkisini test etmek üzere yoga yapan ve yapmayan altı kişi ile hali hazırda var olan masayı kullanarak deneyler yaptım. Var olan düzenekle deney yapmanın bir zorluğu masa yüksekliğinin kendime göre ayarlanmış olmasından dolayı herkese uygun olmaması idi. Bu zorluğu oturanların boylarına göre sandalyenin ya da bilgisayar düzeneklerinin altına destekler koyarak sistemi modifiye ederek aştım. Bir diğer zorluk ise kullanıcıların ergonomik klavyeye ve klavyeye bakmadan yazı yazmaya alışık olmamalarından kaynaklandı. Bu zorluğu da kullanıcılara yazı yoğun işler yerine internette sörf yapmak gibi minimum klavye kullanımı gerektiren işler yapmalarını isteyerek aşmaya çalıştım.

Yoga yapan kullanıcılardan birisi benim gözlemlerimi doğrular şekilde sandalyede ben ona söylemeden bağıdaş kuran pozisyona geçti ve benim de gözlemlediğim şekilde masanın en rahat bu pozisyonda kullanıldığını ifade etti. Bu ifade bende hem kullanıcıların boy farkındaki çeşitlilikleri tolere etmek için hem de yerde, sandalyede ve ayakta durarak çalışmaya izin verecek şekilde masanın yüksekliğinin ayarlanması gerektiğine dair tasarım kararımı pekiştirdi. Aynı kullanıcı ve yoga yapmayan bir diğer kullanıcı dekoratif yüzeyi dikkat dağıtıcı ve rahatsız edici buldular ve dekoratif yüzeyi tek renkli nötr bir örtüyle kapatınca gözlerinin daha rahat ettiğini ifade ettiler. Gözü desenden rahatsız olan diğer kullanıcı dekoratif yüzeye karşı tepkisini benim tasarım amaçlarımı başardığımı doğrular bir biçimde “camiye mi geldik” şeklinde ifade etti. Desene karşı olan tepkisine rağmen aynı kullanıcı masanın dizüstü bilgisayar ile geniş ekranı ve klavyeyi birleştiren üçlü seviyeli düzeneğinden memnun kaldığını ifade etti ve benim masamdaki deneyiminden sonra kendi evindeki çalışma düzeneğini bu sisteme uyarladığına dair bana geri bildirimde bulundu. Bu geri bildirim de bana yazının başında da belirttiğim gibi bu düzeneğin en efektif kullanımının standart bir üründen çok esnek bir düzenek, kullanıcıya özel tasarlanmış bir sistem olarak ve kullanıcılara beden farkındalığı kazandırmak üzere kullanılması gerektiği fikrini sağlamlaştırdı.

Her ne kadar bahsettiğim iki kullanıcı deseni dikkat dağıtıcı ve rahatsız edici bulsa da bu rahatsız edicilik aslında kasıtlı bir biçimde kullanıcının gözünü bilgisayar ekranına odaklamasını önlediği için tasarımın amacına uygun bir rahatsızlıktır. Bu tarz bir rahatsızlık ergonomik amaçlarla ofis sandalyesi yerine pilates topunda oturarak çalışanlar tarafından da bedeni aktif tutmak uğruna kabul edilen bir rahatsızlıktır. Ancak diğer kullanıcılarla da yapılan çalışmalar göstermiştir ki, desen kullanımı çok kişisel bir tercihtir ve desen ve ışığın çalışılması farklı desen ve ışık kombinasyonları ile desenin yerinin düşeyden yataya, bilgisayar ekranının arkasına geçirilmesi ile bu masanın bir sonraki versiyonunun tasarımı ile beraber tekrar ele alınmalıdır.

Sonuç olarak, bu yazıda sadece bir nevi takıntı yahut gereksiz bir dikkat dağıtıcı, süse aşırı düşkünlük gibi görünebilecek bir estetik tercihin, bir tasarım ürününün üretim sürecinde alınmış bilinçli kararların sonucu oluştuğunu göstermeye çalıştım. Bir diğer amacım ise mimarinin nasıl ergonomi eğitiminde kullanılabilir bir nevi simülasyon olabileceğini göstererek bu ürünün bir sonraki aşaması olan tezgâhın kitlesel bir ürüne dönüşmesi projesinde ne tür yeni araştırmalar yapabileceğim hususunda fikirler geliştirmekti. Bu tür bir ürünün kitlesel bir araca dönüşmesinin bir sonraki aşaması masanın hafifletilerek standart üretime uygun hale getirilmesini, sandalyesinin de insan ergonomisine uygun olarak tasarlanmasını ve de

bu ürünün satışının ergonomi eğitimi ve iyileştirmelerini kapsayan yoga gibi ergonomi programları ile beraber yürütülen bir projeye dönüştürülmesini amaçlamaktadır. Bu tarz bir proje boyun kol hastalıkları ve bel ağrılarının sıklık ve maliyetini azaltarak sağlık harcamalarında azalma sağlayacağı için toplum sağlığımız için öncelik verilmesi gereken bir projedir.

Kaynakça

Aarås, A., G. Horgen, ve H.H. Bjorset, "Musculoskeletal, visual and psychosocial stress in VDU operators before and after multidisciplinary ergonomic interventions. A 6 years prospective study part II." *Appl Ergon* 32 (2001): 559-571.

Ekman, A. A. Andersson ve M. Hagberg, "Gender differences in musculoskeletal health of computer and Mouse users in the Swedish workforce." *Occupational Medicine* (Lond) 50 (2000): 608-13.

Pallasmaa, Juhani, *The Eyes of the Skin: Architecture and the Senses*. Wiley, 2012.

Panero, Julius ve Martin Zelnik, "Human Dimension & Interior Space. A Source Book of Design Reference Standards," Whitney Library of Design. The Architectural Press, London, 1979.

Punnett, L. ve U. Bergqvist, *Visual display unit work and upper extremity musculoskeletal disorders*. Stockholm: National Institute for Working Life, 1997.

Schlote, T., G. Kadner, N. Freudenthaler, "Marked reduction and distinct patterns of eye blinking in patients with moderately dry eyes during video display terminal use." *Graefes Arch Clin Exp Ophthalmol* 2004; Apr; 242(4): 306-12.

Schlör, Joachim, *Nights in the Big City, Paris, Berlin, London 1840-1930*. Reaktion, 1998.

Wahlström, Jens, "Ergonomics, musculoskeletal disorders and computer work," *Occupational Medicine* 55 (2005): 168-176.

**THE IMPACT OF THE OIL PRICES ON PUBLIC AND PRIVATE HEALTH EXPENDITURES:
EMPIRICAL ANALYSIS ON MENA COUNTRIES**

Fadime İrem DOĞAN*

Abstract

This paper aims to investigate the impact of the oil prices on health expenditures, while distinguishing public from private healthcare services. To analyze the impact of oil prices, dynamic panel data analysis and Granger causality tests in time and frequency domain analysis are carried out respectively for selected ten countries in the Middle East and North Africa (MENA) for the period of 1995 – 2014. The main findings that modeled with log difference of the used variables are as follows: oil prices have no impact on the public and private health expenditures in the dynamic models. The exchange rate has positive impact on public health expenditures, while the inflation rate has negative and the GDP has positive impact on private health expenditures.

Keywords: Health expenditures, Oil prices, MENA Countries

JEL Codes: I10, N15, Q40

Petrol Fiyatlarının Kamu ve Özel Sağlık Harcamalarına Etkisi: Orta Doğu ve Kuzey Afrika Ülkeleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma**Kısa Özet**

Bu çalışma kamu ve özel sağlık harcamaları ayırımı ile petrol fiyatlarının sağlık harcamaları üzerindeki etkisini araştırmayı amaçlamaktadır. Dinamik panel veri analizleri ve Granger nedensellik ve frekans-alanı nedensellik testleri 1995-2014 yılları arasında seçilmiş on Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkesi için yapılmıştır. Kullanılan değişkenlerin logaritmik birinci farklarıyla kurulan modeller ile elde edilen temel bulgular şunlardır: petrol fiyatları kamu ve özel sağlık harcamalarında bir etkide bulunmazken; döviz kuru oranı kamu sağlık harcamaları üzerinde pozitif, GSYH ve enflasyon oranı da özel sağlık harcamaları üzerinde pozitif ve negatif etki göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Sağlık harcamaları, petrol fiyatları, Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkeleri

1- Introduction

After the major oil price shocks in the 1970s, there have been numerous analysis directed at investigating the impact of oil price shocks on several economic variables, together with the close relationship between oil prices and real-world activities. One of the most relevant economically fundamental is the fiscal side of the economy. Numerous studies examined the impact of oil prices (with negative and positive distinction) on government expenditures, as this is one of the characteristic features of oil exporting economies (see Darby (1982); Hamilton (1983); El-Anashasy et al. (2006); Hall and Jones (2007); Jaba et al. (2014)). Studies generally underline the positive impact of oil prices on government expenditures.

* Ph.D. candidate at Marmara University, European Union Institute, Department of EU Economics, Research Assistant at Altınbaş University, Department of International Trade, irem.dogan@altinbas.edu.tr

However, the literature on the correlation between health expenditures is unsatisfactory. It is observed that fiscal constraints hamper public expenditures especially in non-institutionalized countries. At that point, oil revenues create a significant dependency for oil-exporting countries, which have a further impact on government spending on health services.

This paper is motivated by the following voids in the literature: First, many studies investigate the relationship between oil price shocks and other variables, however there is no empirical study that scrutinizes the impact of oil prices on public and private health expenditures. Second, the paper investigates the short-term impacts of oil prices by using dynamic panel models and causality tests in time and frequency domain analyses. The paper is organized as follows. In section 2 there is a literature review, section 3 describes the data and methodology, section 4 presents empirical results, and finally section 5 is the conclusion.

2- Literature Review

Public health services are common in oil-exporting countries. Countries like Saudi Arabia, the United Arab Emirates (UAE), and Kuwait experienced rapid development in health care, while in countries like Iran and Iraq, public health care services have been impeded by the civil war. On the other hand, economies like Egypt, Israel, and Lebanon have more qualified labor for health care. The need for qualified personnel, medical treatment, and improved technology create difficulties regarding the financing for health care services. Together with fiscal constraints when prioritizing public expenditures, some governments choose to transform the health care system into a private one under the argument that privatized health care systems increase the service quality with better resources and reduce the costs. With constant fluctuations in oil prices, oil-exporting countries may move towards a private health care system (or a mixed system of private and public) in order to obtain greater efficiency in terms of reducing the costs. Moreover, it is important to note that these oil-exporting countries also promote the development of healthcare tourism. Dubai Healthcare City (DHCC) and the International Medical Centre (IMC) in Jeddah are some examples.

Figure 1: Oil Prices (\$ per barrel)

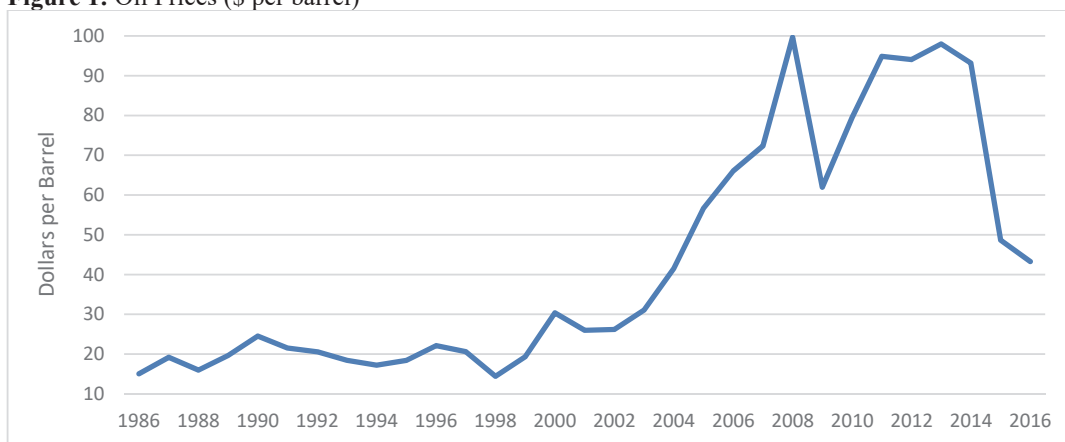
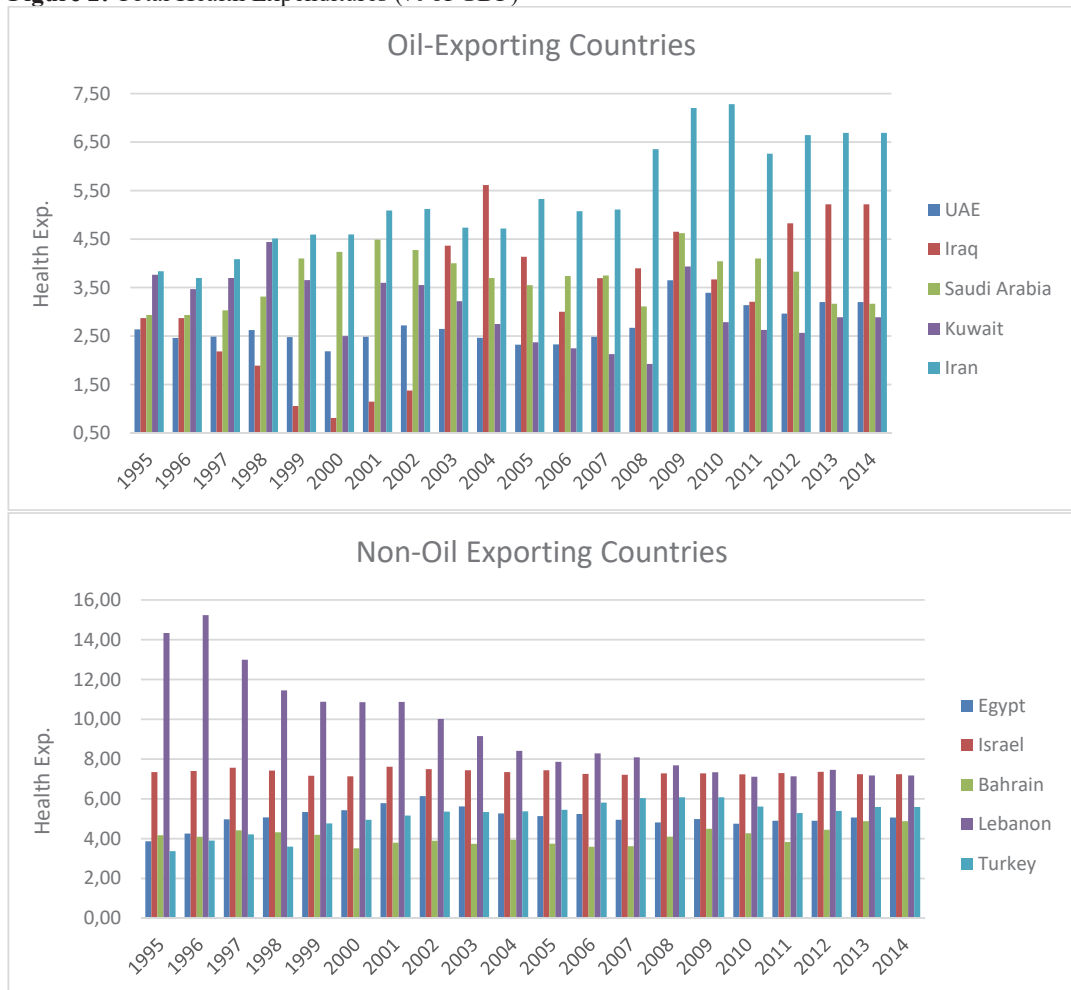

Figure 2: Total Health Expenditures (% of GDP)

There is a remarkable amount of research on oil prices. Seminal works of Darby (1982) and Hamilton (1983) investigate the relationship between oil prices and macroeconomic variables. According to Darby (1982), the relationship is not significant, while Hamilton argues for the exact opposite in almost all recession periods in the United States (the US) from 1949 to 1973. Dizaji (2014) examine the dynamic relationship between government revenues and expenditures in Iran as a developing oil-export based economy. According to El-Anashasy et al. (2006), oil price shocks affect the determinants of the GDP of Venezuela from 1950 to 2001. Farzanegan and Markwardt (2009) examine the possible effect of oil price shocks on macroeconomic variables in Iran by using VAR approach. They state that there is a positive relationship on the supply side of Iranian economy.

When it comes to health expenditures, a very important study is carried out by Acemoglu et al. (2013). They investigate the relationship between income and health expenditures including oil price shocks in the US. They assume that both income and health expenditures are increasing over time. By including oil prices on a particular local area to see the impact of income on health expenditures, they conclude that increasing income does not increase health expenditures. Govindaraj et al. (1997) study health expenditures in Latin America and the Caribbean. They underline that improvements in economic variables lead to increase in health expenditures over the years. According to the 1995 World Bank report, the countries that have established public health care systems have more public health expenditures than others. Hall and Jones (2007) also examined the relationship between income and health expenditures and found a positive relationship. Ssozi and Amrani (2015) investigate the efficiency of health expenditures in 43 countries in Sub-Saharan Africa by utilizing the generalized method of moments (GMM) approach from 1995 to 2011. They conclude that improvements in public services increase public health expenditures. Filmer and Pritchett (1999) examine the impact of public health spending on mortality rates. In an analysis covering 45 countries, they did not find any correlation between health spending and mortality. However, income, economic inequality, education, and religion have positive effects on mortality rates. On the other hand, Rajkumar and Swaroop (2008) investigated the results of the decrease in public health spending on child mortality in 91 countries in 1990, 1997, and 2003. The results indicate that public health spending does not have an impact on child mortality. They argue that this may be the result of other factors, such as corruption. Narayan (2006) examined the health expenditures in G3 countries' (Colombia, Venezuela, and Mexico), the United Kingdom (the UK), Switzerland, and Spain by focusing on the structural breaks from 1960 to 2000. He finds that structural breaks have an impact on health expenditures negatively, except for the UK. Jaba et al. (2014) analyzed the relationship between the dynamics of the inputs and the outputs of health care systems for 175 countries for the period of 1995-2010 by applying panel data analysis. They concluded that life expectancy and state health expenditures are statistically significant and positive. Mou (2013) analyzes the impact of the factors on health expenditures of 13 OECD countries for the period 1981 – 2007. He finds that income inequality and an aging population are less correlated to public health expenditures, when total health expenditures are considered. Brown et al. (2014) examine which factors are associated with the out-of-pocket health expenditures in Turkey by using Turkish Household Budget Surveys from 2003 to 2008. They conclude that poverty is negatively associated with household's out-of-pocket health expenditures. Parker and Wonk (1998) analyze the Mexican National Survey of Income and Expenditures of 1989 in order to find the determinants of health expenditures in Mexico by focusing on the impact of household income on health expenditures. They come to the conclusion that changes in income effect household's health expenditures. Granados and Rodriguez (2015) examine the evolution of population health and health services in Greece, Finland, and Iceland for the period from 1990 to 2011. They find that population health in Greece is as good as Finland and Iceland and as contrary to the claims. Their findings underline that there is not a health crisis in Greece.

3- Data & Methodology

Data

The sample is composed of 10 countries from the Middle East and North Africa (Egypt, Iran, Iran, Saudi Arabia, United Arab Emirates, Israel, Bahrain, Lebanon, Kuwait, and Turkey)¹. Annual data is used from 1995 to 2014. Databases utilized for all dependent, independent, and control variables are World Development Indicators (WDI), Global Economic Monitor (GEM) Commodities of World Bank Database, World Economic Outlook, October 2017 of IMF, and U.S. Energy Information Administration. Health expenditures data is two-fold: public health expenditures and private health expenditures. Health expenditure is the dependent variable in the equations, whereas, oil prices is the independent variable. The GDP, inflation, and the exchange rate (local currency unit per \$) are used as control variables. All variables except inflation are used as log difference.

The models are given below:

$$HE_{it} = \alpha + \beta \cdot Oil_{it} + \rho \cdot GDP_{it} + \sigma \cdot Er_{it} + \mu \cdot \pi_{it} + u_{it} \quad (1)$$

$$HE_{it} = \alpha + \beta \cdot Oil_{it} + \rho \cdot GDP_{it} + \sigma \cdot Er_{it} + \mu \cdot \pi_{it} + \varepsilon_i + e_t + u_{it} \quad (2)$$

where HE_{it} is the health expenditure (where i is the cross-section and t is the time), Oil_{it} is the oil price, GDP_{it} is the GDP of 10 panel cross-section, Er_{it} is the exchange rate, π_{it} is the inflation rate. In equation (2) ε_i allows for the cross-sectional fixed effects and e_t allows for the time effect for all cross-sections. u_{it} is the error term.

In Panel A of Table 1 descriptive statistics and correlation matrix of the variables are reported. Panel B of Table 1 illustrates correlation coefficients. Low values of these coefficients show no multicollinearity problem for independent variables. Variance Inflation Factor (VIF) is applied to double-check the multicollinearity problem. Small values suggest that there is no multicollinearity problem, since all values are less than five. Before emphasizing on the panel data analysis, F test of the heterogeneity of effects at the panel unit level and cross-sectional dependence in panel-data models are checked. No cross-sectional dependence and no heteroskedasticity are found². Stationarity properties of the series are also tested. Panel D of Table 1 gives the results of Im, Pesaran and Shin (IPS, Im et al., 2003), and ADF-Fisher (Dickey and Fuller, 1979) type panel unit root tests. Constant, and a constant and trend is checked. It shows that all of the variables except the inflation rate are stationary in logarithmic difference form according to the IPS and the ADF-Fisher type panel unit root tests.

1 Due to the availability of data these Middle East countries are selected.

2 The results of heterogeneity and panel cross section tests are available from the author upon request.

Table 1: Descriptive Statistics and Correlations

Panel A: Descriptive Statistics					
	Obs.	Mean	Std. Dev.	Min	Max
<i>PublicH_{it}</i>	200	0.035	0.355	-0.539	4.051
<i>PrivateH_{it}</i>	200	0.001	0.151	-0.609	0.868
<i>Oil_{it}</i>	200	0.084	0.225	-0.476	0.452
<i>Gdp_{it}</i>	200	0.143	0.185	-0.327	1.396
<i>Inf_{it}</i>	200	11.155	30.856	-16.117	387.311
<i>Er_{it}</i>	200	0.080	0.637	-0.414	8.782
Panel B: Correlations					
	<i>PublicH_{it}</i>	<i>Oil_{it}</i>	<i>Gdp_{it}</i>	<i>Inf_{it}</i>	<i>Er_{it}</i>
<i>PublicH_{it}</i>	1				
<i>Oil_{it}</i>	-0.1832	1			
<i>Gdp_{it}</i>	-0.2288	0.2781	1		
<i>Inf_{it}</i>	0.0503	-0.0131	0.7020	1	
<i>Er_{it}</i>	0.7806	-0.0061	-0.0984	0.1168	1
	<i>PrivateH_{it}</i>	<i>Oil_{it}</i>	<i>Gdp_{it}</i>	<i>Inf_{it}</i>	<i>Er_{it}</i>
<i>PrivateH_{it}</i>	1				
<i>Oil_{it}</i>	-0.2302	1			
<i>Gdp_{it}</i>	-0.3471	0.2781	1		
<i>Inf_{it}</i>	0.0307	-0.0131	0.7020	1	
<i>Er_{it}</i>	0.2769	-0.0061	-0.0984	0.1168	1
Panel C: Vif					
	Vif	1/Vif			
<i>Oil_{it}</i>	1.21	0.392			
<i>Gdp_{it}</i>	2.55	0.424			
<i>Inf_{it}</i>	2.36	0.827			
<i>Er_{it}</i>	1.10	0.911			
Panel D: Unit Root Tests					
Variables	IPS		ADF-Fisher test		
	η_{μ}	η_{τ}	η_{μ}	η_{τ}	
<i>PublicH_{it}</i>	-7.0048***	-7.3010***	172.2721***	142.0361***	
<i>PrivateH_{it}</i>	-6.6828***	-6.9775***	159.1794***	122.3052***	
<i>Oil_{it}</i>	-7.5375***	-7.5275***	199.7105***	144.8864***	
<i>Gdp_{it}</i>	-5.8936***	-6.1541***	157.9964***	118.9959***	
<i>Inf_{it}</i>	-3.7125***	-4.0964***	118.5003***	114.4102***	
<i>Er_{it}</i>	-6.2317***	-6.1606***	185.4171***	142.3086***	

Notes: Schwarz information criterion is used for the number of lags in the IPS and ADF-fisher type tests. η_{μ} , η_{τ} are unit root tests with a constant, and a constant and trend, respectively. ***, **, * indicates rejection of the unit root hypothesis at the 1%, 5%, and 10% significance level respectively.

Methodology

In terms of theoretical and empirical framework, Leu (1986) and Hitiris and Posnett (1992) used an out-line containing health expenditures, the GDP, and non-income determinants of health spending. Due to the availability of data, this study aims to use extended variables. Dynamic model is included in the

study. Furthermore, lagged value of the dependent variable turns static model into a dynamic model. Dynamic panel GMM³ of Arellano and Bond (1991) is used to avoid the biases in the panel regression.

$$HE_{it} = (\eta \cdot HE_{it-1}) + \delta + \gamma \cdot X_{it} + \varepsilon_i + v_{it} \tag{3}$$

where HE_{it} is the health expenditure (where i is the cross-section and t is the time) and HE_{it-1} is the lagged value of health expenditure. X_{it} is the vector of the all variables that effect health expenditures and γ is the coefficient of the X_{it} . ε_i is the cross-sectional fixed effect and v_{it} is the error term.

In dynamic panel GMM method, the first difference of the error terms and the level forms of the lagged values of the regressors are examined. Lagged values of instrumental variables and the differences of explanatory variables may create estimation problems, i.e., heterogeneity and autocorrelation. As a solution, Arellano and Bover (1995) came up with the system GMM. Apart from the level form of the explanatory variables, their lagged values plus instrumental variables including GMM instruments are utilized in order to eliminate the heterogeneity problem. Besides, the inclusion of the second lag solves the autocorrelation problem, since it is not correlated with the current error term.

Causality Tests in Time and Frequency Domain Analyses

In order to test if the past changes in x (y) have an impact on current changes in y (x) over a specified time period, Granger (1969) causality test is used. This analysis demonstrates outcomes on causality over all frequencies. Geweke’s (1982) linear measure of feedback from one variable to another at a given frequency gives us detailed information about feedback relationships between oil prices and health expenditures over different frequency bands.

By using a Fourier transformation to VAR (p) model for x and y series, Geweke’s measure of linear feedback from y to x at frequency ω is defined as:

$$M_{y \rightarrow x}(\omega) = \log \left[\frac{2\pi f_x(\omega)}{|\psi_{11}(e^{-i\omega})|^2} \right] = \log \left| 1 + \frac{|\psi_{12}(e^{-i\omega})|^2}{|\psi_{11}(e^{-i\omega})|^2} \right| \tag{4}$$

if $|\psi_{12}(e^{-i\omega})|^2 = 0$, then Geweke’s measure will be zero, then y will not Granger cause x at frequency ω . Breitung and Candelon (2006) altered this test by reformulating the relationship between x and y in VAR equation:

$$x_t = \alpha_1 x_{t-1} + \dots + \alpha_p x_{t-p} + \beta_1 y_{t-1} + \dots + \beta_p y_{t-p} + \varepsilon_{1t} \tag{5}$$

The null hypothesis tested by Geweke, $M_{y \rightarrow x}(\omega) = 0$, corresponds to the null hypothesis of $H_0 : R(\omega)\beta = 0$

3 Also known as difference GMM.

where β is the vector of the coefficients of y and

$$R(\omega) = \begin{bmatrix} \cos(\omega) \cos(2\omega) \dots \cos(p\omega) \\ \sin(\omega) \sin(2\omega) \dots \sin(p\omega) \end{bmatrix}.$$

Breitung and Candelon (2006) simplify Geweke's null hypothesis, so that a usual F-statistics can be used to test causality in frequency domain. That's why this study uses Breitung and Candelon (2006) version of Geweke (1982).

4- Empirical Findings

Dynamic analyses are carried for 10-panel cross-sections. Table 2 represents the results of GMM estimates. This paper examines the impact of oil prices on health expenditures distinguishing public and private health expenditures. Regressor (1) represents the dependent variable as public health expenditures, and in regressor (2) dependent variable is private health expenditures. Two-step GMM-system are shown in Table 2. Wald test, Hansen test, and autocorrelation test statistics are reported in GMM estimates. Wald test shows that all models are statistically significant at 1% level jointly in system GMM estimations. Over identifying restrictions are tested with Hansen test (Roodman, 2009). Finally, in order to check the autocorrelation AR (1) - rejects the null hypothesis of no first-order autocorrelation -, and AR (2), - rejects the null hypothesis of no second order autocorrelation -, of Arrelano-Bond (1991) are carried. The dynamic GMM results show, as illustrated in Table 2, that the coefficients of the oil prices, the GDP, the exchange rate, and inflation. It is seen that all variables except the exchange rate are statistically insignificant saying that oil prices, the GDP, and the inflation rate do not have an impact on public health expenditures. However, the exchange rate is significantly positive. When the exchange rate increases, national economies lose their assets. Thus, this might be the most probable reason why they spend on public health expenditures. For the private health expenditures, in line with the expectations, the inflation rate and the GDP have the expected signs (positive coefficient for the GDP and negative for the inflation rate), as in Govindaraj et al. (1997) and Hall and Jones (2007). The GDP is significantly positive at the 1% significance level. The GDP coefficient is 0.175. The coefficient of the inflation rate shows statistical significance with negative effect. This illustrates that when the inflation rate is low, private health expenditures increase in 10 MENA countries. The Wald test is significant as well as AR (1) and AR (2) tests are satisfactory for both models.

Table 2: GMM-System Estimates

	<i>Public Health Exp.</i>	<i>Private Health Exp.</i>
H_{it-1}	0.143** (0.076)	0.129 (0.119)
Oil_{it}	-0.158 (0.238)	-0.155 (0.100)
Oil_{it-1}		
Gdp_{it}	-0.375 (0.327)	
Gdp_{it-1}		0.175*** (0.060)
Inf_{it}	0.002 (0.006)	
Inf_{it-1}		-0.001* (0.000)
Er_{it}	0.410** (0.173)	0.030 (0.069)
Er_{it-1}		
Constant		
Wald test	0.000	0.000
Hansen test	1.000	1.000
Diff-in-Hansen test	1.000	1.000
Arellano-Bond test with AR(1)	0.09	0.04
Arellano-Bond test with AR(1)	0.45	0.91
Observations	190	190

Note: standard errors are given in parenthesis. The Hansen test shows the validity of the instrumental variables. The Diff-in-Hansen test reports the p-value for the validity of the additional moment restrictions required. AR (1), and AR (2) show p-values of Arellano-Bond autocorrelation tests. ***, **, * indicate a significance of 1%, 5%, and 10% respectively.

The relationship between oil prices and health expenditures for each country is investigated via causality tests in time domain. Pairwise Granger causality tests are given in Table 3. As illustrated in Table 3, only Iran shows causal relations for both directions from public health expenditures to oil prices and oil prices to public health expenditures. In Lebanon there is a causal relation from health expenditures to oil prices. However, for the UAE, Iraq, and Israel, it is in an opposite direction. In private health expenditures, only the UAE and Lebanon's coefficients are significant. This means that causal link is from private health to oil prices. Since Iran, Iraq, and the UAE are oil-exporting economies, these results are in line with the expectations.

Table 3: Granger Causality Estimates

Public Health	OIL→HLT		HLT→OIL		Optimal lag length
	F-statistics	p-value	F-statistic	p-value	
Egypt	2.949	0.42	2.523	0.45	6
Iran	9.920***	0.01	8.038***	0.01	1
Iraq	0.335	0.87	10.151**	0.02	5
Saudi Arabia	0.345	0.86	0.961	0.53	5
UAE	31.307	0.14	64.346*	0.09	6
Israel	2.176	0.16	4.899**	0.04	1
Bahrain	2.262	0.22	0.608	0.70	5
Lebanon	3.157*	0.09	0.670	0.63	4
Kuwait	0.972	0.34	0.504	0.49	1
Turkey	1.546	0.23	1.802	0.20	1
Private Health	OIL→HLT		HLT→OIL		Optimal lag length
	F-statistics	p-value	F-statistic	p-value	
Egypt	1.668	0.53	1.146	0.61	6
Iran	2.441	0.45	0.848	0.68	6
Iraq	0.757	0.71	1.674	0.53	6
Saudi Arabia	0.705	0.65	0.891	0.56	5
UAE	0.763	0.70	8317.1***	0.01	6
Israel	2.845	0.17	0.590	0.71	5
Bahrain	0.486	0.78	1.214	0.44	5
Lebanon	0.183	0.95	9.565**	0.02	5
Kuwait	2.590	0.19	2.520	0.20	5
Turkey	1.834	0.29	1.205	0.44	5

Note: *, **, *** denote 1%, 5%, and 10% significance respectively. The lag length has been chosen based on minimum AIC.

In Figures 3 and 4, the frequency domain analysis are given. As it was observed in causality analysis in time domain, causality examined is two-way. Low frequencies refer to the long-run and high frequencies refer to the short-run causality. As it is observed in Figure 1, for public health expenditures, in terms of the impact of health expenditures on oil prices, Egypt and the UAE reflect causality both in the short-run and the long-run. However, the direction of the causality is from oil-prices to health expenditures in both the short and the long-run in Iraq. For Bahrain, health expenditures have an impact on oil prices within the [1.5-2.5] range interval. However, for Lebanon there is causal relation in the direction from oil prices to health expenditures in the long-run and from oil prices to health expenditures in the short-run in Bahrain.

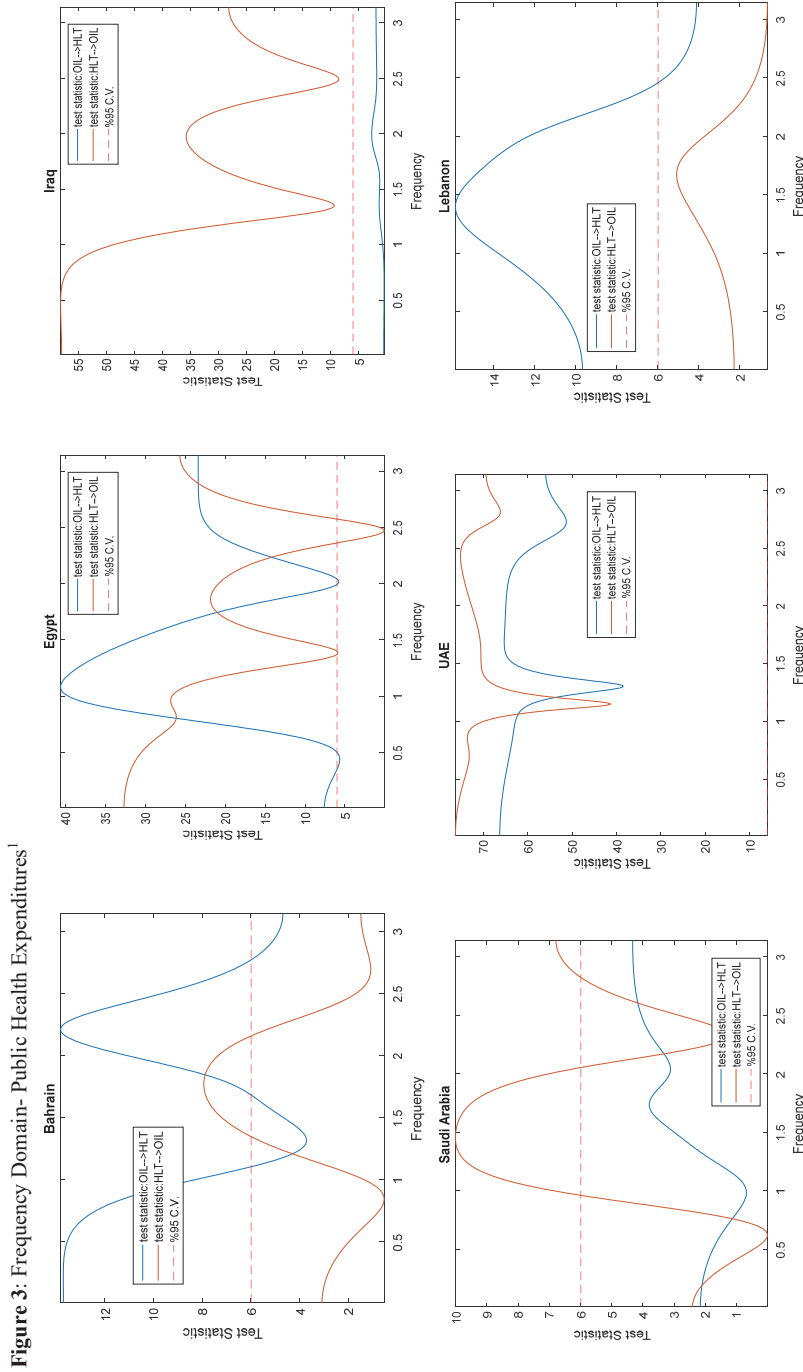

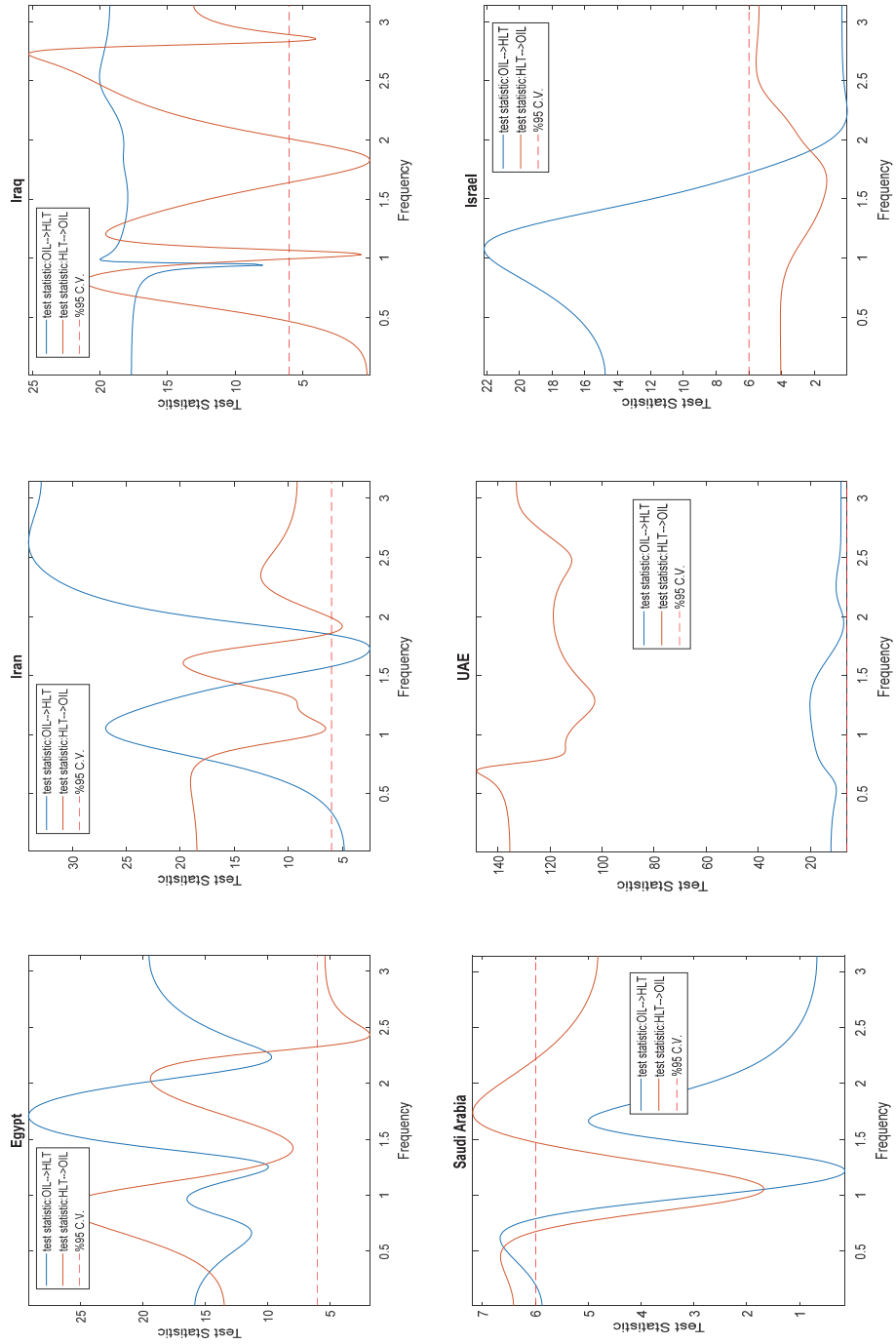
Figure 3: Frequency Domain- Public Health Expenditures¹

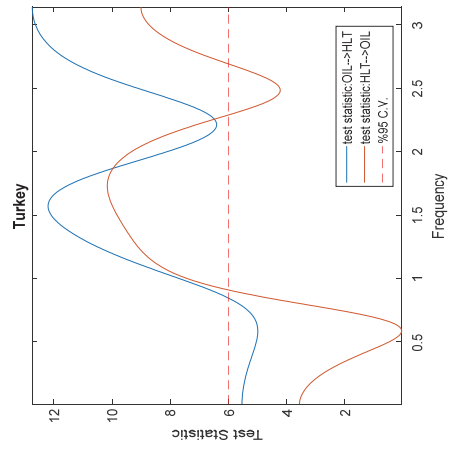
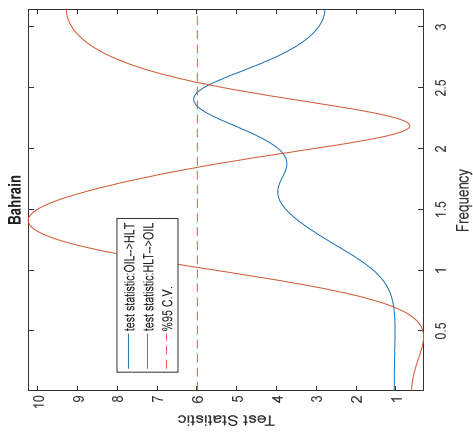
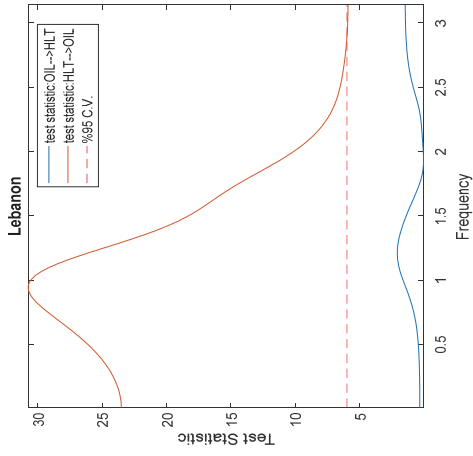
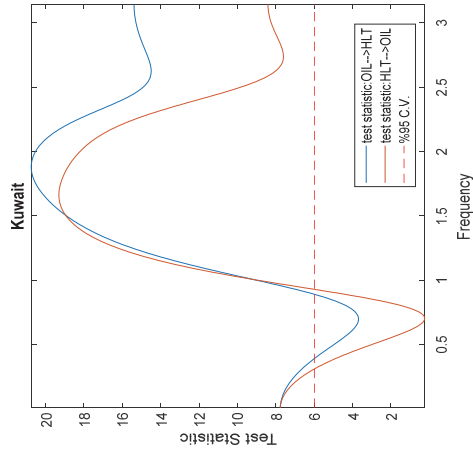
¹ Optimal lags are determined according to VAR analysis. Optimal lag length is 1 for Iran, Israel, Kuwait, and Turkey and frequency domain analysis does not work with 1 lag therefore, these countries are not included.

In the case of private health expenditures, Egypt, Iran, Iraq, the UAE, Kuwait and Turkey reflect the direction of the causality from oil prices to health expenditures both in the short and the long-run. Being an

oil-exporting country may be associated with that causality. On the other hand, for Israel health expenditures have an impact on oil prices in the long-run. In Bahrain the range is between [1-2] and [2.5-3].

Figure 4: Frequency Domain- Private Health Expenditures

5- Conclusion

In this study, the impact of the oil prices on health expenditures is investigated. By applying a GMM-system approach, a balanced panel of 10 MENA countries is collected from the period 1995 – 2014. There is no doubt that oil prices are very important for especially the countries in the MENA region, because of their impact on exports and imports. During the analysis, public and private health expenditures are separately used as dependent variables. The oil price is the independent variable, while the GDP, the inflation rate, and the exchange rate are used as control variables.

The empirical results demonstrate that the increase in the GDP leads to a 0.175 increase in private health expenditures. Moreover, it is also observed that the inflation has a negative impact. It is worth mentioning that the MENA countries analyzed in this paper often trade with each other in the region. This suggests that regional growth, and thus health expenditures are influenced by increases in the oil prices both for oil-exporting and non-oil-exporting countries. Lastly, two-way causality is investigated between oil prices and health expenditures for 10 MENA countries separately. It is observed that the majority of the oil-exporting countries reflect causality from oil prices to health expenditures, while non-oil-exporting countries do not reflect causality, regarding private health expenditures. As a conclusion, it can be argued that with the fluctuations in oil prices, oil-exporting countries may move towards a private health care (or a mixed system of private and public) with the intention to obtain greater efficiency.

References

- Acemoglu, D., Finkelstein, A., & Notowidigdo, M. J. (2013). Income and health spending: Evidence from oil price shocks. *Review of Economics and Statistics*, 95(4), 1079-1095.
- Arellano, M., & Bond, S. (1991). Some tests of specification for panel data: Monte Carlo evidence and an application to employment equations. *The review of economic studies*, 58(2), 277-297.
- Arellano, M., & Bover, O. (1995). Another look at the instrumental variable estimation of error-components models. *Journal of econometrics*, 68(1), 29-51.
- Breitung, J., & Candelon, B. (2006). Testing for short-and long-run causality: A frequency-domain approach. *Journal of Econometrics*, 132(2), 363-378.
- Brown, S., Hole, A. R., & Kilic, D. (2014). Out-of-pocket health care expenditure in Turkey: Analysis of the 2003–2008 Household Budget Surveys. *Economic Modelling*, 41, 211-218.
- Darby, M. R. (1982). The price of oil and world inflation and recession. *The American Economic Review*, 72(4), 738-751.
- Dickey, D. A., & Fuller, W. A. (1979). Distribution of the estimators for autoregressive time series with a unit root. *Journal of the American Statistical Association*, 74(366a), 427-431.
- Dizaji, S. F. (2014). The effects of oil shocks on government expenditures and government revenues nexus (with an application to Iran's sanctions). *Economic Modelling*, 40, 299-313.

- El-Anshasy, A., Bradley, M. D., & Joutzi, F. (2005). *Evidence on the role of oil prices in Venezuela's economic Performance: 1950-2001*. Working Paper, University of Washington.
- Farzanegan, M. R., & Markwardt, G. (2009). The effects of oil price shocks on the Iranian economy. *Energy Economics*, 31(1), 134-151.
- Filmer, D., & Pritchett, L. (1999). The impact of public spending on health: does money matter?. *Social science & medicine*, 49(10), 1309-1323.
- Geweke, J. (1982). Measurement of linear dependence and feedback between multiple time series. *Journal of the American statistical association*, 77(378), 304-313.
- Govindaraj, R., Chellaraj, G., & Murray, C. J. (1997). Health expenditures in Latin America and the Caribbean. *Social Science & Medicine*, 44(2), 157-169.
- Granados, J. A. T., & Rodriguez, J. M. (2015). Health, economic crisis, and austerity: a comparison of Greece, Finland and Iceland. *Health Policy*, 119(7), 941-953.
- Granger, C. W. (1969). Investigating causal relations by econometric models and cross-spectral methods. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 424-438.
- Hall, R. E., & Jones, C. I. (2007). The value of life and the rise in health spending. *The Quarterly Journal of Economics*, 122(1), 39-72.
- Hamilton, J. D. (1983). Oil and the macroeconomy since World War II. *Journal of political economy*, 91(2), 228-248.
- Hitiris, T., & Posnett, J. (1992). The determinants and effects of health expenditure in developed countries. *Journal of Health Economics*, 11(2), 173-181.
- Im, K. S., Pesaran, M. H., & Shin, Y. (2003). Testing for unit roots in heterogeneous panels. *Journal of Econometrics*, 115(1), 53-74.
- Jaba, E., Balan, C. B., & Robu, I. B. (2014). The relationship between life expectancy at birth and health expenditures estimated by a cross-country and time-series analysis. *Procedia Economics and Finance*, 15, 108-114.
- Leu, R. E. (1986). The public-private mix and international health care costs. *Public and private Health Services*, 79(2).
- Mou, H. (2013). The political economy of the public-private mix in health expenditure: An empirical review of thirteen OECD countries. *Health policy*, 113(3), 270-283.
- Narayan, P. K. (2006). Examining structural breaks and growth rates in international health expenditures. *Journal of health economics*, 25(5), 877-890.
- Parker, S. W., & Wong, R. (1997). Household income and health care expenditures in Mexico. *Health Policy*, 40(3), 237-255.

Rajkumar, A. S., & Swaroop, V. (2008). Public spending and outcomes: Does governance matter?. *Journal of development economics*, 86(1), 96-111.

World Bank. (1995). Social challenges of transition project, Central and Southern Europe department, Eastern Europe and Central Asia region. Washington, DC.

15. ULUSLARARASI İSTANBUL BİENALİ'NİN ARDINDAN

Fırat ARAPOĞLU*

Kısa Özet

Bu yazıda 15.Uluslararası İstanbul Bienali'ne dair temel bazı parametreler ele alınmakta ve bunlara dair sorular sorulmaktadır. 15. Uluslararası İstanbul Bienali'nin çağdaş sanattaki konumu ve etkinlik sonundaki değeri nasıl değerlendirilebilir sorusu bunların başında geliyor. Yazı ayrıca çağdaş sanatın önemli sanatçılarının bienaldeki üretimlerini ve bu işlerle genel kavramsal bağlam ilişkisini yorumluyor.

Anahtar kelimeler: İstanbul Bienali, Çağdaş Sanat, Eleştiri

After the 15th International Istanbul Biennial

Abstract

In this essay, some parameters of the 15th International İstanbul Biennial and some questions related to this issue are explored. The question of how we can assess the place of 15th International İstanbul Biennial within contemporary arts and its value after the event is among these. The essay also interprets the works of important contemporary artists in the biennial and the relation between their works and the general theoretical.

Keywords: Contemporary Art, İstanbul Biennial, Criticism.

16 Eylül 2017'de kapılarını izleyicilere açan 15. Uluslararası İstanbul Bienali, bu yıl "İyi Bir Komşu" başlığı altında gerçekleştirildi ve 12 Kasım tarihinde sona erdi. Sergi mekânları olarak Galata Özel Rum İlköğretim Okulu, İstanbul Modern, Pera Müzesi, Ark Kültür, Yoğunluk Atölyesi ve Küçük Mustafa Paşa Hamamı seçilmişti. Böylece Fatih semtinde bulunan Küçük Mustafa Paşa Hamamı hariç, diğer bienal mekanlarının bulunduğu bölge nedeniyle, etkinlik aynı zamanda Uluslararası Beyoğlu Bienali olarak da isimlendirilebilirdi. İroni bir yana, bu "sıkışmışlık" durumu, aşağıda da değineceğim gibi önemli.

Uluslararası İstanbul Bienali, düzenlendiği süre zarfında birçok paralel etkinliğinde gerçekleştirilmesiyle İstanbul'da yoğun bir sanatsal gündem yaratıyor. Örneğin, bu yıl Ai Weiwei'nin Sabancı Müzesi'nde açılan kişisel sergisi gibi. Sanatçının 2011'den beri tüm dünyanın gündeminde olan göç krizine değinen kitle-sel zorunlu göçe dair işleri, bienalin temasına ekleniyor. Bir coğrafyadaki aktüel politik konjonktürün, hem de küresel bir problemle ilişkili olarak, bir başlık altında içerilmesi birçok sorgulamaya da de facto zemin yaratır. İşte bu bağlamda, 15. İstanbul Bienali'nin küratörleri olan İskandinav kökenli sanatçı düet Elmgreen & Dragset tarafından belirlenen "İyi Bir Komşu" teması önem teşkil etmekteydi. Peki, son iki bienalden bu yana nasıl bir süreç gelişti, önce buna bakarak devam edilebilir.

* Öğretim Görevlisi, (Sanat Tarihi MA). Altınbaş Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Sosyal Bilimler Bölümü. İletişim için: firat.arapoglu@altinbas.edu.tr

Fulya Erdemci'nin küratörlüğünü üstlendiği "Anne Ben Barbar Mıyım?" başlıklı 2013 yılında düzenlenen 13. Uluslararası İstanbul Bienali, siyasi bir forum olarak kamusal alan fikri üzerinden hareket ederek, "barbar" sözcüğünü toplumun "mutlak ötekilerini" işaret eden bir gösterge biçiminde ele alıp, buradan hareketle toplumun dışlanmışlarını kapsayacak bir dilin, sanat üzerinden nasıl görünür kılınabileceği sorusuyla işe koyulmuştu. Gelgelelim kamusal alanda sergiler düzenlenmesi fikri gerçekleştirilemedi; bienal ise Koç Holding sponsorluğunda yine ücretsizti. Bienal açılışı sonrasındaki protestolarla, gösteri ve karşı-gösteri ekonomisiyle isyanın pazarlanması gibi konularda verimli bir tartışma belki de ortaya çıkacakken, Gezi Parkı protestolarının ortaya çıkışıyla birden bu olgu önemini yitirdi. Gezi Parkı protestoları kamusal alan, siyaset ve sanat, kentsel dönüşüm gibi alanlarda bienaller ve onlarda yer alan sanatçıların, sermayenin desteğiyle rahatlıkla ve canları sıkılmadan gerçekleştirebilecekleri bir etkinliğin, sokaktaki reel haliydi.¹

2015 yılında "TUZLU SU: Düşünce Biçimleri Üzerine Bir Teori. 14. İstanbul Bienali" başlıklı bienalin küratörlüğünü üstlenen Christov-Bakargiev sözcük oyunlarını severek kullanan bir isimdi ve kavramsal önermesinde üç temel sözcük dikkat çekiyordu: İşbirliği, çizgi ve dalgalar. İşbirliğini yine bilindik, bienallerin "turne yıldızlarıyla" yaparak, ne gibi yeni bir önerme getirdiği tartışma konusuydu. Her yerde düzenlenebilir sergiler açma refleksini yıkması beklenirken, Bakargiev bir über-küratör olarak "sözcük oyunları" bu bienali atlattı. Suyu hem direk anlamı hem de bir metafor olarak kullanarak ulaşım, göçmenlik, savaşlar ve haberleşme gibi alanlara vurgu yapma arzusuyla yola koyulan etkinlik, psikanalitik, politik ve estetik sunumlarını Koç, Eczacıbaşı, Vodafone, DHL vb. şirketlerin sponsorluğunda gerçekleştirdi.²

15. Uluslararası İstanbul Bienali, Türkiye'nin Avrupa Birliği ve ABD ile gerilen ilişkileri, Suriye'deki iç savaş ve Irak'taki politik konjonktürdeki pozisyonu, 15 Temmuz Darbe Girişimi gibi birçok aktüel politik gelişmenin gölgesinde gerçekleştirildi. Örneğin AB-Türkiye Anlaşması olarak adlandırılan göç krizi olgusu, Türkiye'nin özellikle Yunanistan üzerinden Avrupa'ya mülteci geçişini önlemek adına karşılıklı anlaşma neticesinde, 6 milyar avroluk bir ödeme almasını kapsamaktaydı. Anlaşmaya göre Yunanistan'a gelen sığınmacılar, iltica etme başvurusunda bulunsalar dahi, Türkiye'ye geri gönderilecekler. Nitekim halen Türkiye'de bulunan üç milyon sığınmacı "geçici koruma altındaki kişiler" olarak görülüyor.³

Bu bağlamda komşular/komşuluk yerel ve küresel ölçekte önemli bir konu.⁴ Bir yanda komşularla iyi geçinmek, öte yanda komşuların evine girilmesi/işgal edilmesi ya da ilişkilerin bozulması, zoraki komşuluk konusunu da akla getiriyor. Peki ya kişi komşusunu seçemiyorsa/seçme özgürlüğüne sahip değilse? Bir de, komşuluk ilişkilerinin mekânsal olarak yakınlığının dışında, uzak komşuluklar konusu da dikkate alınmalı. Çünkü bu komşuluklar, politik ve kültürel meselelerin görünür kılınması ve farkındalık yaratılması açısından önemlidir. Böylece uluslararası alandan sanatçıların bienal gibi bir etkinliğe davet edilmesiyle, diğer bir deyişle komşuların çağırılmasıyla, bu etkinlikte, sınırlar, jeopolitik meseleler, savaş ve kıtlık nedeniyle yerinden edilmiş nüfuslar ya da problemlere dair geçmişten/güncelden konuların ele alındığı görülebiliyordu. Fakat, aktüel politik konjonktür buna izin verdiği ölçüde böyle önemli bir konuyu, bir bienalden

1 Fırat Arapoğlu, "Before and After: 13th International İstanbul Biennial", *Flash Art* 46 (2013): 43-44.

2 14. İstanbul Bienali hakkında detaylı bilgi için bkz. <http://14b.iksv.org/>

3 Türkiye'de "geçici koruma" kapsamındaki Suriyeliler hakkında istatistikî bilgi için, bkz. http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik

4 18 Mart 2017 tarihinden itibaren T24 sitesinde temayla alakalı yazar, sanatçı, akademisyen, mimar, psikanalist veya gazetecilerin metinleri yayınlanmaya başlamıştı. Bkz. www.t24.com.tr

bekleneceği gibi, şehrin tüm çeperlerinde yer alan bir etkinlik ve festivale dönüştürmek imkansızlaştıkça, kamusal alandan mümkün olduğunca kaçınarak, müzelerin beyaz küpleri içerisinde ele alındığı görülmektedir. Diğer bir deyişle, İstanbul Bienali, kamusal alanlardan ziyade özel alanlara odaklanarak, içe kapanan, içinde konuşan bir yapı sundu. Peki, nasıl sorularla? Birçok sığınmacı, kamplarda yaşıyor ve diğer birçoğu Hatay, Urfa, Antep, Mardin, Mersin İstanbul gibi şehirlerde yaşama tutunmaya çalışıyor. Bienal, böyle bir bağlam içerisinde ve açılışından aylar öncesinden itibaren bir dizi soruyla “İyi Bir Komşu” temasını tanıtmaya promosyon posterlerinde başlamıştı: “İyi bir komşu korkmadığınız bir yabancı mıdır?”, “İyi bir komşu, Facebook’ta arkadaşınız mıdır?” gibi.

İSTANBUL KÜLTÜR SANAT VAKFI İKSV BİENAL 15. İstanbul Bienali 16.09-12.11.2017 15b.iksv.org 2007-2026 SPONSORU Koç

iyi bir komşu

komşu bir ülkeden midir?

giriş ÜCRETSİZ

iksv dâimî sponsor Eczacıbaşı İletişim resmi sponsorlar İTİTİM vodafone taşıyıcı DHL konaklama THE MARMARA COLLECTION

twitter facebook instagram / istanbulbienali

Görsel 1: 15. Uluslararası İstanbul Bienali sokak posterlerinden bir örnek

Bienalin küratörlerinin açıklandığı geçen yılın Aralık ayında gerçekleştirilen basın toplantısında, küratörlere iki soru yöneltilmişti: Birincisi, bienalin yurtiçi ve yurtdışında billboardlarda, teması komşuluğa dair aforizmaları göstermesinin, reklam ve sanatın dilini yakınlaştırmasının gerçekten etkili bir uygulama olup olmayacağı üzerineydi. Yani, billboardların bireye üstten bakan ve dikte eden formu ve dilinin kullanımının, sanatsal açıdan nasıl bir algıya yola açacağı hakkındaydı. İkincisi ise, bienali düzenleyen İKSV'nin kurucusu Ezcacıbaşı Grubu ve temel sponsoru Koç Grubu gibi girişimlerin, aynı zamanda kentin birçok yerinde gayrimenkul yatırımları ve inşaat sektörünü de kapsamaları ile zaten komşuluk temasını yok eden sitelere ve rezidanslara sahip olmaları idi. Böylece sanatın dilinin kurulmasını sağlayan bu sponsorlar, bizzatihi bienalin gündeme getirerek, üzerine tartışılmasını arzu ettiği "komşuluk" temasının zaten altını oymuyor muydu? Bienal küratörlerinden aldığım cevap "Umudumuzu koruyoruz, umut etmeliyiz," şeklinde naif ve liberal cevaplar olmuştu.

iyi bir komşu daha yeni taşınmış birisi midir?

#iyibirkomşu #istanbulbienali

Görsel 2: Emgreen & Dragset tarafından küratörlüğü yapılan 15. İstanbul Bienali. Fotoğraf: Lukas Wassmann, grafik tasarım: Rupert Smyth.

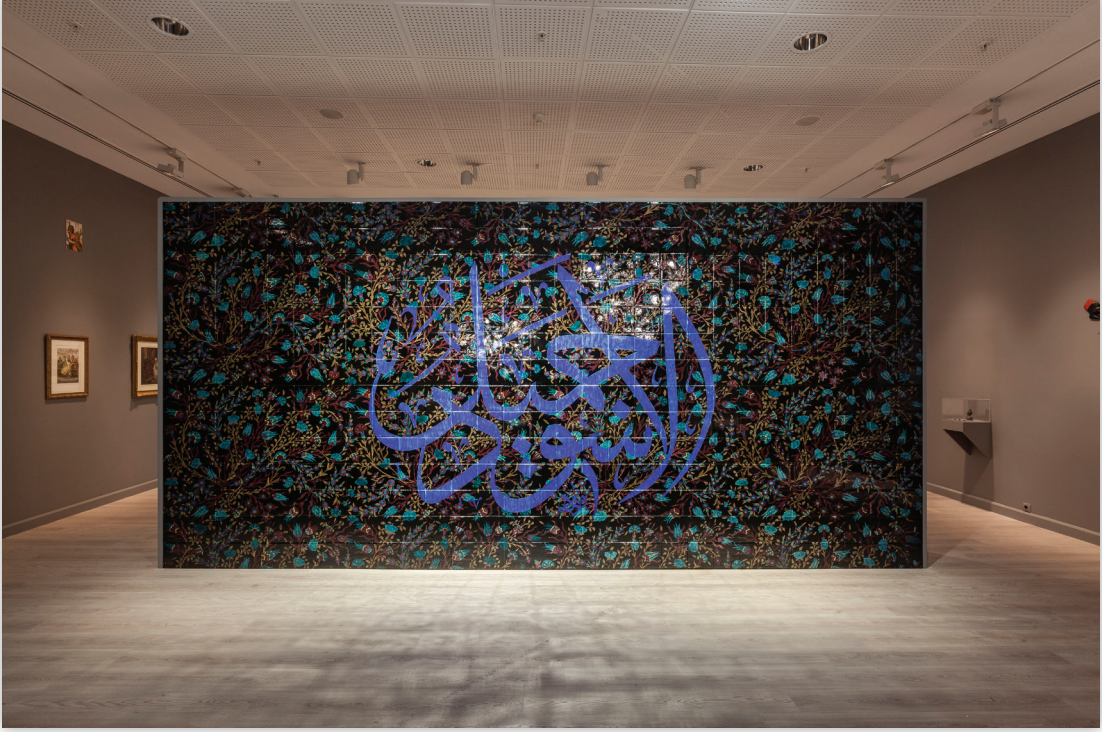
Bienalde yer alan işlere tek tek değinmek sınırlı bir yazı alanında çok mümkün değil; fakat bienalde yer alan işlerin hepsine değinmek zaten gerekli de değil. Çünkü bienalin içerdiği işlerin kötü ve en kötü arasında bir ortalamaya sahip olduğunu rahatlıkla söylemek mümkün. "İyi Bir Komşu" teması, bu coğrafyanın komşuluk ilişkilerine dair vurgu yapılması açısından belki cazip görünmüştü: Ama bu "komşuluk ilişkileri nerede kaldı?" sorusunu da beraberinde getirir: Tüm bireysel ilişkilerin çıkar ilişkileri odaklı kurulduğu çürüyen bir toplum yapısında bundan bahsetmek ve bunun nostaljisini içeren işler üretmek ne kadar hedefe ulaşabilir? Öte yandan, birçok etnik topluluk ve ülke artık yakın komşu değiller, bazıları sınırların dışında komşular haline geldi. Öte yandan toplumsal ilişkiler de, kimlik siyasetinin günlük, geçici ve ideolojik olarak yanlış konumlandırılmış popülist-politik söylemleri içerisinde aşınmış durumda. Peki, bu politik düzlemde sanatın dilinin önerdiklerini nereye koyabiliriz?

İstanbul Bienali, Türkiye'deki politika ve sanat sahnesinin, jeopolitik konularda kendisini nereye koyacağını bilemeyen iki arada bir deredeki konumunu, sanatın diliyle ironik ve mesafeli bir tutumla görünür kılmayı tercih etti. Küratörler Elmgreen & Dragset'in, daha çok günlük yaşamı ele alan ya da komşuluğu doğrudan bireysel deneyim üzerinden tarif eden sanatçıları ve yapıtları seçtikleri açık bir biçimde gözlemlenebiliyordu. Fakat bu tespit bizi, bienalde yer alan 56 sanatçının işlerinin, kamusal projelerin ve birçok yan etkinliğin bir politik dili olmadığı düşüncesine de götürmez. Pera Müzesi'nde çalışması yer alan Fred Wilson'ın, Osmanlı ve Türkiye tarihinde Siyah ve Afro-Türk kimlikler üzerine çalışması; Fas asıllı Fransız sanatçı Latifa Echakhch'in İstanbul Modern'de yer alan duvar resmi; ve Victor Leguy'un Fener bölgesinde yer alan bir mekân üzerinden mülteciler ve onların hikâyelerine dair nesnelere barındıran çalışması, politik bir duruşun her halükarda gösterilebileceğini ispatlama açısından önemli. Buna Sim Chi Yin'in göçmenlerin düşük ücretli olarak Pekin'de bodrum katlarında, penceresiz odalarda yaşamlarını gösteren fotoğraf serileri de eklenebilir. Peki, bunlar yeterli miydi?

Görsel 3: Latifa Echakhch, *Silinen Kalabalık*, 2017

Duvar üzerine fresk. Her biri 365 x 2028 x 136 cm. Sanatçı, Galerie Kamel Mennour (Paris), Kaufmann Repetto (Milano), Galerie Eva Presenhuber (Zürih) ve Dvir Gallery'nin (Tel Aviv) izinleriyle, Pro Helvetia ve Institut Français'in destekleriyle üretilmiştir. Galerie Kamel Mennour, Kaufman Repetto, Galerie Eva Presenhuber ve Dvir Gallery'nin destekleriyle sergilenmiştir. Fotoğraf: Sahir Uğur Eren.

Görsel 4: Fred Wilson, Afro Kismet, 2017.

Tarihsel fotoğraflar, gravürler ve yağlı boya tabloları; çağdaş akrilik tablolar ve minyatürler, 19. yüzyıl sonlarından Othello posterleri, MÖ 3. yüzyıldan kalma antropomorfik terrakotta şişesi, MÖ 5. yüzyıldan cam asmalar; çağdaş İznik çini panelleri, halı, avize heykeller, küre heykeli, üfleme cam heykeller; 20. yüzyılın ikinci yarısından kalma ahşap Afrika maskesi, 20. yüzyılın sonundan Afrika figürleri, ahşap sahte duvar, kuş kafesi, antik sandalye ve masa, duvar vinili, monte edilmiş fotoğraf taramaları, deniz kabukları. Değişken boyutlar. Sanatçı ve Pace Gallery'nin (New York) izinleriyle, Denver Art Museum'un desteğiyle üretilmiş ve sergilenmiştir. Fotoğraf: Sahir Uğur Eren

Bu konu, üzerine düşünülme hakkını ediyor: Bu etkinlikle sanatın "komşuluk" temasını daha önce görülmemiş bir biçimde ele aldığını ve buna dair farkındalık yarattığını söylemek ne kadar olasıdır? Yerellik üzerinden komşuluk ilişkilerini hangi işler üzerinden düşünebilir ve buna dair çıkarımlarda bulunabiliriz? Halklar arasındaki kültürel ilişkiler ve ilişki kodları nelerdir? Bienal, insanların komşuluk ilişkileri kurabilmelerine dair bir önerme sunabildi mi? Kanımca, "İyi Bir Komşu" başlığı altında düzenlenen bienal, göç

krizi/göçmenler, savaşlar, yerinden edilmeler gibi önemli konuları, lokal bir yaklaşıma indirgeyerek mahalle, aile, ev ölçeğinde ele almıştır.

Bir kavram ve bağlam üzerinden kurulan bir serginin başarısı, etkinliklerin ve üretimlerin o başlıkla olan ilişkisinin yüksek frekansta olup, olmaması ile doğru orantılıdır. “İyi Bir Komşu” temasının içerdiği ev, mahalle, ortak yaşam alanları ve sınırları konuları ile bienal kapsamındaki işler arasındaki “korelasyon” vasat bir ilişkiye işaret ediyor. İşlerin büyük çoğunluğunun temadan dahi kopuk olması, çağdaş sanatta sıklıkla görülen “her şeyi içine alan üst başlıklar belirleme” stratejisinin bir ürünüydü. İki yıl sonraki etkinliğin daha etkili ve efektif olacağını umut ederek, son nokta konulabilir.

Emre Erol, *The Ottoman Crisis in Western Anatolia: Turkey's Belle Époque and the Transition to a Modern Nation State*, London: I.B. Tauris, 2016, xvii + 315 pages.

Emre Erol's *The Ottoman Crisis in Western Anatolia* focuses on the county of Foçateyn (the modern-day district of Foça in Izmir), a boomtown of the Aegean region in the 1850s fed through its production of alum, salt, and grains and integration into capitalist world economy. As its economic activities intensified, the demographic structure of the town in the 1860s and 1870s shifted. Foça became a hub for workers, porters, and day laborers, mostly migrants from the Aegean Islands. This economic prosperity, however, was short-lived, interrupted by political crisis and turmoil, which spawned a number of chaotic incidents in Foça in the first decades of the twentieth century. As a result of "the Spring of Organized Chaos", as Erol calls the expulsion of the Ottoman Greek residents in 1914, Foça became a depopulated ghost town. Erol attempts to uncover the reasons behind this town's drastic economic and political transition from the Ottoman Empire to the early Republican Era. He does so through an analysis of a variety of primary sources including memoirs, archival sources drawn from the state archives, and oral historical sources. Particularly with the latter, Erol aims to "give a voice to the 'silenced' agents of history" (p. 6).

Erol opens the first chapter of his work by sketching the economic structure of Foça from the classical ages to the nineteenth century. The chapter continues with an evaluation of Foça's economic growth and its incorporation into global markets, specifically triggered by the production the town's principal export commodity, salt. Erol shows the multiple effects of state management of the salt business after the establishment of The Ottoman Public Debt Administration (OPDA) in 1881. While OPDA's management of the salt business in Foçateyn undermined the local economy, it also paved the way for economic growth and development of the town (p. 46). The OPDA's interventions in the production and export of salt also affected the life of workers. In response to the modernization of salt production and OPDA's attempts to maximize its revenues, boatmen and managers went on strike in 1908 and 1909 (pp. 53-57).

In the second chapter, Erol analyzes the application of Ottoman bureaucratic reforms in Foça, examining the administrative and demographic structure of the town in the late Ottoman Empire through a close reading of the provincial yearbooks (*salname*). Regarding the shifting demography, Erol states that by 1908 the ratio of Ottoman Greeks to Muslims quadrupled (p. 84). Erol uses yearbooks to reveal this shift in population demographics as the cause of political tensions in the region (p. 85). In the third chapter, Erol provides details about the cosmopolitan culture and hegemonic middle class values of the town that emerged as the economy developed. These ways of life, however, did not last long. A series of wars (from the Italo-Turkish War of 1911 to the Turkish War of Independence of 1922) and the loss of Ottoman territories resulted in large-scale migration to Western Anatolia and a dramatic change of social, economic, and cultural life in Foça.

The fourth and fifth chapters are the heart of this work. While the fourth chapter sets the framework to understand the turmoil and transition of the town, the fifth chapter is devoted to analysis of the expulsion of the Ottoman Greek residents in 1914 in depth. As Erol examined in the fourth chapter, the Unionists, empowered and more radicalized after the Balkan Wars, became involved in the chaotic incidents

in Western Anatolia in 1914, right after the Great Powers granted the Aegean islands to the Greeks in February 1914. The tragedy of 1914 marks the beginning of the intense and destructive stage of demographic engineering in the region (p. 162). Accompanied by the photographs of Félix Sartiaux, a philhellene French archeologist who resided in Foça during and after the events of 1914, Erol uses the fifth chapter to delve into the details of the incident of 1914, using Foça as an example to shed light on the Unionists' politics of demographic engineering. Erol approaches Foça as a microcosm of changes occurring in major port cities such as Izmir and Beirut in the late Ottoman Empire (p. 87). Throughout the chapters, Erol shifts between macro and micro analysis in order to trace the possible links between the demographic policies of the Unionists from the Macedonian Question to the tragic incidents in Foça. Regarding the perpetrators of the tragedy, Erol states that the violence was initiated by armed bandits who were not from the county. Almost all Greeks living in Eski Foça had left after the incident, and the turbulent times for the region continued until 1922. As Erol investigates in the sixth chapter, the First World War and the Greek invasion of 1919 also severely damaged the economic and demographic structure of the town and left unrepairable damage. Erol declares that this was the end of the *Belle Époque*.

Erol's work is a satisfying contribution to the history of Eastern Mediterranean literature. By providing a multilayered history of Foça, one of the major Ottoman port towns in the nineteenth century, Erol analyzes the town as one of the political and economic test grounds for the Unionists' nationalistic politics. Erol offers us fresh insights on Turkish nationalism and decision-making processes of the Unionists and local officers by focusing on the tragedy of 1914 and afterwards in Foça. However, the work has some shortcomings. In regards to sources, the author does not give sufficient references to Ottoman local newspapers, specifically *Ahenk* and *Hizmet*, two important sources published in Izmir in the late Ottoman Empire. Because the addition of the local press would certainly provide rich details about the incidents occurred in Foça, this seems a missed opportunity for the work. Moreover, given the importance of banditry as one of the book's major theme, the analysis of *chettes* (brigands) would also benefit from more extensive references to related literature on banditry in the late Ottoman Empire.

Aside from these minor shortcomings, Emre Erol's work, based on his doctoral dissertation, offers a fresh perspective for understanding the transition from empire to nation state in the Ottoman context. Erol leads us to re-think the application of politics, nationalism, antagonism, migration, violence, and demographic policies in the Ottoman Empire. As Erol boldly concludes, "perpetrators and victims are often the same people" (p. 244).

Ufuk ADAK

Altınbaş Üniversitesi, ufuk.adak@altinbas.edu.tr

Yiğit Anıl GÜZELİPEK. Uluslararası İlişkiler ve Spor: İstanbul: Cinius Yayınları, 2017, x+137 s.

Klasik biçimiyle devletlerarası ilişkileri, uluslararası / bölgesel / hükümetler arası örgütleri, çok uluslu şirketleri, uluslararası normları, uluslararası toplumla olan karmaşık ilişkileri inceleyen uluslararası ilişkiler disiplini; aynı zamanda da siyaset bilimi, iktisat, tarih, hukuk, felsefe, sosyoloji, psikoloji ve coğrafya gibi diğer disiplinlerden beslenen disiplinlerarası bir inceleme alanına sahiptir. Uluslararası ilişkilerin temel araçlarından biri de diplomasiyi dir. Spor diplomasisi ise, özellikle devlet dışı aktörlerin uluslararası ilişkilerde yerini almasıyla birlikte yeni bir kavram olarak literatürde belirginleşmeye başlamıştır. Yiğit Anıl Güzelipek'in eseri uluslararası ilişkilerde sporun yerine ve nasıl bir rol oynadığına odaklanıyor. Olimpiyatlardan futbol müsabakalarına farklı spor dallarının uluslararası ilişkilerdeki yerini inceleyen *Uluslararası İlişkiler ve Spor: Tarihe Damgasını Vuran Spor Olayları ve Politik Çözümleneleri*, literatüre farklı bir bakış açısı kazandırmaktadır. Disiplinlerarası bir yöntem izleyen çalışma, yakın tarihe ışık tutuyor.

Güzelipek'e göre içinde mücadeleyi barındıran spor, insanlık tarihi kadar eski bir kavram. Sporun ilk örneklerine henüz İlkçağ'da, Orta Asya, Ön Asya, Mezopotamya coğrafyalarında, Türk, Çin, Hint ve Mısır kültürlerinde rastlanmaktadır. Bunun yanı sıra, yazara göre spor kavramı ele alındığında Antik Yunanlılara da değinmek gerekmektedir. Antik Yunanlılarda *gymnasion* adı verilen alanlar spor amaçlı yerlerdi. Diğer yandan, Antik Yunan Tanrısı Zeus adına düzenlenen *Olimpia* şenlikleri günümüzde Olimpiyat olarak adlandırılan dünyanın en önemli ve geniş kapsamlı spor organizasyonunun kökenini oluşturmaktadır. Sporun beden sağlığını güçlü kılmının ötesinde, diğer uygarlıklar üzerinde hâkimiyet kurma ve savaşlarda başarı sağlama adına yapılan bir beden aktivitesi olduğu anlaşılmaktadır (s.16).

Güzelipek'e göre, sporun siyasallaşması 20. yüzyılda gerçekleşir. Günümüzde en popüler sporlardan olan futbol ve basketbolun 19. yüzyıl sonlarına doğru icat edilmesi bunda etkili olmuştur (s.17). Birinci Dünya Savaşı'na yol açacak siyasi ve iktisadi şartların olgunlaşması, sporun da siyasallaşmasına sebep olmuştur. Yazar buna örnek olarak, Arjantin liginde seçkin tabakanın desteklediği *River Plate* takımıyla alt sınıfların desteklediği *Boca Juniors* takımının derbilerinde yaşanan sözlü çatışmaları örnek vermektedir (s.19). Keza İkinci Dünya Savaşı'nın ardından başlayan Soğuk Savaş döneminde spor müsabakaları da birer mücadele alanı olmuştur. ABD ve SSCB arasındaki rekabetin spora da yansıdığı bu dönemde, sporun uluslararası saygınlık anlamına geldiğini ifade eden yazar, sporun geniş kitleler ve farklı sınıflar üzerinde yarattığı ortak aidiyet duygusunun öneminin altını çiziyor. SSCB'de futbol ayrıca iç siyasetin de bir aracı haline gelmiştir. Örneğin; *Dinamo Moskova* KGB'nin, *CSKA Moskova* da Kızıl Ordu'nun takımı olarak görülmeye başlanmış ve bu da diplomasiye yansımıştır. Keza benzer bir durum Doğu ve Batı Almanya'da da yaşanmıştır.

Sporun siyasallaşması sadece Doğu Bloku ülkelerinde görülmemiştir. Bağlantısızlar Hareketinin üye ülkelerinden olan Endonezya da o dönemde sporun siyasallaştırılmasına katkıda bulunmuştur. 1962 yılında Jakarta'da yapılmış olan 4.Asya Oyunları'nda *Asya Oyunları Federasyonu*'na üye olmalarına rağmen Tayvanlı ve İsraili iki sporcuya vize verilmemiştir (s.21).

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, uluslararası ilişkilerde yeni bir döneme girilir. Güzelipek, *Yeni Dünya Düzeni* adı verilen bu dönemde spor başta olmak üzere birçok kavramın yeniden tanımlandığını belirtiyor. Önceki dönemlerden farklı olarak, spor üzerinde baskı kuran otoriter rejimlerin sayısında büyük bir azalma olsa da küresel dünyanın yeni sorunları spor dünyasının da sorunları haline gelmiştir. Böylece 1990 sonrası dönemde ve özellikle 2000'lerden itibaren spor ve siyaseti bir araya getiren temel belirleyici unsur küreselleşme kavramı olmuştur (s.21). Yazara göre, "Spor artık sadece fiziksel bir aktivite değildir; siyaset gibi yönetilmeye muhtaç hale gelmiştir."

On dört bölümden oluşan kitabın ilk bölümünde, 1936 Berlin Yaz Olimpiyatları'nda, siyasetin ilk kez spor vasıtasıyla sporun önüne geçtiği bir dönüm noktası işleniyor. Olimpiyatlar vasıtasıyla dünyaya barış ve demokrasi mesajları veren Hitler, olimpiyatların bitişinden sadece haftalar sonra Nazi rejiminin kurumsallaşmasına odaklanmış ve 1 Eylül 1939'da başlayacak olan 2. Dünya Savaşı'nın hazırlıklarına hız vermeye başlamıştır (s.27). İkinci bölümde, "Futbol asla sadece futbol değildir," sözüne en uygun düşen müsabaka olan 13 Haziran 1943 tarihli *Real Madrid – Barcelona* futbol maçından bahsedilmektedir. Diktatör Franco'nun desteklediği *Real Madrid* ve Katalanların desteklediği *Barcelona* maçları yıllarca iç savaşın gölgesinde oynanmıştır (s.33).

Kitabın üçüncü bölümü ise Soğuk Savaş yıllarından bir örnekle devam etmektedir; 1968 Mexico City Yaz Olimpiyatları. 1936 Berlin Yaz Olimpiyatlarının devlet propaganda aracı olarak kullanılmasına benzer şekilde, Mexico City Yaz Olimpiyatları da sporcuların ABD ve SSCB rejimlerini protesto etmesiyle dünya tarihine geçmiştir (s.46). Kitabın dördüncü bölümünde ise 1971 Nagoya Dünya Masa Tenisi Şampiyonası incelenmektedir. Bu şampiyonanın önemi uluslararası ilişkiler literatürüne *pingpong diplomasisi* terimini kazandırmasıdır. Bu dönemde ABD-Çin ilişkileri yumuşama dönemine girmiştir (s.50).

Kitabın beşinci bölümü okuyuculara şiddet olaylarının 1971 Münih Yaz Olimpiyatlarını nasıl gölgelediğini aktarmaktadır. ABD-SSCB ilişkilerinin Küba bunalımı ile gerilemesinin ardından dünya siyaseti *detant* dönemine girmişti. Ne var ki Soğuk Savaş'ın gerilimi devam etmekteydi. Arap-İsrail savaşları da bu olimpiyatı etkileyen bir faktör olmuştu (s.53). Olimpiyat köyüne saldırıda bulunanların Filistinli komandolar olduğu iddiası dünya siyasetini daha da karmaşık hale getirmişti. Ertesi gün ABD-SSCB maçının oynanacak olması da Demir Perde ile Emperyalizmin karşılaşması olarak yorumlanmıştı. Aradan geçen 45 yıla rağmen Olimpiyatlar boyunca yaşananlar hakkındaki tartışmalar devam etmektedir (s.61).

Sovyetlerin dağılmasından önceki son ulusal spor faaliyeti olan 20 Ağustos 1990 Yugoslavya-SSCB basketbol maçı, kitabın sekizinci bölümünü teşkil etmektedir. Bu maçta bir bayrak krizi yaşanmıştır ve futbolcular arasında beklenen barış sağlanamamıştır. Bu kriz Yugoslavya'nın nasıl dağıldığına da ışık tutmakla birlikte, ülkenin dağılmasının toplumsal alana yansımalarının en trajik örneklerinden birisi olmuştur (s.81).

Futbolun kirli yüzünü gözler önüne seren ve kitabın dokuzuncu bölümünü oluşturan 22 Haziran 1994 ABD-Kolombiya futbol maçı, *Uyuşturucu Savaşları'nın* iç yüzünü de göstermektedir. Söz konusu maç, hükümetlerin verdiği mücadelelerin yanı sıra, uyuşturucu kartelleri başta olmak üzere yer altı dünyasının nasıl *patronsuz* kaldığını gözler önüne sermiştir (s.89). 21 Haziran 1998 tarihinde oynanan ABD-İran Futbol maçı kitabın on birinci bölümünü oluşturmuştur. Bu maç, iki ülke ilişkilerinden ziyade, İran'da iki ezeli rakip takımın taraftarlarını yanyana getirmiştir. Barcelona ve Real Madrid arasındaki rekabetin

benzerini sergileyen Persepolis ve İstiklal takımları, ABD maçından sonra bu galibiyeti omuz omuza kutlamışlardı (s.101).

On ikinci bölümde Türk dış politikasını ve diplomasisini yoğun şekilde etkileyen Galatasaray-Juventus futbol maçı incelenmektedir. 18 Şubat 1999 tarihinde PKK lideri Abdullah Öcalan özel bir operasyonla Kenya'da yakalanarak Türkiye'ye getirilmiş, Suriye, Yunanistan, İtalya ve Rusya bu sürece dâhil olmuşlardı (s.103). Bu esnada, Galatasay ile Juventus eşleşmişti ve maç İstanbul'da oynanacaktı. Siyasal bir kriz tekrar sporun önüne geçmiş, UEFA'yı da sorunun parçası haline getirmişti (s.108-109). On üçüncü bölüm, 6 Eylül 2008 tarihli Ermenistan-Türkiye futbol maçına ayrılmıştır. Türkiye-Ermenistan ilişkilerini düzeltmek için bir fırsat olarak görülen müsabaka, Türkiye-Azerbaycan ilişkilerini olumsuz yönde etkilemiştir (s.115).

Uluslararası İlişkiler ve Spor: Tarihe Damgasını Vuran Spor Olayları ve Politik Çözümlenmeleri uluslararası siyasetten beslenen spor müsabakalarını ele alıyor. Sporun siyaseti ve siyasetin sporu nasıl etkilediğini dünya siyasetindeki gelişmelere bağlı olarak kronolojik olarak anlatan eser, disiplinlerarası bir yöntem izleyerek, üzerinde çok çalışılmamış bir alandaki boşluğu dolduruyor. Günümüzde spor, devletlerarası ilişkileri etkileme ve dünya çapında gündem oluşturma potansiyeli açısından diplomaside önemli bir "yumuşak güç"tür. Kamu diplomasisinin bir unsuru olarak devletlerarası ya da devlet içi gruplar arasında barışa katkı sağladığı gibi, kimi durumlarda da bu ilişkilerin kopma noktasına gelmesine de sebep olur. Ancak Güzelipek kuramsal tartışmalara, bilhassa milliyetçilik literatürüne ve diplomasinin temel unsurlarına yeterince değinmediğinden, eser bu konularda kapsamlı bir analiz sunmuyor.

Betül AKDEMİR

Altınbaş Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, betul.akdemir@altinbas.edu.tr

Yazım Kuralları / Style Guide**Makale****Makalenin biçemi**

Yazılar 12 punto okunabilir bir yazı karakteriyle (Times, Arial, Calibri, vs.) teslim edilmelidir. Ana metin ve dipnotlar çift aralıklı ve sola hizalı olmalıdır.

Aurum dipnotlara ve kaynakçaya yer vermektedir. Tüm alıntıları biçimlendirirken *Chicago Manual of Style 16th edition* 'Notlar ve Kaynakça' bölümünü temel alınız. Daha fazla bilgi, www.chicagomanualofstyle.org web sitesinde mevcuttur.

Alıntı biçimini dönüştürmek editörlerin sorumluluğunda değildir. Yazım kurallarına uymayan makalelerin yazar tarafından biçimlendirmesi talep edilebilir. Bu da yayın süresini uzatabilir.

Makalenin tamamlanması

Yazar(lar) makalelerini teslim ederken, en fazla 200 kelimelik bir kısa özet, yazar(lar)ın kurum ve iletişim bilgileri, kaynakça, görseller, tablolar, figürler, resim altları, dipnotları da birlikte sunmalıdır. Gerekli tüm bölümleri sağlamayan yazarlardan eksik kısımlar talep edilecektir.

Makale Biçemi

Uzunluk: Makaleler dipnotlar ve Kaynakça dahil olmak üzere 10.000 kelimeyi geçmemelidir.

Başlık: Makaledeki başlıklar ve alt başlıklar, cümle tarzında (yani sadece ilk kelime ve özel isimler büyük harfle başlayacak şekilde) yazılacaktır.

Kısa Özet: Makale başlığının altında en fazla 200 kelimelik bir kısa özet yer alır. Kısa özet makalenin odak, kapsam, argüman ve sonuçlarını bir bütün halinde içerir.

Yazar notu: Yazar(lar)ın kurum bilgileri, posta adresi ve e-posta adresi ilk dipnot üzerinde numarasız bir not olarak belirtilir. Yazar notu teşekkürleri de içerebilir.

Dipnotlar ve Kaynakça: Chicago Manual'ın Notlar ve Kaynakça biçemi kullanılır (ayrıntıları aşağıda görebilirsiniz).

Tablo, şekil ve resimler: Bunları ayrı bir belge halinde sağlayın. Ana metinde nereye yerleştirileceğini belirtin ve resim altı bilgilerini (kaynak/yayın izni) altında tam olarak belirtin (ayrıntıları aşağıda görebilirsiniz).

Kitap incelemesi biçemi

Uzunluk: Kitap incelemeleri 1.500 kelimeyi geçmemelidir.

Başlık: Kitap incelemeleri başlık taşımaz. Bir kitap incelemesinin başlığı incelenen kitabın, sayfa sayısını da içeren ("xi + 321 sayfa.") Chicago biçemiyle yazılmış tam referansıdır.

Referanslar: Değerlendirilmiş kitabın sayfalarına referans verirken parantez içinde ilgili sayfa belirtilir, örn. (s. 21) ya da (ss. 21–23).

Dipnotlar ve Kaynakça: Kitap incelemelerinde dipnot ve kaynakça bulunmaz, diğer eserlere referans verilmesi önerilmez. İkincil kaynaklara değinilmesi argüman açısından mutlaka gerekli ise, bunlar Chicago biçimiyle metinde yer alabilir.

İnceleme makale biçemi

İnceleme makaleleri aşağıdaki farklılıklarla birlikte makale biçimini kullanır.

Uzunluk: İnceleme makaleleri dipnot ve kaynakça dahil olmak üzere 7.500 kelimeyi geçmemelidir.

Başlık: Bir inceleme makalesinin başlığı altında incelenen kitapların, sayfa sayısını da içeren ("xi + 321 sayfa.") Chicago biçimiyle yazılmış tam referansı belirtilir.

Kısa Özet: İnceleme makaleleri kısa özet içermez.

Yorumlar ve Editörün Notu Biçemi

Yorumlar ve editörün notu makale biçimini takip eder, ancak kısa özet içermez.

Görseller

a. Fotoğraflar

Dijital fotoğraflar dosyaları mümkün olan en büyük boyut ve çözünürlükle (en az 200 dpi çözünürlük), ayrı dosyalar halinde iletilmelidir. Yazarlar kullandıkları görsellerin izinlerini kendileri temin edecektir.

b. Çizelgeler, şemalar ve tablolar

Çizelgeler, şemalar ve tablolar, ayrı ve düzenlenebilir belgeler (word, excel ya da benzer formatlarda) olarak sağlanacaktır. Yazarlar veri setlerinin kullanım izinlerini temin etmekle yükümlü ve kullandıkları verilerin doğruluğundan sorumludurlar.

c. Yerleştirme ve başlıklar

Tüm görsellerin konulması gereken yer ana metinde belirtilmelidir. Görselin başlığı ve gerekli kaynak / izin bilgisi görselin altında bulunur.

c. Placement and captions

TABLO 1 BURAYA

Tablo 1: İstanbul Mekteb-i Sanayiden Paris'e Gönderilen Öğrenciler (1870–1872)

Kaynak: Şişman, *Tanzimat Döneminde Fransa'ya Gönderilen Osmanlı Öğrencileri (1839–1876)*, 93–158.

Fotoğraf 1 BURAYA

Fotoğraf 1: Darülaceze Viladethanesi

Kaynak: Fotoğrafçı bilinmiyor, İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı, Fotoğraf Albümleri Dizini, 779-39-0023.

Dil ve imla

Aurum'da yalnızca İngilizce ve Türkçe makaleler ve kitap incelemeleri yer alır. Tercih edilen İngilizce yazım Amerikan İngilizcesidir.

Transliterasyon

Latin harfleri dışında dillerden alıntılar çeviri yazıyla belirtilmelidir. Yazarlar transliterasyonlarının tutarlılığından sorumludur. Translitere edilen kelimeleri ve deyimleri ilk kullanıldıkları yerde italik olmalıdır.

Başlıklarda Büyük Harf Kullanımı

Dipnotlarda ve kaynakçadaki eserlerin başlıkları her zaman büyük harfle yazılır. Aurum bu kuralı tüm dillerdeki eserler için uygular.

Sanchez-Eppler, Karen. *Dependent States: The Child's Part in Nineteenth-Century American Culture*. Chicago: Univ. of Chicago Press, 2005.

Kurum / kuruluşlar (tercüme / kısaltma)

Adı sıkça geçen kurum, kuruluş, kanunlar, vs. ilk kullanılmalarının hemen ardından en sık kullanılan formda kısaltılmalı ve parantez içinde belirtilmelidir. Aynı kısaltma makale boyunca kullanılmalıdır.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), ...

Sayılar

Aurum numaraların yazımında Chicago tarzını benimser *Chicago Manual of Style*, Bölüm 9).

a. Küçük sayılar

100'den küçük sayılar yazıyla yazılırken, yüzdeler, belge bölümleri, tarihler ve para birimleri rakamla yazılır.

1898 yılında, Amerikalı misyonerler **yirmi** farklı misyon merkezlerinde 4,000 yetime bakıyordu.

Urfa'dan Mr. Sanders şehir nüfusunun yüzde **40 – 60**'ının dul ve yetim olduğunu bildirdi.

3. Bölüm, yetimlerin ve yoksul sokak çocuklarının büyük ölçüde istemleri dışında yetimhanelere konulduğunu belirtilmektedir.

b. Büyük sayılar

100–999,999 arasındaki sayılarda Aurum rakam kullanır. Binleri ayırmak için virgül (,) yüzdeleri ayırmak için nokta (.) kullanılır. Sayfa numaralarında ve yıllarda virgül kullanılmaz.

1898 yılında, Amerikalı misyonerler yirmi farklı misyon merkezlerinde **4,000** yetime bakıyordu.

Kudüs'teki Filles de la Charite yetimhanesinde 1886-1890 yılları arasında ölüm oranı **yüzde 42.5** olmuştu.

¹ Una Kroll, "An Eventful Journey from Christian Feminism to Christian Humanism," *Women's History Review*, 24 (2015): 996-**1013**.

999.999'dan daha büyük sayılar ondalık sayılarla sözcüklerin kombinasyonu şeklinde yazılır:

Dijital oyunlar pazarı, oyun istihbarat firması Superdata Research'ün yeni bir raporuna göre, 2014'te yüzde 8 büyüyerek **61 milyar** \$ oldu.

c. Yüzdeler

Ana metinde, yüzdeler rakamla ve yazıyla yüzde kelimesi kullanılarak belirtilir. Yüzde sembolü (%) sadece tablolar, grafikler ve şekillerde kullanılabilir.

Kudüs'teki Filles de la Charite yetimhanesinde 1886-1890 yılları arasında ölüm oranı **yüzde 42.5** olmuştu.

d. Romen rakamları

Romen rakamları hükümdarlardan ve savaşlardan söz ederken kullanılabilir. Alıntılardaki belge bölümlerine atıflarda tüm Romen rakamlarının dönüştürülmesi gerekir.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Kafkasya ve Balkanlar'dan gelen mülteciler bir acil durum dönemi yarattı. d'Ohsson, Mouradgea. *Tableau General de l'Empire Othoman: Divise en Deux Parties, dont l'une Comprend la Législation Mahometane; l'Autre, l'Histoire de l'Empire Othoman*, **Volume 5**. İstanbul: Les Editions ISIS, 2001.

e. Aralıklar

Tarih ve sayfa numaraları aralıkları tek tire ile belirtilir (–):

Kırım Savaşı (1853–1856) sonrasında gelen ilk mülteci akımının bir sonucu olarak yoksul ve serseri çocuklar Tuna vilayetinde şehirlerin sokaklarında yaygın olarak görülmeye başlandı.

¹ See Ransel, *Mothers of Misery*, 132–34.

f. Tarihler (Miladi, Hicri, Rumi)

Ana metinde tarihler Chicago stilinde ve Miladi olarak verilmelidir. Onyıllar çoğul biçimde kullanılabilir.

Hicri ya da Rumi bir tarih bir alıntının içinde kullanılıyorsa ya da bir kaynağı belirlemek için gerekiyorsa, Miladi eşdeğeri hemen ardından köşeli parantez içinde verilmelidir:

¹ "Islahanelere dair nizamname," *Vilayetlerin İdare-i Mahsusa ve Nizamatinin Suver-i İcraiyesi Hakkında Talimat* (İstanbul: n.p., 1284 [1867]), 193–96.

Genel noktalama

Tırnak içinde / dipnot numaraları ile noktalama

Nokta, virgöl, soru işareti, noktalı virgöl, her zaman her şeyden sonra, fakat tırnak işareti kapanmadan gelmelidir. Dipnot numaralarından en sonda gelmelidir.

The discourses on child disciplining were partially imported and inspired from **"the West,"** as they were part of a package of ideas regarding the modern, progressive city.

Vagrancy was criminalized in response to economic developments aiming to strengthen the **"national economy."**¹²

Teknik ve / veya "problematik" terimler

Aurum teknik ve / veya "problematik" terimleri belirtmek için çift tırnak işareti kullanır.

The vocational orphanages were therefore opened to respond to a specific **"orphan problem"** within the cities.

Parantez

Aurum iki çizgi içinde verilen bilgilerde boşluksuz uzun çizgi kullanır.

Various groups of destitute children—foundlings, foster daughters, inmates of orphanages, and orphans of an ethnic conflicts—were invaluable historical actors in elaborating upon different aspects of Ottoman modernization.

Alıntılar ve Atflar

Alıntıların biçemi

Üç satırdan az veya yaklaşık 40 kelimelik alıntılar için Aurum çift tırnak işareti kullanır. Alıntı içindeki alıntılar tek tırnak içine alınır. Dipnot numarası tırnak işaretinden sonra gelir.

La Baronne Durand De Fontmagne, who lived in Istanbul during and after the Crimean War, writes that “Turks adore children and when they do not have their own, they willingly adopt an ‘enfant de l’âme.”³³

Üç satırdan veya 40 kelimedenden uzun alıntılar tırnak işareti olmadan, bir blok halinde ana metinden daha içeride biçimlendirilir. Blok alıntılar içindeki alıntılar çift tırnak içine alınır. Dipnot numarası son cümlelerin sonundaki noktadan sonra gelir.

Dipnot atıf tarzı

Aurum Chicago Manuel’in Dipnot ve Kaynakça biçimini izler. Daha fazla bilgi için Chicago Manual resmi web sitesinin (www.chicagomanualofstyle.org) Notlar ve Kaynakça kısmına başvurulabilir.

Kısa bir genel özet aşağıdadır:

1. Bir esere ilk atıfta tam dipnot tarzı atıf kullanın.

³⁴ Philippe Ariés, *Centuries of Childhood: A Social History of Family Life* (New York: Vintage, 1962), 34.

2. Aynı esere hemen sonraki notta yeniden atıf için italik yapmaksızın Age. kullanın.

³⁵ Age., 35.

3. Daha sonraki atıflarda yazarın soyadı, kısa başlık ve sayfa numarası formu kullanabilirsiniz.

⁵⁰ Ariés, *Centuries of Childhood*, 40.

Kitap

Tek yazar

¹ Michael Pollan, *The Omnivore’s Dilemma: A Natural History of Four Meals* (New York: Penguin, 2006), 99–100.

¹² Pollan, *Omnivore’s Dilemma*, 3.

Pollan, Michael. *The Omnivore’s Dilemma: A Natural History of Four Meals*. New York: Penguin, 2006.

İki ya da daha çok yazar

¹ Geoffrey C. Ward and Ken Burns, *The War: An Intimate History, 1941–1945* (New York: Knopf, 2007), 52.

¹² Ward and Burns, *War*, 59–61.

Ward, Geoffrey C., and Ken Burns. *The War: An Intimate History, 1941–1945*. New York: Knopf, 2007.

Dört ya da daha fazla yazar, kaynakçada yazarların hepsinin adı belirtilir; dipnotta ilk yazarın adının ardından vd. (“ve diğerleri”) ifadesi kullanılır.

¹ Dana Barnes vd., *Plastics: Essays on American Corporate Ascendance in the 1960s . . .*

¹² Barnes vd., *Plastics . . .*

Editör, çevirmen, derleyen

¹ Richmond Lattimore, çev., *The Iliad of Homer* (Chicago: University of Chicago Press, 1951), 91–92.

¹² Lattimore, *Iliad*, 24.

Lattimore, Richmond, çev. *The Iliad of Homer*. Chicago: University of Chicago Press, 1951.

¹ Gabriel García Márquez, *Love in the Time of Cholera*, çev. Edith Grossman (London: Cape, 1988), 242–55.

¹² García Márquez, *Cholera*, 33.

García Márquez, Gabriel. *Love in the Time of Cholera*. Çev. Edith Grossman. London: Cape, 1988.

Kitap bölümü

¹ John D. Kelly, "Seeing Red: Mao Fetishism, Pax Americana, and the Moral Economy of War," *Anthropology and Global Counterinsurgency*, der. John D. Kelly vd. (Chicago: University of Chicago Press, 2010), 77.

¹² Kelly, "Seeing Red," 81–82.

Kelly, John D. "Seeing Red: Mao Fetishism, Pax Americana, and the Moral Economy of War." In *Anthropology and Global Counterinsurgency*, der. John D. Kelly, Beatrice Jauregui, Sean T. Mitchell, and Jeremy Walton, 67–83. Chicago: University of Chicago Press, 2010.

E-kitap

Bir kitap birden fazla formatta mevcut ise, danışılan versiyona atıfta bulunun. Başvurulan e-kitaplar için URL ve erişim tarihi belirtin. Sabit sayfa numaraları yoksa, bölüm başlığı, alt başlık ya da başka bir referans kullanabilirsiniz.

¹ Jane Austen, *Pride and Prejudice* (New York: Penguin Classics, 2007), Kindle versiyonu.

² Philip B. Kurland ve Ralph Lerner, der., *The Founders' Constitution* (Chicago: University of Chicago Press, 1987), erişim tarihi 28 Şubat 2010, <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/>.

³ Austen, *Pride and Prejudice*.

⁴ Kurland and Lerner, *Founder's Constitution*, böl. 10, bel. 19.

Austen, Jane. *Pride and Prejudice*. New York: Penguin Classics, 2007. Kindle versiyonu.

Kurland, Philip B., ve Ralph Lerner, der. *The Founders' Constitution*. Chicago: University of Chicago Press, 1987. Erişim tarihi 28 Şubat 2010. <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/>.

Akademik dergi makalesi

Basılı dergide makale

Dipnotta başvuru özel sayfa numaralarını, kaynakçada tüm makalenin sayfa aralığını belirtin.

¹ Joshua I. Weinstein, "The Market in Plato's *Republic*," *Classical Philology* 104 (2009): 440.

¹² Weinstein, "Plato's *Republic*," 452–53.

Weinstein, Joshua I. "The Market in Plato's *Republic*." *Classical Philology* 104 (2009): 439–58.

E-dergide makale

Eğer kullandığınız makalenin DOI (Digital Object Identifier) numarası varsa belirtin. DOI numarası yoksa, URL adresini ve erişim tarihini verin.

¹ Gueorgi Kossinets ve Duncan J. Watts, "Origins of Homophily in an Evolving Social Network," *American Journal of Sociology* 115 (2009): 411, erişim tarihi 28 Şubat 2010, doi:10.1086/599247.

¹² Kossinets and Watts, "Origins of Homophily," 439.

Kossinets, Gueorgi, ve Duncan J. Watts. "Origins of Homophily in an Evolving Social Network." *American Journal of Sociology* 115 (2009): 405–50. Erişim tarihi 28 Şubat 2010. doi:10.1086/599247.

Gazetede ve dergi makaleleri

Gazete ve dergi makalelerine dipnot yerine metin içinde atıfta bulunabilirsiniz (Sheryl Stolberg ve Robert Armut'un 27 Şubat 2010 tarihli *New York Times* makalelerinde de belirtildiği gibi...). Bu tip makalelere Kaynakça'da yer verilmez. Aşağıdaki örnekler bu eserlere atıfların formel versiyonlarını gösterir. Başvurulan makale online ise URL eklenmelidir; yayıncı veya disiplin açısından gerekliyse erişim tarihi içerir. Yazar belirtilmemişse, atıf makale başlığı ile başlar.

¹ Daniel Mendelsohn, "But Enough about Me," *New Yorker*, January 25, 2010, 68.

² Sheryl Gay Stolberg and Robert Pear, "Wary Centrists Posing Challenge in Health Care Vote," *New York Times*, February 27, 2010, accessed February 28, 2010, <http://www.nytimes.com/2010/02/28/us/politics/28health.html>.

³ Mendelsohn, "But Enough about Me," 69.

⁴ Stolberg and Pear, "Wary Centrists."

Kitap Eleştirisi

¹ David Kamp, "Deconstructing Dinner," review of *The Omnivore's Dilemma: A Natural History of Four Meals*, by Michael Pollan, *New York Times*, April 23, 2006, Sunday Book Review, <http://www.nytimes.com/2006/04/23/books/review/23kamp.html>.

¹² Kamp, "Deconstructing Dinner."

Kamp, David. "Deconstructing Dinner." Review of *The Omnivore's Dilemma: A Natural History of Four Meals*, by Michael Pollan. *New York Times*, April 23, 2006, Sunday Book Review. <http://www.nytimes.com/2006/04/23/books/review/23kamp.html>.

Yüksek lisans veya doktora tezi

¹ Mihwa Choi, "Contesting *Imaginares* in Death Rituals during the Northern Song Dynasty" (PhD diss., University of Chicago, 2008).

¹² Choi, "Contesting *Imaginares*."

Choi, Mihwa. "Contesting *Imaginares* in Death Rituals during the Northern Song Dynasty." PhD diss., University of Chicago, 2008.

Konferansta sunulan tebliğ

¹ Rachel Adelman, "Such Stuff as Dreams Are Made On': God's Footstool in the Aramaic Targumim and Midrashic Tradition" (paper presented at the annual meeting for the Society of Biblical Literature, New Orleans, Louisiana, November 21–24, 2009).

¹² Adelman, "Such Stuff as Dreams:"

Adelman, Rachel. "Such Stuff as Dreams Are Made On': God's Footstool in the Aramaic Targumim and Midrashic Tradition." Paper presented at the annual meeting for the Society of Biblical Literature, New Orleans, Louisiana, November 21–24, 2009.

Websitesi

Websitesi içeriklerine dipnot yerine metin içinde atıfta bulunabilirsiniz ("As of July 19, 2008, the McDonald's Corporation listed on its website . . ."). Bu tip kaynaklara Kaynakça'da yer verilmez. Aşağıdaki örnekler bu kaynaklara atıfların formal versiyonlarını gösterir. İnternet kaynakları çok sık değiştiği için erişim tarihini ve sitenin son düzenlenme tarihini içermesi gerekir.

¹ "Google Privacy Policy," last modified March 11, 2009, <http://www.google.com/intl/en/privacypolicy.html>.

² "McDonald's Happy Meal Toy Safety Facts," McDonald's Corporation, accessed July 19, 2008, <http://www.mcdonalds.com/corp/about/factsheets.html>.

Blog girişi ya da yorum

Blog girişlerine ya da yorumlara dipnot yerine metin içinde atıfta bulunabilirsiniz ("In a comment posted to *The Becker-Posner Blog* on February 23, 2010, . . ."). Bu tip kaynaklara Kaynakça'da yer verilmez. Aşağıdaki örnekler bu kaynaklara atıfların formal versiyonlarını gösterir. Erişim tarihini URL'den önce ekleyin.

¹ Jack, February 25, 2010 (7:03 p.m.), comment on Richard Posner, "Double Exports in Five Years?," *The Becker-Posner Blog*, February 21, 2010, <http://uchicagolaw.typepad.com/beckerposner/2010/02/double-exports-in-five-years-posner.html>.

¹² Jack, comment on Posner, "Double Exports."

E-mail ya da sms

E-mail ve sms mesajlarına dipnot yerine metin içinde atıfta bulunabilirsiniz ("In a text message to the author on March 1, 2010, John Doe revealed . . ."). Bu tip kaynaklara Kaynakça'da yer verilmez. Aşağıdaki örnek bu kaynaklara atıfların formal versiyonlarını gösterir.

¹ John Doe, e-mail message to author, February 28, 2010.

Kaynakça'nın içeriği

Başvurulan kaynaklara toplu bakış yayınlanan makaleye hızlı bir kılavuz niteliğindedir. Aşağıdaki kaynak türleri her zaman belirtilmelidir:

- ▲ kitaplar
- ▲ e-kitaplar
- ▲ akademik dergi makaleleri

- ▲ online akademik dergi makaleleri
- ▲ derleme dergi baskıları / koleksiyonları (önemli ya da birincil kaynaklar)
- ▲ yayımlanmış konferans tebliğleri, raporlar, röportajlar, yazışmalar, yüksek lisans ve doktora tezleri, vs.

Aşağıdaki türde yayımlanmamış kaynaklar nihai Kaynakça'da yer almamalıdır:

- ▲ gazete / dergi / internet sitesi makaleleri
- ▲ yüksek lisans ve doktora tezleri
- ▲ sunulmamış tebliğler ya da konuşma metinleri
- ▲ websiteleri
- ▲ kişisel yazışmalar

Kaynakça biçemi

Kaynakça biçemi "asılı" tarzı benimser (ikinci satırda sekme boşluk ya da 1.27cm içte). Aynı yazar tarafından yazılmış diğer eserler için yazar ismini yeniden yazmak yerine iki geniş tire kullanılır.

Butler, Judith. *The Psychic Life of Power: Theories in Subjection*. Stanford: Stanford Univ. Press, 1997.

———. *Undoing Gender*. London: Routledge, 2004.

Hukuk referansları (NYU School of Law JILP)

Bu bölüm aşağıdaki kitaptan derlenmiştir:

New York University School of Law, Journal of International Law and Politics, Guide to Foreign and International Legal Citations, First Edition, 2006 pp. 200–205.

Kısaltmalar

"madde" ya da "m."

"fıkra" ya da "f."

"sayfa" ya da "s."

Anayasa

Anayasa'ya atıfta bulunurken *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası* ya da kısaltma olarak "T.C. Ana." ya da "Ana." kullanın, ardından ek bilgiyi belirtin:

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Madde 3.

T.C. Ana. m.3.

Ana. m.3.

Mevzuat

Tüzük, Kanun, Yönetmelik, Kanun Hükmünde Kararnameler

Tüzük, kanun, yönetmelik ve kanun hükmünde kararnamelere atıfta bulunurken kısa başlık veya kısaltılmış unvanı ve alt bölüm(leri) kullanın.

Vergi usul kanunu Madde 20 fıkra 3.

VUK. m. 20 f. 3.

Daha resmi biçimde kanunun tam adını, numarasını, Resmi Gazete’de yayınlanma ve yürürlüğe giriş tarihini ve gazetenin numarasını belirtin.

Türk Medeni Kanunu, Kanun No.: 743 R.G.: 04.04.1926 Sayı: 339, Kabul Tarihi: 17.02.1926.

Tüzük, yönetmelik ve kanun hükmünde kararnamelere de aynı biçemi izleyerek atıfta bulunun.

Kanunlar

Kanun isimlerinin adı ve maddeleri aşağıdaki gibi kısaltılabilir:

TTK. m. 741.

TMK. m. 17.

Belli basil kanunların kısaltmaları:

Anayasa (Ana.)

Türk Borçlar Kanunu (TBK)

Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK)

Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK)

İcra ve İflas Kanunu (İİK)

İdari Yargılama Usulü Kanunu (İYUK)

Türk Medeni Kanunu (TMK)

Türk Ceza Kanunu (TCK)

Türk Ticaret Kanunu (TTK)

İçtihat

Davalara atıfta bulunurken mahkemenin adı, daire numarası, “Esas No”, yıl, vaka sayısı, “Karar No”, kararın yılı ve vakanın yayınlandığı karar dergisi bilgileri verilir.

Danıştay 7. Daire, Esas No. 1987/501, Karar No. 1987/1471 (*Danıştay Dergisi*, 1988, sayı 68-69, sayfa 476) [Council of State Journal, 1988, No. 68-69, p. 476].

Danıştay. 7. D., E. 1987/501, K. 1987/1471 (DD, 1988, S. 68-69, s. 476).

3. Hukuk Dairesi, 15.9.1986, Esas No. 7949, Karar No. 8017 (*Yargıtay Kararları Dergisi*, 1986 sayı 11, sh.1616) [Court of Cassation Journal, 1986, No. 11, p. 1616].

3. HD. 15.9.1986, E 7949, K 8017 (YKD, 1986, s.11 sh. 1616).

Karar Dergileri

Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi (AMKD)

Danıştay Dergisi (DD)

Yargıtay Kararları Dergisi (YKD)

Mahkemeler

Yüksek Mahkemeler

Anayasa Mahkemesi

Yargıtay

Danıştay

Askeri Yüksek İdare Mahkemesi

Hukuk Mahkemeleri

Sulh Hukuk Hakimliği
Asliye Hukuk Hakimliği
Asliye Ticaret Mahkemesi
Sulh Ceza Hakimliği
Asliye Ceza Hakimliği
Ağır Ceza Mahkemesi
İcra Tetkik Hakimliği
Kadastro

İdare Mahkemeleri

Danıştay
İdare ve Vergi Hukuku Mahkemeleri
Askeri Yüksek İdare Mahkemesi

Askeri Mahkemeler

Askeri Ceza Mahkemesi
Askeri Yargıtay

Resmi yayınlar

Resmi yayınlara başlık, tarih, madde numarası ve sayfa numarası şeklinde atıfta bulunun. Resmi Gazete, R.G. tüm mevzuatın yanı sıra Anayasa, Danıştay ve Yargıtay kararlarını iğeremektedir.
R.G. 28.10.1987, no. 19618 p. 8.

Kaynaklar ve bağlantılar**Chicago-Style Citation Quick Guide (Notes and Bibliography)**

http://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide.html

The full 16th edition of the Chicago Manual of Style

http://www.chicagomanualofstyle.org/16/ch14/ch14_toc.html

Türkiye hukuk atıf sistemi

The *Guide to Foreign and International Legal Citations, First Edition*, 2006. http://www.law.nyu.edu/sites/default/files/upload_documents/Final_GFILC_pdf.pdf

Türk Dil Kurumu

<http://www.tdk.gov.tr/>

Lexilogos Osmanlıca Sözlük

http://www.lexilogos.com/english/ottoman_turkish_dictionary.htm

Tarih Çevirme Kılavuzu

Hicri ve Rumi tarihleri ve Miladi tarihlere dönüştürmek için Ahmet Murat Aytaç tarafından hazırlanan site kullanılabilir.

<http://193.255.138.2/takvim.asp>

The Manuscript

Formatting the manuscript

Manuscripts should be submitted in size 12 in a readable font (Times, Arial, Calibri, etc.). The main text and footnotes should both be double spaced and left-aligned.

Aurum uses both footnotes and a final reference list. You must format all your citations in line with the Notes and Bibliography style of the Chicago Manual of Style 16th edition. Further information on the Notes and Bibliography style is available at the official website of the Chicago Manual of Style, www.chicagomanualofstyle.org.

It is not the responsibility of the editors to convert your citation style. If you do not follow these guidelines you will be asked to reformat your paper prior to editing and this may cause publication delays.

Completing the manuscript

Authors are responsible for submitting a complete manuscript, including an abstract of not more than 200 words, author affiliation(s) and contact details, and a final reference list, a list of image credits, and all diagrams, tables, figures, captions, and footnote citations.

If you do not provide all the necessary sections you will be asked to add any missing material prior to editing.

Article format

Length: Articles should not generally exceed 10,000 words, including footnotes and final reference list.

Title: Titles and subtitles in the article are to be capitalized sentence style (i.e., only the first word and proper nouns).

Abstract: Articles carry an abstract of no more than 200 words under the title. An abstract must give a sense of the focus, scope, argument and conclusions of the whole paper.

Author note: Author(s) affiliation, postal address, and email included on an unnumbered note above the first footnote. The author note may also be used for any acknowledgements.

Footnotes and reference list: Follow Chicago Manual Notes and Bibliography style (see details below)

Tables, figures and images: Provide these in a separate document. Indicate their preferred placement in the main text, and provide a full caption and citation/permission beneath (see details below).

Book review format

Length: Book reviews should not exceed 1,500 words.

Title: Book reviews carry no title. The title of a book review is a full Chicago bibliographical reference to the reviewed book, including the number of its pages, including front matter, in the format, "xi + 321 pages."

References: References in the text to pages of the reviewed book appear in brackets in the text preceded by the abbreviation p. / pp., e.g., (p. 21) or (pp. 21–23).

Footnotes and reference list: Book reviews do not carry footnotes or a reference list, and references to other works are discouraged. If citations of secondary sources are absolutely necessary to the argument, they may be placed inline in the text in Chicago footnote style.

Review Article format

Review articles follow article format with the following differences:

Length: Review articles should not generally exceed 7,500 words, including footnotes and final reference list.

Title: Under the title of a review article, please list the books under review with a full Chicago bibliographical reference to the reviewed book, listing the number of its pages, including front matter, in the format, "xi + 321 pages."

Abstract: Review articles do not carry an abstract.

Commentary and editorial format

Commentaries and editorials follow article format but do not carry an abstract.

Figures

a. Images

Digital files of images should be of the maximum size and resolution possible, with a minimum resolution of 200 dpi, and are to be provided as separate files. Authors are responsible for acquiring their own image permissions.

b. Graphs, charts and tables

Graphs, charts and tables are to be provided in a separate, editable document (either word processor or spreadsheet), not as static images. Authors are responsible for acquiring permission to use datasets and for the accuracy of the data they use.

c. Placement and captions

The preferred location of all figures should be indicated in the main text, and a full caption and any source citation / permission provided beneath the location of each figure:

TABLE 1 ABOUT HERE

Table 1: Students Sent to Paris from Istanbul Orphanage (1870–1872)

Source: Table is prepared based on the data provided by Şişman, *Tanzimat Döneminde Fransa'ya Gönderilen Osmanlı Öğrencileri (1839–1876)*, 93–158.

FIG 1 ABOUT HERE

Figure 1: Maternity Ward (*Viladethane*) of Darülaceze.

Source: Unknown photographer, İstanbul Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı, Fotoğraf Albümleri Dizini, 779-39-0023.

Style and Usage

Language and spelling

Aurum publishes articles and reviews in English and Turkish only. The preferred spelling is US English, except in citations of works published in UK English. All non-English words found in an unabridged US English dictionary should be treated as English words.

In line with Chicago manual advice, Aurum follows the *Merriam Webster's Collegiate Dictionary* as a source for standard US spellings, including hyphenated and capitalized forms.

When spelling Turkish words and proper nouns, Aurum always uses the additional Turkish Latin characters: Â â Ç ç Ğ ğ İ î Ö ö Ü ü Ş ş, e.g.:

kısa, özgür, İstanbul, şair, Boğaziçi

Transliteration

All non-Roman alphabets must be transliterated, and authors are responsible for the consistency of their transliterations. Transliterated words and phrases should be in italics on the first instance.

Italicizing Turkish words

In general, Turkish language words in the main text are to be italicized on first mention to mark them as foreign terms and an English translation provided in brackets, without quotation marks or italics. Subsequent uses of the term in the text do not have to be italicized. By the same logic, where a Turkish language word is used frequently in English by convention, it is not necessary to italicize it. Thus:

The infant was a *lakit* (foundling) with no descent, so she was free and a subject of Islam.

It was not a coincidence that pioneering educational reforms of the **Tanzimat** era were in areas of technical-vocational, professional, and informal public education.

Capitalization of terms

Aurum follows standard US capitalization practices as per the Merriam Webster's Collegiate Dictionary (www.merriam-webster.com). The following is a list of commonly encountered capitalizations.

- ⤴ (when referring to the "civilizations" rather than the directions) the East, the West, Western / Eastern values, intellectuals, etc. a Westerner, an Easterner, Westernization, etc.
- ⤴ early Republican period, Republican intellectuals, policies, etc.
- ⤴ late Ottoman period, Ottoman intellectuals, policies, etc.
- ⤴ the Ottoman Empire, subsequently, the Empire
- ⤴ the Republic of Turkey / the Turkish Republic, subsequently, the Republic
- ⤴ the Tanzimat
- ⤴ the First Constitutional Era
- ⤴ the Second Constitutional Era
- ⤴ World War I / II

Capitalization of titles

Titles of published works are always to be capitalized in headline style (i.e., all the nouns and verbs, but not the articles or prepositions unless they begin a sentence or subtitle). Aurum applies this rule to other language titles as well. Thus:

Sanchez-Eppler, Karen. *Dependent States: The Child's Part in Nineteenth-Century American Culture*. Chicago: Univ. of Chicago Press, 2005.

Institutions / organizations (translation / abbreviation)

The names and titles of Turkish institutions, organizations, laws, etc. should be given in standard English translation with the full Turkish term provided in the main text in brackets immediately after the first mention.

Prime Ministry's Ottoman Archives (Başbakanlık Osmanlı Arşivi, BOA), ...

Names or titles that are frequently mentioned should be abbreviated in their most commonly used form, whether Turkish or English initials, and the same initials used consistently throughout the paper. Names or titles used once do not require abbreviation.

American Board of Commissioners for Foreign Missions (ABCFM), ... An ABCFM missionary

Courtesy translation of titles

In citations, courtesy translations are to be enclosed in square brackets. The main reference must remain in the original language. If a work is published in English translation, it must be capitalized headline style, otherwise, sentence style. Thus:

The same terminology was also employed by Ahmet Midhat in his 1882 novel *Açayib-i Alem* (Wonders of the World).

¹ See Ferhunde Özbay's *Türkiye'de Evlatlık Kurumu: Köle mi Evlat mı?* [Child Adoption in Turkey: Slave or Child] (Istanbul: Boğaziçi University Press, 1999) for more examples.

Original Turkish of translations

It may be necessary to provide the original Turkish of a translated phrase for clarification. Where possible, this should be done in brackets and italics after the translated phrase and outside any quotation marks, but before punctuation.

Criminal children, though a sheer minority, would be placed in the institution with the goals of "disciplining and punishment" (*tedib ve ceza*).

Numbers

Aurum follows Chicago style with numbers (see chapter 9 of the *Chicago Manual of Style*).

a. Small numbers

Numbers less than 100—i.e., zero through ninety-nine—are written out in words while percentages, document sections, dates and currency take Arabic numerals.

In **1898**, the American missionaries reported that they were able to take care of 4,000 orphans in **twenty** different mission centers.

Mr. Sanders of Urfa reported that between **40 to 60 percent** of the population of the city was made up of orphans and widows.

In **chapter 3**, it is noted that orphaned and poor children on the streets were possibly institutionalized in involuntary terms.

b. Larger numbers

For numbers from 100–999,999, Aurum uses Arabic numerals with American separators for thousands (,) and decimals (.). Thousands separators are not used for page numbers:

In 1898, the American missionaries reported that they were able to take care of **4,000** orphans in twenty different mission centers.

In the asylum of the Filles de la Charite in Jerusalem, the mortality rate for the years 1886–1890 was **42.5 percent**.

¹ See Una Kroll, “An Eventful Journey from Christian Feminism to Christian Humanism,” *Women’s History Review*, 24 (2015): 996–**1013**.

Numbers higher than 999,999 are written out with a combination of decimal numbers and words:

The market for digital games grew 8 percent from 2014 to **\$61 billion**, according to a new report from gaming intelligence firm SuperData Research.

c. Percentages

In the main text, percentages are written as Arabic numerals plus the word “percent.” The abbreviated symbol % may only be used in tables, charts and figures.

In the asylum of the Filles de la Charite in Jerusalem, the mortality rate for the years 1886–1890 was **42.5 percent**.

d. Roman numerals

Roman numerals may be used to refer to rulers and wars, etc. All Roman numerals referring to document sections in citations must be converted to Arabic numerals.

The influx of refugees from the Caucasus and the Balkans after **World War I** created such circumstances of emergency.

d’Ohsson, Mouradgea. *Tableau General de l’Empire Othoman: Divise en Deux Parties, dont l’une Comprend la Législation Mahometane; l’Autre, l’Histoire de l’Empire Othoman*, **Volume 5**. Istanbul: Les Editions ISIS, 2001.

e. Ranges

Ranges of dates or page numbers take a single en dash (–):

As a result of the first such refugee flow in the aftermath of the Crimean War (**1853– 1856**), destitute and vagrant children became a presence in the streets of the Danubian cities.

¹ See Ransel, *Mothers of Misery*, **132–34**.

f. Dates (Gregorian, Hicri, Rumi)

Dates in the main text are to be given in Gregorian (*Miladi*) form following Chicago date style. Decades may be written in plural form.

The reason behind the opening of the orphanage of Edirne **in 1873** was related to the war and occupation in the province.

Sixteen Muslim and 4 non-Muslim students, specialized in fourteen different trades, from engraving to tile decoration, arrived at Paris **on January 13, 1870**.

Music courses were initiated and a brass band was formed in the orphanage of Bursa in **the 1900s**.

Where a Hicri or Rumi date appears inside a citation or would be necessary to identify a source, the Gregorian equivalent should be given in square brackets immediately afterwards:

In **1867**, a common statute was written for *islahhanes* based on the one prepared by Midhat Paşa for the ones in the Danube.¹

¹“Islahhanelere dair nizamname,” *Vilayetlerin İdare-i Mahsusa ve Nizamınının Suver-i İcraiyesi Hakkında Tâlimat* (Istanbul: n.p., 1284 [1867]), 193–96.

General punctuation**Punctuation with quotation marks / footnote numbers**

Periods, commas, question marks, semicolons, etc., should always come before closing quotation marks and footnote numbers should come after everything:

The discourses on child disciplining were partially imported and inspired from “**the West,**” as they were part of a package of ideas regarding the modern, progressive city.

Vagrancy was criminalized in response to economic developments aiming to strengthen the “**national economy.**”¹²

Technical and/or “problematized” terms

Aurum uses double quotation marks to signify technical and/or “problematized” terms.

The vocational orphanages were therefore opened to respond to a specific “**orphan problem**” within the cities.

Parenthesis

In dashed parenthesis, Aurum uses an em dash (—) without leaving space after or before the words:

Various groups of destitute children—foundlings, foster daughters, inmates of orphanages, and orphans of an ethnic conflicts—were invaluable historical actors in elaborating upon different aspects of Ottoman modernization.

Quotations and Citations**Formatting quotations**

To enclose quoted material of less than three lines or ~40 words, Aurum uses double quotes (curly). Quotes within quotes are enclosed in single quotation marks. The footnote number comes after the closed quotation marks.

La Baronne Durand De Fontmagne, who lived in Istanbul during and after the Crimean War, writes that “Turks adore children and when they do not have their own, they willingly adopt an ‘enfant de l’âme.”³³ For quoted material of more than three lines or ~40 words, format it as a block quote inset by a tab space without any quotation marks. Quotes within block quotes are enclosed in double quotation marks. The footnote number comes after the period in the final sentence.

Footnote citation style

Aurum follows Chicago Manual Notes and Bibliography style. For a quick all-purpose reference, refer to the Chicago-Style Citation Quick Guide to the Notes and Bibliography style, available at the official website of the Chicago Manual of Style (www.chicagomanualofstyle.org).

For a very brief overview, see below:

1. Use a full footnote style citation on the first mention of a work.

³⁴ Philippe Ariés, *Centuries of Childhood: A Social History of Family Life* (New York: Vintage, 1962), 34.

2. When references to the same work follow without interruption use the abbreviation *Ibid.* in Roman, not italic.

³⁵ *Ibid.*, 35.

3. For subsequent mentions, use a shortened form of the citation, with the author surname, short title, and any page/part reference.

⁵⁰ Ariés, *Centuries of Childhood*, 40.

The following examples illustrate citations using the notes and bibliography system. Examples of notes are followed by shortened versions of citations to the same source. For more details and many more examples, see chapter 14 of *The Chicago Manual of Style*.

Book

One author

¹ Michael Pollan, *The Omnivore’s Dilemma: A Natural History of Four Meals* (New York: Penguin, 2006), 99–100.

¹² Pollan, *Omnivore’s Dilemma*, 3.

Pollan, Michael. *The Omnivore’s Dilemma: A Natural History of Four Meals*. New York: Penguin, 2006.

Two or more authors

¹ Geoffrey C. Ward and Ken Burns, *The War: An Intimate History, 1941–1945* (New York: Knopf, 2007), 52.

¹² Ward and Burns, *War*, 59–61.

Ward, Geoffrey C., and Ken Burns. *The War: An Intimate History, 1941–1945*. New York: Knopf, 2007.

For four or more authors, list all of the authors in the bibliography; in the note, list only the first author, followed by *et al.* (“and others”):

¹ Dana Barnes et al., *Plastics: Essays on American Corporate Ascendance in the 1960s* . . .

¹² Barnes et al., *Plastics* . . .

Editor, translator, or compiler instead of author

¹ Richmond Lattimore, trans., *The Iliad of Homer* (Chicago: University of Chicago Press, 1951), 91–92.

¹² Lattimore, *Iliad*, 24.

Lattimore, Richmond, trans. *The Iliad of Homer*. Chicago: University of Chicago Press, 1951.

Editor, translator, or compiler in addition to author

¹ Gabriel García Márquez, *Love in the Time of Cholera*, trans. Edith Grossman (London: Cape, 1988), 242–55.

¹² García Márquez, *Cholera*, 33.

García Márquez, Gabriel. *Love in the Time of Cholera*. Translated by Edith Grossman. London: Cape, 1988.

Chapter or other part of a book

¹ John D. Kelly, “Seeing Red: Mao Fetishism, Pax Americana, and the Moral Economy of War,” in *Anthropology and Global Counterinsurgency*, ed. John D. Kelly et al. (Chicago: University of Chicago Press, 2010), 77.

¹² Kelly, “Seeing Red,” 81–82.

Kelly, John D. “Seeing Red: Mao Fetishism, Pax Americana, and the Moral Economy of War.” In *Anthropology and Global Counterinsurgency*, edited by John D. Kelly, Beatrice Jauregui, Sean T. Mitchell, and Jeremy Walton, 67–83. Chicago: University of Chicago Press, 2010.

Book published electronically

If a book is available in more than one format, cite the version you consulted. For books consulted online, list a URL; include an access date only if one is required by your publisher or discipline. If no fixed page numbers are available, you can include a section title or a chapter or other number.

¹ Jane Austen, *Pride and Prejudice* (New York: Penguin Classics, 2007), Kindle edition.

² Philip B. Kurland and Ralph Lerner, eds., *The Founders’ Constitution* (Chicago: University of Chicago Press, 1987), accessed February 28, 2010, <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/>.

³ Austen, *Pride and Prejudice*.

⁴ Kurland and Lerner, *Founder’s Constitution*, chap. 10, doc. 19.

Austen, Jane. *Pride and Prejudice*. New York: Penguin Classics, 2007. Kindle edition.

Kurland, Philip B., and Ralph Lerner, eds. *The Founders’ Constitution*. Chicago: University of Chicago Press, 1987. Accessed February 28, 2010. <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/>.

Journal article

Article in a print journal

In a note, list the specific page numbers consulted, if any. In the bibliography, list the page range for the whole article.

¹ Joshua I. Weinstein, “The Market in Plato’s *Republic*,” *Classical Philology* 104 (2009): 440.

¹² Weinstein, “Plato’s *Republic*,” 452–53.

Weinstein, Joshua I. “The Market in Plato’s *Republic*.” *Classical Philology* 104 (2009): 439–58.

Article in an online journal

Include a DOI (Digital Object Identifier) if the journal lists one. If no DOI is available, list a URL. Include an access date only if one is required by your publisher or discipline.

¹. Gueorgi Kossinets and Duncan J. Watts, "Origins of Homophily in an Evolving Social Network," *American Journal of Sociology* 115 (2009): 411, accessed February 28, 2010, doi:10.1086/599247.

¹². Kossinets and Watts, "Origins of Homophily," 439.

Kossinets, Gueorgi, and Duncan J. Watts. "Origins of Homophily in an Evolving Social Network." *American Journal of Sociology* 115 (2009): 405–50. Accessed February 28, 2010. doi:10.1086/599247.

Article in a newspaper or popular magazine

Newspaper and magazine articles may be cited in running text ("As Sheryl Stolberg and Robert Pear noted in a *New York Times* article on February 27, 2010, . . .") instead of in a note, and they are commonly omitted from a bibliography. The following examples show the more formal versions of the citations. If you consulted the article online, include a URL; include an access date only if your publisher or discipline requires one. If no author is identified, begin the citation with the article title.

¹. Daniel Mendelsohn, "But Enough about Me," *New Yorker*, January 25, 2010, 68.

². Sheryl Gay Stolberg and Robert Pear, "Wary Centrists Posing Challenge in Health Care Vote," *New York Times*, February 27, 2010, accessed February 28, 2010, <http://www.nytimes.com/2010/02/28/us/politics/28health.html>.

³. Mendelsohn, "But Enough about Me," 69.

⁴. Stolberg and Pear, "Wary Centrists."

Book review

¹. David Kamp, "Deconstructing Dinner," review of *The Omnivore's Dilemma: A Natural History of Four Meals*, by Michael Pollan, *New York Times*, April 23, 2006, Sunday Book Review, <http://www.nytimes.com/2006/04/23/books/review/23kamp.html>.

¹². Kamp, "Deconstructing Dinner."

Kamp, David. "Deconstructing Dinner." Review of *The Omnivore's Dilemma: A Natural History of Four Meals*, by Michael Pollan. *New York Times*, April 23, 2006, Sunday Book Review. <http://www.nytimes.com/2006/04/23/books/review/23kamp.html>.

Thesis or dissertation

¹. Mihwa Choi, "Contesting *Imaginares* in Death Rituals during the Northern Song Dynasty" (PhD diss., University of Chicago, 2008).

¹². Choi, "Contesting *Imaginares*."

Choi, Mihwa. "Contesting *Imaginares* in Death Rituals during the Northern Song Dynasty." PhD diss., University of Chicago, 2008.

Paper presented at a meeting or conference

¹ Rachel Adelman, “‘Such Stuff as Dreams Are Made On’: God’s Footstool in the Aramaic Targumim and Midrashic Tradition” (paper presented at the annual meeting for the Society of Biblical Literature, New Orleans, Louisiana, November 21–24, 2009).

¹² Adelman, “Such Stuff as Dreams.”

Adelman, Rachel. “‘Such Stuff as Dreams Are Made On’: God’s Footstool in the Aramaic Targumim and Midrashic Tradition.” Paper presented at the annual meeting for the Society of Biblical Literature, New Orleans, Louisiana, November 21–24, 2009.

Website

A citation to website content can often be limited to a mention in the text or in a note (“As of July 19, 2008, the McDonald’s Corporation listed on its website . . .”) and commonly omitted from bibliography. If a more formal citation is desired, it may be styled as in the examples below. Because such content is subject to change, include an access date or, if available, a date that the site was last modified.

¹ “Google Privacy Policy,” last modified March 11, 2009, <http://www.google.com/intl/en/privacypolicy.html>.

² “McDonald’s Happy Meal Toy Safety Facts,” McDonald’s Corporation, accessed July 19, 2008, <http://www.mcdonalds.com/corp/about/factsheets.html>.

Blog entry or comment

Blog entries or comments may be cited in running text (“In a comment posted to *The Becker-Posner Blog* on February 23, 2010, . . .”) instead of in a note, and they are commonly omitted from a bibliography. The following examples show the more formal versions of the citations. If an access date is required, add it before the URL; see examples elsewhere in this guide.

¹ Jack, February 25, 2010 (7:03 p.m.), comment on Richard Posner, “Double Exports in Five Years?,” *The Becker-Posner Blog*, February 21, 2010, <http://uchicagolaw.typepad.com/beckerposner/2010/02/double-exports-in-five-years-posner.html>.

¹² Jack, comment on Posner, “Double Exports.”

E-mail or text message

E-mail and text messages may be cited in running text (“In a text message to the author on March 1, 2010, John Doe revealed . . .”) instead of in a note, and they are rarely listed in a bibliography. The following example shows the more formal version of a note.

¹ John Doe, e-mail message to author, February 28, 2010.

Bibliographical contents

Reference lists are a quick guide to the *published* sources referred to in your article. The following types of source must always be listed:

- ⤴ books
- ⤴ e-books
- ⤴ journal articles
- ⤴ online journal articles

- ^ collected periodical editions/collections (where significant or primary sources)
- ^ *published* conference proceedings, reports, interviews, correspondence, theses, dissertations, etc.

The following types of *unpublished* sources should NOT be included in a final reference list:

- ^ individual newspaper / magazine / news website articles
- ^ theses and dissertations
- ^ papers and lectures
- ^ websites (and informally published online documents)
- ^ personal correspondence

Reference list style

Reference lists are to be formatted in “hanging” style (second line inset by a tab space or 1.27cm). Subsequent works by the same author in the bibliography are listed with a two-em-dash.

Butler, Judith. *The Psychic Life of Power: Theories in Subjection*. Stanford: Stanford Univ. Press, 1997.

———. *Undoing Gender*. London: Routledge, 2004.

Turkish legal citation (NYU School of Law JILP)

This section is reproduced verbatim from the *New York University School of Law, Journal of International Law and Politics, Guide to Foreign and International Legal Citations*, First Edition, 2006 pp. 200–205.

Common Abbreviations

Common abbreviations in Turkish include article (“madde” or “m.”), paragraph (“fikra” or “f.”) and page (“s.”)

Constitution

Cite the Constitution by title (*Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*) or abbreviated title (“T.C. Ana.” or “Ana.”), and subdivision referenced:

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Madde 3.

T.C. Ana. m.3.

Ana. m.3.

Legislation

Statutes, Laws, Regulations, Decrees

Cite statutes, laws, regulations, and decrees by short title or abbreviated title, and subdivision(s) referenced: Vergi usul kanunu Madde 20 fıkra 3 [Tax Procedure Code, Article 20 paragraph 3].

VUK. m. 20 f. 3.

More formally, cite a code as a whole by title, law number, followed by the official gazette in which it is published by title, date and number, and date of enactment:

Türk Medeni Kanunu, Kanun No.: 743 R.G.: 04.04.1926 Sayı: 339, Kabul Tarihi: 17.02.1926.

Turkish Civil Code, Law No.: 743 Official Gazette [Resmi Gazete = R.G.], 4 April 1926 No. 339, enacted: 17 February 1926.

Other legislative sources of law use the same citation form as codes, including statutory decrees (*kanun hükmünde kararname*), regulations (*tüzük*), and bylaws (*yönetmelik*).

Codes

Cite codes by abbreviated name and article:

TTK. m. 741.

TMK. m. 17.

The abbreviations of major Codes are:

Constitution: *Anayasa* (Ana.)

Turkish Code of Obligations: *Türk Borçlar Kanunu* (TBK)

Code of Criminal Procedure: *Ceza Muhakemesi Kanunu* (CMK)

Code of Civil Procedure: *Hukuk Muhakemeleri Kanunu* (HMK)

Execution, Enforcement of Judgments, and Bankruptcy Code: *İcra ve İflas Kanunu* (İİK)

Code of Administrative Trial Procedure: *İdari Yargılama Usulü Kanunu* (İYUK)

Turkish Civil Code: *Türk Medeni Kanunu* (TMK)

Turkish Penal Code: *Türk Ceza Kanunu* (TCK)

Turkish Commercial Code: *Türk Ticaret Kanunu* (TTK)

Jurisprudence

Cite cases by name of the court, chamber number, the words "Esas No." (Case No.), year and number of the case, the words "Karar No." (Judgment No.), year and number of the judgment, and the reporter in which the case is published by title, year, number and page referenced (in parentheses).

Elements may be abbreviated as shown below the full citations:

Danıştay 7. Daire, Esas No. 1987/501, Karar No. 1987/1471 (*Danıştay Dergisi*, 1988, sayı 68-69, sayfa 476) [Council of State Journal, 1988, No. 68-69, p. 476].

Danıştay. 7. D., E. 1987/501, K. 1987/1471 (DD, 1988, S. 68-69, s. 476).

3. Hukuk Dairesi, 15.9.1986, Esas No. 7949, Karar No. 8017 (*Yargıtay Kararları Dergisi*, 1986 sayı 11, sh.1616) [Court of Cassation Journal, 1986, No. 11, p. 1616].

3. HD. 15.9.1986, E 7949, K 8017 (YKD, 1986, s.11 sh. 1616).

Reporters

The official reporters (and abbreviations) are:

Constitutional Court Journal: *Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi* (AMKD)

Council of State Journal: *Danıştay Dergisi* (DD)

Court of Cassation Journal: *Yargıtay Kararları Dergisi* (YKD)

Courts

Superior Courts

Constitutional Court: *Anayasa Mahkemesi*

Court of Appeals

Council of State: *Danıştay*

Military Tribunal of Appeals

Supreme Military Administrative Court: *Askeri Yüksek İdare Mahkemesi*

Court of Jurisdictional Dispute

Court of Accounts

Supreme Council of Judges and Public Prosecutors

Courts of Justice

Civil Courts of Peace: *Sulh Hukuk Hakimliği*

Civil Courts of First Instance: *Asliye Hukuk Hakimliği*

Commercial Courts: *Asliye Ticaret Mahkemesi*

Criminal Courts of the Peace: *Sulh Ceza Hakimliği*

Criminal Courts of First Instance: *Asliye Ceza Hakimliği*

Aggravated Felony Courts: *Ağır Ceza Mahkemesi*

Execution Investigation Authority: *İcra Tetkik Hakimliği*

443 Land registration and survey courts: *Cadastra*

Administrative Courts

The Council of State: *Danıştay*

Administrative Courts and Tax Courts: *İdare ve Vergi Hukuku Mahkemeleri*

Supreme Military Administrative Court: *Askeri Yüksek İdare Mahkemesi*

Military Courts

Military Criminal Courts: *Askeri Ceza Mahkemesi*

The Military Criminal Court of Cassation: *Askeri Yargıtay*

Official Publications

Cite official publications by title, date, item number, and page referenced. The Official Gazette (Resmi Gazete, R.G.) contains all legislation, as well as the decisions of the Constitutional Court (*Anayasa Mahkemesi*), the Council of State (*Danıştay*), and the Court of Cassation (*Yargıtay*).

R.G. 28.10.1987, no. 19618 p. 8.

Resources and links**Chicago-Style Citation Quick Guide (Notes and Bibliography)**

Use this as a quick reference for formatting the most common types of citations.

http://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide.html

The full 16th edition of the Chicago Manual of Style

Use chapter 14, Notes and Bibliography for detailed help with citation format.

http://www.chicagomanualofstyle.org/16/ch14/ch14_toc.html

Legal citation guidance for Turkey

The *Guide to Foreign and International Legal Citations, First Edition, 2006* was prepared by the New York University School of Law for their *Journal of International Law and Politics*. It follows the legal citation style outlined in the Harvard *Bluebook* as recommended by the *Chicago Manual of Style*. The Turkey section is on pages 200–205. http://www.law.nyu.edu/sites/default/files/upload_documents/Final_GFILC_pdf.pdf

Merriam Webster's Collegiate Dictionary (online)

Use this dictionary as a guide to standard US spelling, capitalization, and hyphenation.

<http://www.merriam-webster.com/>

tureng.com Turkish-English translation service

Turkish-English translation engine

<http://tureng.com/index>

Turkish Language Association (*Türk Dil Kurumu*)

The dictionaries contain the standard usages of modern Turkish. Use the unabridged dictionary (*büyük sözlük*) for details of etymology, etc.

<http://www.tdk.gov.tr/>

Lexilogos Ottoman page

A list of online resources and references for Ottoman Turkish

http://www.lexilogos.com/english/ottoman_turkish_dictionary.htm

Date Conversion Guide (*Tarih Çevirme Kılavuzu*)

Use this widget by Ahmet Murat Aytaç to convert between Hicri and Rumi Ottoman dates and their Gregorian Republican equivalents.

<http://193.255.138.2/takvim.asp>

